

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

53493

6

Sienkiewicz

POVEŠTI

T. STOKEL
CARTOLERIA, TIPOGRAFIA E LEGATORIA DI LIBRI
TRIESTE
VIA S. ANTONIO 6

Venec

slovanskih povestij.

Prevodi

iz raznih slovanskih jezikov.

Knjiga VI.

Tiskala in založila
,Goriška Tiskarna'
A. Gabršček ✕ ✕
v Gorici 1902. ✕

53493

ID = J279282

53493

F2C 4563/1957

Črtice z ogljem.

Povest.

Poljski spisal H. Sienkiewicz.

Poslovenil Podravski.

I.

Seznanimo se z junaki ter pričnimo upati,
da bo temu še kaj sledilo.

V vasi Ovčja glava, v pisarni občinskega predstojništva, je bilo tiho, kakor bi zaspal po maku. Občinski predstojnik, že ne več mlad kmet, z imenom Frančišek Burak, je sedel pri mizi ter z napeto pozornostjo čečkal nekaj na papir; občinski pisar, gospod Zolzikievič, še mlad človek v najboljših letih, pa je stal pri oknu ter odganjal muhe.

Bilo pa je v pisarni tudi zares toliko muh kakor v hlevu. Vse stene, onesnažene od njih, so povsem izgubile svojo prvotno barvo. Takisto ponesnažena je bila tudi šipa na sliki, papir, pečat, razpelo in uradne knjige.

Muhe so lezle tudi po županu, kakor po nekakem navadnem človeku, zlasti pa jih je vabila k sebi po pomadi in dišavi duhteča glava Zolzikievičeva. Nad njegovo glavo je plesal cel roj; vsedale so se mu na lase ter tvorile ondi žive premične madeže. Gospod Zolzikievič je sedaj pa sedaj previdno dvignil roko, na to jo je naglo spustil; začul se je plosk dlani ob glavo in roj je brenčé zletel v zrak, gospod Zolzikievič pa je sklonil glavo ter vlačil s prsti iz las pobite muhe in jih metal na tla.

Bilo je ob štirih popoldne; v celi vasi je vladala tišina, kajti ljudje so bili odšli na delo; samo pred oknom pisarne je butala krava z glavo ob zid ter včasih pokazala skozi okno sopeč gobec, od katerega se ji je cedila slina.

Časih je zamahnila s težko glavo po hrbtu, odganjaje muhe, pri čemur se je z rogom dotikala stene. Takrat je gospod Zolzikievič pogledal skozi okno in zaklical:

»Huš! Ali greš strani!«

Na to se je ogledal v zrcalu, vi-
sečem poleg okna, ter si popravljaj lase.

Končno župan pretrga molčanje.

»Gospod Zolzikievič,« je dejal po-
korno, »napišite vendar vi to poročilo,
ker meni pisanje ne gre izpod rok. Saj
ste vendar pisar.«

Toda gospod Zolzikievič je bil
očividno slabe volje, radi tega je moral
župan delati to sam.

Na to je dodal veličanstveno in
prezirljivo :

»Kaj pa neki je župan, kaj? Kmet
in basta! Postavi kmeta kamor hočeš...
in kmet ostane kmet.«

Na to si znovič popravi lase ter
se ogleda v zrcalu.

Župan, ki se je čutil razžaljenega,
mu odvrne :

»Poglejte no! Kakor bi jaz še
nikdar ne pil s komisarjem čaja!«

»To je pa kaj velikega, čaj!« od-
vrne malomarno Zolzikievič. »A nemara
še brez ruma?«

»O nikakor, marveč z rumom.«

»Nu, pa naj bo z rumom, toda po-
ročila jaz ne napišem.«

Župan zakliče že jezno:

»Ker ste takšen delikaten gospodič, čemu pa ste prosili za službo občinskega tajnika?«

»Kdo pa je vas prošil? Jaz sem samo vsled prijaznosti gospoda načelnika...«

»Velika je ta prijaznost, toda kadar pride semkaj, pa si ne drznete odpreti ust.....«

»Burak! Burak! Že vidim, da se vam je nekoliko preveč razvezal jezik. Teh vaših kmetov sem že sit do grla, pa tudi tega vašega tajništva. Izobražen človek postane v takšni družbi povsem prostak. Ako se razsrdim, pošljem to vaše tajništvo z vami vred k zlodju.«

»Ba, a kaj boste delali potem?«

»Kaj? Nemara si vendar ne mislite, da bom brez vašega tajništva pojedal otrobe? Izobražen človek si že zna pomagati. Za takšnega človeka se vam ni treba bati. Še sinoči mi je dejal revizor Stolbicki: »Hej, Zolzikievič, iz tebe bi bil vrag, ne pa zgolj podrevizor, kajti znano ti je, kako trava

raste.« To svoje mnenje vi povejte kakemu tepcu. Jaz kar pljunem na vaše tajništvo. Izobražen človek...«

»No, no, saj še ne bo kmalu konec sveta...«

»Sveta še ne bo konec, pač pa boste vi namakali ščetko v kolomaz in ž njo pisali knjige. Gotovo vam bo toplo, ko začutite udarce z bikovko na hrbtu.«

Župan se popraska za ušesi.

»No, no! Vi se takoj postavite na zadnje noge.«

»Le ne ustite se preveč...«

»Kajpada....«

In znovič je nastala tišina, samo županovo pero je polagoma znovič škripalo po papirju.

Končno se je župan zravnal, obrisal si pero ob jopič ter dejal:

»Nù, z božjo pomočjo sem gotov.«

»Prečitajte, kaj ste načečkali.«

»Kaj sem imel napisati? Napisal sem točno vse, kar je bilo treba.«

»Prečitajte, pravim vam.«

Župan vzame v roke papir ter jame čitati:

»Županu občine Vreteno. V imenu Očeta in Sina in svetega Duha. Načelnik je naročil, naj bi imenik vojaških novincev bil gotov takoj po Materi božji v vaši krstni knjigi, v župnišču pri častitem gospodu župniku, tudi naši fantje, ki ob času žetve k vam zahajajo, razumite, naj bi bili popisani in tudi te fante je treba poslati pred Materjo božjo, ko bodo imeli osemnajst let, zakaj, ako tega ne storite, dobite po hrbtu, kar vam in sebi želim. Amen.«

Vrli župan je vsako nedeljo slišal, kako je gospod župnik na ta način dovršil pridigo, radi tega se mu je zdel takšen konec povsem primeren ter vstrežajoč vsem zahtevam uradnega sloga. Uprav temu pa se je jel Zolzikievič smejati.

»Tako ste to napisali?« je vprašal.

»Nù, pa napišite vi bolje.«

»Gotovo, da napišem, ker sicer bi se morala sramovati vsa Ovčja glava.«

Po teh besedah sede, vzame pero v roko, napravi nekoliko krogov po zraku, kakor bi hotel s tem pridobiti gibčnost, na kar jame urno pisati.

Poročilo je bilo kmalu gotovo, na kar si pisar popravi lase ter jame čitati tako-le :

»Župan občine Ovčja glava županu občine Vreteno ! Ker mora imenik mladeničev, ki pridejo k novačenju, na povelje slavnega urada biti gotov tega in tega dné, naznanjamo s tem županu občine Vreteno, naj napravi izpisek bivalcev, pripadajočih k tukajšni občini, iz krstnih knjig ter ga v najkrajšem času semkaj dpošlje. Mladeničem, pripadajočim občini Ovčja glava, nahajajočim se ondi na delu, pa naj se naroči, da se pridejo tega dné predstaviti.«

Župan je s koprnečim ušesom lovil te glasove in na njegovem obrazu se je zrkalila pozornost. Kako se mu je vse to zdelo zalo, slavnostno, tako vse-skozi uradno. Evo, na priliko že ta začetek : »Ker mora imenik mladeničev, ki pridejo k novačenju...« Dà, župan je hvalil ta : »Ker«, toda naučiti se tega nikakor ni mogel, ali bolje : znal je začeti, toda dalje ni šlo ! Toda Zolzikieviču je teklo to kakor voda, da celó v okrajni pisarni niso pisali lepše. Treba je bilo samo vzeti pečat, pritisniti ga

na papir, da je kar miza zastokala, in odposlati!

»Nù, kdor zna pa zna,« ga pohvali župan.

»Ba,« reče oveseljen Zolzikič, »saj sem vendar pisar, to je človek, ki piše knjige.«

»A, vi pišete tudi knjige?«

»Poprašujete, kakor bi še tega ne vedeli; kdo pa neki piše uradne knjige?«

»Resnica,« pritrdi mu župan.

A čez trenutek dodá:

»Imenik bo tukaj kakor bi trenil.«

»Vi pa glejte, da se iznebite iz občine postopačev.«

»Bog daj, da se jih iznebimo!«

»Jaz vam samo pravim, da se je načelnik pritoževal, da so v Ovčji glavi zlobni ljudje. Nič ne delajo, je dejal, marveč le popivajo. Burak, je dejal, ljudi ne nadzoruje, radi tega pada vsa krivda nanj.«

»Ha, meni je znano,« odvrne župan, »da se pripiše vse to meni na rovaš. Ko se je Kovačeva Rozalija vdrla v slamo, ji je sodišče prisodilo pet in dvajset batin, da si zapomni, da je kaj takšnega za deklico nedostojno. Kdo je

zapovedal? Jaz? Ne jaz, marveč sodišče. Kaj je to meni mar? Radi mene naj se vse vderó v slamo. Sodišče je zapovedalo, posledice pa se navalé na-me.«

V tem je krava butnila z rogom ob zid s tako silo, da se je kar pisarna stresla. Župan zakliče ves razjarjen:

»Huš, naj te vsi zlodji!«

Tajnik, ki je ves ta čas sedel na mizi, jame se bližati zrkalu!

»Prav vam je tako,« reče, »čemu jih pa ne nadzorujete? Pa tudi s pijančevanjem je isto tako. Jedna garjeva ovca pokvari vso čredo ter vabi ljudi za seboj v krčmo.«

»Sam ne vem, kaj naj še ukrenem zastran pijače. Vsakdo mora piti, ko se utrudi na polju pri delu.«

»Toda jaz vam pravim: treba se je le iznebiti jedinega Repe in vse bode dobro.«

»Kaj, ali mu naj odtrgam glavo?«

»Glave ni mu treba odtrgati, toda sedaj imamo novačenje; zapišite ga v imenik, naj potegne žreb in basta:«

»Ker pa je oženjen in tudi otroka že ima.«

»Kdo neki bo povpraševal po tem. Saj on se ne pojde pritožiti, pa ko bi tudi šel, ne bodo ga hoteli zaslišati. Pri novačenju nihče nima časa.«

»Toda gospod tajnik! gospod tajnik! Vam gotovo ni toliko mar za tega pijanca, kakor za Repovo, to pa bi bilo razžaljenje božje.«

»Kaj je vam to mar? Vi se brigajte le za sebe, kajti tudi vaš sin že ima devetnajst let ter bo moral potegniti žreb.«

»Vem to, vem, toda jaz ga ne dam. Ako ne pojde drugače, pa ga odkupim.«

»Nù, ker ste tak bogatin...«

»Imam, hvala Bogu, nekoliko srebrnjakov; mnogo jih sicer ni, toda nemara bo zadoščalo!«

»Naštejete osem sto rubljev?«

»Ker pravim, da ga odkupim, pa ga odkupim s srebrnjaki, kajti ako Bog dá, da останem še župan, pa se mi z dobrotljivo njegovo pomočjo v dveh letih to nagradi.«

»Nagradi, ali pa tudi ne nagradi. Tudi jaz imam svoje potrebe in vsega vam ne pustim. Izobražen človek ima

večje stroške nego prostak. Ako pa namesto vašega sina napiševa v imenik Repo, pa bo to za vas dobiček... osem sto rubljev ne najdete nikjer na cesti.«

Župan je premišljeval za trenutek. Upanje, da si lahko prihrani tako velik znesek, ga je prijetno božikalo in se mu smehljalo.

»Ha!« pravi končno, »toda vsekako je nevarna ta reč.«

»Nad tem si ne lomite glave.«

»Uprav tega se jaz bojim, da v vaši glavi se to zaprede, na moji pa zmelje.«

»Nù, ker pa hočete, pa le plačajte osem sto rubljev...«

»Saj ne pravim, da bi mi to bilo žal...«

»Nù, ker si mislite, da se vam to nagradi, čemu bi to obžalovali? Toda na svoje županstvo se preveč ne zanašajte. Sedaj še ljudje vsega ne vedó, toda ko bi vedeli o vas toliko, kolikor jaz vem...«

»Saj vi jemljete od dohodkov več nego jaz.«

»Jaz ne govorim o dohodkih, marveč o rečeh nekoliko starejših.«

»Ne bojim se! Kar so mi ukazali, to sem delal.«

»Nù, opravičevali se boste nekje drugje.«

Po teh besedah je vzel zeleno kapico s senčilom ter odšel iz pisarne. Solnce je bilo že zelo nizko; ljudje so se že vračali s polja. Najpoprej je srečal pet koscev s kosami na ramenih, ki so ga pozdravili z navadnim: »Hvaljen bodi!« Gospod tajnik je samo pokimal nekoliko s svojo pomadovano glavo ter ni odgovoril »Amen na veke!« Sodil je, da je to za izobraženega človeka nedostojno. Da je pa bil gospod Zolzikievič izobražen človek, to je bilo vsem znano in dvomiti o tem so mogli samo zavidneži in zlobni ljudje sploh, katerim je vsak človek, le nekoliko nadkrilujoč druge, takoj sol za oči, ki jim ne dá mirno spati.

Ako bi imeli, kakor bi bilo treba, životopise vseh naših znamenitih ljudij, pa bi čitali v životopisu tega ne baš vsakdanjega človeka, da je prve šole obiskoval v Oslovicah, v glavnem mestu osloviškega okraja, v katerem je ležala tudi vas Ovčja glava. V sedemnajstem

letu je došel Zolzikievič v drugi razred in bil bi bržkone došel še više, ako bi ne bili nastali nakrat burni časi, ki so pretrgali njegovo izobrazbo. Prevzet od mladini prirojene vneme, je gospod Zolzikievič, katerega so vrhu tega že poprej proganjali krivični profesorji, stopil na čelo enako mislečih in čutečih tovarišev ter napravil mačjo godbo svojim proganjalcem. Na to je raztrgal knjige, zlomil ravnilo in peresa ter, zapustivši Minervo, nastopil novo pot življenja. Korakajoč po tej novi poti, je došel do občinskega tajništva ter sanjaril celo o službi podrevizorja.

Toda tudi v službi tajnika se mu ni godilo slabo. Temeljito znanje si zna povsod pridobiti priznanje! Ker pa je — kakor sem že omenil — simpatični moj junak vedel nekaj skoro o vsakem bivalcu osloviškega okraja, so se obnašali ljudje proti njemu nekako spoštljivo, ob enem pa tudi previdno, da bi ne razžalili z ničemur takšno nenavadno osebo. Radi tega so ga pozdravljali ljudje inteligentni, kakor tudi kmetje, ki so se mu odkrivali že od daleč, pozdravljajoči ga: »Hvaljen bodi«. Vidim

pa tudi, da je čitatelju treba jasnejše in obširnejše razložiti, čemu gospod Zolzikievič na ta pozdrav ni odgovoril z navadnim »Amen na veke«.

Omenil sem že, da je sodil, da je to za izobraženega človeka nedostojno; toda bili so še drugi razlogi. Duhovi, vseskozi samostalni, so navadno pogumni in radikalni. Tako si je tudi gospod Zolzikievič pridobil prepričanje, da »duša je samo sopara, in basta«. Vrhu tega je gospod pisar čital uprav takrat knjigo, izdano v založbi varšavskega knjigarja, gospoda Breslauerja, z naslovom »Izabela španska ali tajnosti madridskega dvora«. Ta v vsakem oziru preznamenit roman se mu je prikupil in ga tako prevzel, da je nekoč že sklenil, vreči vse od sebe ter iti na Špansko. »Ako se je posrečilo to Marforimu,« si je mislil, — »čemu bi se ne posrečilo tudi meni?« Bil bi nemara že celo nastopil to pot, ker si je bil vtepel v glavo, da »v tem bedastem kraju človek kar segnije,« toda na srečo so ga pridržale druge okoliščine, na katere še nanese govorica v tej povesti.

Pod vplivom onega berila »Izabela španska«, izdavanega periodično pri gospodu Breslauerju na veliko slavo naše književnosti, se je gospod Zolzikievič oziral kaj skeptično na duhovščino in ob enem s tem na vse, kar je bilo ž njo v posredni ali neposredni zvezi. Radi tega ni odgovoril koscem navadni »Amen na veke«, marveč korakal molčé dalje... Šel je in šel ter končno srečal deklice s srpi na rokah, vračajoče se od žetve. Korakale so uprav mimo velike luže, radi tega so šle druga za drugo po vrsti, kakor gosi, dvigajoče pri tem svoje jopiče in kažoče srečajočim svoje rdeče noge. Še le sedaj se Zolzikieviču odpró usta: »Kako se imate, sinice?« je dejal ter obstal na tej stezici, in kadar je smuknila katera deklica mimo njega, jo je prijel okrog pasu, jo poljubil in na to porinil v mlako, a vse to na videz le v šali. Dekleta so kričala: »Ó! Ó!« ter se smejala na vse grlo. Ko so bila že naprej, je začul gospod pisar z zadovoljnostjo, kako je dejala jedna drugi: »Ta naš pisar je vendar-le čeden fant!« — »A rdeč pa tudi je kakor jabelko!« Tretja pa je dodala:

»A glava mu duhti kakor roža; ko te objame okrog pasu, zdi se ti, da se zadušiš od vonjave! Gospod tajnik je korakal dalje, poln prekrasnih mislij. Toda stopaje mimo hiše, je začul razgovor o sebi, radi česar je obstal za plotom in poslušal. Za plotom, na drugi strani, je bil sadnik poln višnjevega drevja; na sadniku je stal čebelnjak in ne daleč od njega sta stali dve ženski ter se razgovarjali. Jedna je držala v predpasniku krompir, lupila ga ter dejala:

»Oh, predraga Stahova, tako se bojim, da mi vzamejo mojega Franceta k vojakom, da mi kar mravljinci gomazé po koži.«

A Stahova ji odvrne na to:

»K tajniku morate iti, k tajniku. Ako vam on ne pomore, ne pomaga vam nihče.«

»Toda s čim, moja draga, naj grem k njemu? Z golimi rokami k njemu iti ne morem. Župan je boljši. Ako mu prineseš rakov, ali masla, ali lanu pod pazduho, ali kokoš, on vzame vse ter si ne izbira. Toda tajnik se niti ne ozre na to. Vrh tega je še grozno domišljav

človek. Pri njem je treba razvezati škric ter izvleči rubelj?»

»Tega že ne dočakaš,« zamomlja pisar sam za-se, »da bi jaz jemal od vas jajca, kokoši. Sem mar jaz nekak podkupljenec, ali kaj? Idi le s svojo kokošjo k županu.«

Tako razmišlja je odgrnil višnjeve veje in že je hotel ogovoriti ženski, kar začuje za seboj ropot koleselja. Tajnik se obrne ter gleda. V koleselju je sedel mlad akademik s kučmo, pomakneno na uho, in s smotko v ustih; kočijažil pa mu je oni France, o katerem sta se ženski pred trenutkom razgovarjali.

Akademik se je odklonil s koleselja, zagledal Zolzikieviča, pomignil mu z roko ter zaklical:

»Kako se imaš, Zolzikievič. Kaj poslušáš ondi? Ali se še zmerom mažeš s pomado dva prsta na debelo?»

»Sluga sem!« oglasi se Zolzikievič, globoko se priklanjaje. Ko pa je bil koleselj že precej daleč, zakliče za njim potihoma:

»Bog, da si poprej zlomiš vrat, predno dospěš.«

Tega akademika gospod tajnik ni mogel trpeti. Bil je bratranec gospode Skorabevskih, h kateri je zahajal vsako leto. Zolzikievič ne samo, da ga ni mogel trpeti, marveč se ga je celo bal kakor ognja, kajti bil je šaljiv in zbadljiv človek. Zlasti je rad zbijal šale z Zolzikievičem ter sploh bil jedini človek v vsej okolici, ki se ni zmenil za njegovo jezo. Enkrat je celo dospel k občinski seji ter rekel Zolzikieviču naravnost, da je bedast, kmetom pa, da jim ni treba ga poslušati. Gospod Zolzikievič bi se bil kaj rad znesel nad njim, — toda... kaj mu je mogel? O drugih je vsaj nekaj vedel, o njem pa ni vedel ničesar.

Prihod tega akademika mu ni bil baš po godu, radi tega je z mračnim čelom korakal dalje in čmerno obstal šele pred jedno kočo, stoječo ob cesti. Ko jo je zagledal, se mu je čelo znovič zjasnilo. Bila je ta kočica nemara še ubožnejša od drugih, toda pri tem je bila snažna in v njej je bilo vse v najlepšem redu. Smetje pred kočico je bilo čisto pometeno, dvorišče pa je bilo nastlano s trsičjem. Pri plotu je ležala kopica drv in v enem polenu je še

tičala sekira. Nekoliko dalje proč je bilo moči opaziti skedenj z odprtimi vrati, poleg njega pa kolarno, ki je služila za hlev in za shrambe krme ob enem. Dalje je bila še pregrada, za katero je konj potresal glavo ter prestopal z jedne noge na drugo.

Pred hlevom je bilo veliko gnojišče, v katerem sta se valjali dve svinji. Okrog gnojnice sta brodarili dve raci. Ne daleč med treskami je razkopaval petelin zemljo ter najdši zrnce ali črviča, kričal: »ko! ko! ko!« Na to znamenje so priletele skupaj kokoši od vseh strani ter vzajemno pozobale najdeno slaščico.

Pred durmi koče je žena trla na trlici konoplje ter popevala: »Oj ta dada! oj ta dada! da - da - na!« Poleg nje je ležal pes s stegnjenimi prednjimi tacami ter hlatal z gobcem po muhah, ki so se mu vsedale na raztrgano uho.

Ženska je bila še mlada, nemara dvajsetletna, in mična. Na glavi je imela navadno žensko čepico, na sebi pa belo srajco, prepasano z rdečim trakom. Bila je zdrava kakor riba, široka v plečih in bedrih, šibka pa čez pas; skratka, prava srna.

Ko se ji je pisar približal, je pes, ležeč poleg trlice, vstal, stisnil rep med noge in začel renčati, pri čemur je kazal zobe, kakor bi se smejal.

»Cigan!« zakliče žena z zvonečim, tankim glasom, »pojdi leč, če ne...!«

»Dober večer, gospod tajnik!« odvrne žena, ne odstopivši od dela.

»Ali je vaš doma?«

»On je pri delu, v gozdu.«

»To je škoda! Imam zanj nekaj od občine.«

Imeti nekaj od občine pomeni za prostake vedno nekaj slabega. Repova je nehala tretji in oziraje se pretašeno naokrog je nemirno vprašala:

»Nù, kaj je neki takšnega?«

Tajnik je med tem stopil skozi vrata ter se ji približal. »Ako me poljubite, pa vam povem.«

»Tega ne zahtevajte!« odvrne žena.

Toda tajnik jo je že objel okrog pasu ter jo stisnil k sebi.

»Gospod, jaz bom kričala!« reče Repova, prizadevajoča se na vso moč, da bi se mu izpulila.

»Moja zala Repova... Marica!«

»Gospod, to je razžaljenje božje! Gospod!«

Tako kliče se mu je branila čimdalje močnejše, toda gospod Zolzi-
kievič je bil tudi močan ter je ni spustil.

V tem hipu ji pride Cigan na pomoč. Dlaka na vratu se mu naježi in besno lajajoč plane v pisarja, in ker je imel pisar na sebi samo kratek jopič, prime ga Cigan za nezaslonjen kos hlač, jih pregrizne, prime za spodnjice, pregrizne tudi te, na to pa prime za kožo in čuteč poln gobec mesa, jame ga besno potresati in trgati.

»Jezus Marija!« zakriči tajnik, pozabivši v tem hipu, da pripada *esprits forts* (brezvercem).

Toda Cigan pisarja ni spustil, dokler ta ni pograbil polena ter ga jel ž njim odganjati. Cigan, dobivši udarec po križu, je odskočil na stran ter bolestno skomljal.

Čez trenutek je jel znovič napadati.

»Odženite tega psa, privežite tega vraga!« je kričal pisar, mahaje obupno s polenom.

Žena pokliče psa ter ga zapodi skozi vrata.

Na to se oba s pisarjem molčé pogledata.

»Oh, to je usoda! Kaj neki vidite na meni?« zakliče končno Repova, prestrašena nad krvavim izhodom tega prizora.

»Hej, maščujem se radi tega!« zakriči pisar. »Maščujem se nad vami! Počakajte! Repa pojde v vojake. Hotel sem to zabraniti... toda sedaj... O saj še pridete k meni... Jaz vam dam!«

Žena je obledela, kakor bi jo nekdo s kijem udaril po glavi, dvignila proseče kvišku roke ter odprla usta, kakor bi hotela nekaj povedati. Toda gospod pisar je med tem dvignil s tál svojo zeleno kapico ter se urno oddaljil, mahaje z jedno roko s polenom, z drugo pa držal skupaj raztrgane hlače.

II.

Nekatere druge osebe in slike.

Za kako uro pozneje se je pripeljal Repa iz gozda s tesarjem Lukežem na dvorskem vozu. Repa je bil krepak mladenič, zrasel kakor topola,

kakor nalašč ustvarjen za drvarja. Vsak dan je zahajal v gozd, ker gospodar je bil ves gozd, na katerem ni bilo služnosti, prodal židom. Pa so ga tudi sekali od kraja. Repa je imel dober zaslužek, kajti pri delu se nihče ni mogel kosati ž njim. Kar pljunil si je v dlan, pograbil toporišče, se razkoračil, zamahnil in udaril, da se je kar smreka stresla in so treske za pol lakta daleč padale od nje. V nakladanju drv na vozove je bil takisto zmerom prvi. Židje, ki so hodili z mero v roki po gozdu ter se ozirali po vrhovih smrek, kakor bi iskali ondi vranja gnezda, so se čudili njegovi moči. Bogat kupec iz Oslovič, Drišel, mu je dejal :

»Nù, Repa, naj te zlod vzame! Ná tu imaš šest grošev za žganjico... ne, počakaj, na, tu imaš pet grošev za žganjico!«

Toda Repa ni rekel nič. Niti se ni ozrl, marveč je samo mahal s sekiro, da je kar zagromelo po gozdu in časih nemara vsled dolgega časa zaklical v gozd :

»Hop ! hop !«

Glas je letel med drevjem ter se
čez trenutek vrnil kot odmev.

In zopet ni bilo slišati ničesar,
razun udarcev Repove sekire; časih pa
so se jele smreke razgovarjati s šumom,
ki je že navaden v gozdu.

Časih pa so drvarji zapeli, in tu
je bil zopet Repa prvi. Splačalo se je,
poslušati odmev te pesmi, katero je
drvarje sam naučil.

»Kaj je tam v lesu zagromelo,
Buuu!

In tak strašno zadonelo,
Buuu!

Z drevesa padel je komar
Buuu!

Ter si zlomil križ in vrat!
Buuu!

A ta muha postrežljiva
Buuu!

Prileti strahu komaj živa,
Buuu!

Pa poprašuje komarja:
Buuu!

Če mar ni treba zdravnika?
Buuu!

Oj, tu ni treba zdravnika,
Buuu!

Niti dragega zdravila,
Buuu!

Marveč le lopata, motika,
Buuu!

Pa tudi v krčmi je bil Repa povsod prvi, samo da je imel žganjico nekoliko preveč rad, in ko se je je nalezal, se je kaj rad prepiral in tepel. Enkrat je Dimijanu, dvorskemu hlapcu, napravil takšno luknjo v glavo, da je Jozvova, opravnikova gospodinja, trdila, da mu je bilo dušo videti skozi rano. Drugokrat pa, tedaj je imel komaj sedemnajst let — se je sprl v krčmi z vojaki, ki so bili doma na dopustu. Gospod Skorabevski, ki je bil takrat župan, ga je poklical k sebi v pisarno, oplazil ga enkrat, dvakrat po glavi, toda samo na videz, in potem nasmehnivši se, ga vprašal:

»Repa, za Boga, Repa, kako si jih vendar premagal, saj jih je bilo vendar sedem?«

A Repa odvrne na to:

»Kaj to, blagorodni gospod, ker pa imajo noge od pohodov tako slabotne; komaj sem se katerega dotaknil, pa se je zleknil takoj po tleh.«

Gospod Skorabevski je na ves ta dogodek zatisnil oči. Že poprej je bil proti Repi nenadno ljubezniv. Ženske so celo šepetale med seboj, da je Repa

njegov sin. »Saj se to vidi na prvi pogled,« so dodale, »ker ima takšno gosposko domišljijo.«

Toda to ni bila resnica, dasi so Repovo mater vsi poznali, a očeta nihče. Repa sam je imel v najemu kočo in tri orale zemlje, ki so pozneje prešli v njegovo last, ko so bile gospodarske zadeve zakonito vravnane. Na to je jel gospodariti na svojem, in ker je bil priden delavec, se mu je godilo dovolj dobro. Oženil se je, dobil si ženo, da bi zalše in boljše ne bil mogel najti, in bilo bi se mu nemara godilo povsem dobro, ako bi ne bil nekoliko preveč ljubil žganjice.

Toda svetovati si ni dal. Ako mu je kdo omenil to napako, je takoj odgovoril :

»Ako pijem, saj pijem za svoje, kaj vam je to mar?«

Nikogar se ni bal v vasi, samo pred tajnikom je imel strah. Ako je zagledal od daleč zeleno kapico, potlačen nos ter kozjo brado, stopajočo na dolгих nogah, pa je hodil polagoma po cesti ter se mu že od daleč odkril. Tudi o Repi je vedel pisar marsikaj. Ob času

revolucije so mu ukazali, peljati nekam neke papirje in — on je izvršil ta posel. Sicer pa, kaj je imel on od tega? Bilo mu je takrat še le petnajst let ter je še gosi in svinje gonil na pašo. Toda pozneje si je domislil, če se mu mar vsled tega ne bo treba opravičevati, radi česar se je jel bati pisarja.

Takšen je bil naš junak Repa.

Ko se je vrnil onega dné iz gozda v kočo, mu je pritekla žena otožno ihtea naproti ter jela tarnati:

»Že te, revež, moje oči več ne bodo dolgo gledale; ne bom ti več prala perila, niti ti kuhala hrane. Pojdeš, revež, na kraj sveta.«

Repa se je začudil.

»Kaj pa si se mar,« je dejal, »žena, najedla ilovice, ali pa te je nemara brencelj pičil?«

»Ne, nisem se najedla ilovice, niti me ni pičil brencelj, marveč pisar je bil tukaj, ki je dejal, da se vojaščini nikakor ne odtegneš... Oj! pojdeš, revež, na kraj sveta!«

Še le sedaj jo je jel izpraševati, kako in kaj, in ona mu je povedala vse, samo o pisarjevem sleparstvu ni zinila

besedice, ker se je bala, da ne bi Repa pisarja za to oštel, ali — kar pa Bog začuvaj! — ga za to ne nabil in tako svojo reč še bolj pokvaril.

»Bedasta si!« reče ji končno Repa, »čemu se jočeš? Mene k vojakom ne vzamejo, ker sem že prišel iz teh let; sicer pa imam kočo, imam zemljišče, imam tebe, neumnica, in tega le revnega črvička.«

Pri teh besedah je pokazal na zibeljko, v kateri je ležal ta revni črviček, to je zal jednoleten deček, ki je bencal z nogami ter vreščal, da je kar odmevali skozi ušesa.

Žena si obriše s predpasnikom oči ter reče:

»Kaj ti pomaga vse to? Kaj mu mar ni znana tista reč s papirji, katere si vozil iz gozda v gozd?«

Repa se popraska za ušesi.

»Kajpada mu je znana.«

Čez trenutek pa dodá:

»Pojdem sam spregovorit ž njim. Nemara pa še ni tako slabo.«

»Hiti, hiti!« mu prigovarja žena »ter vzemi s seboj rubelj. Brez rublja pri njem ne opraviš ničesar.«

Repa vzame iz skrinje rubelj ter odide k pisarju.

Pisar je bil samec, torej ni imel svoje hiše, marveč je stanoval v zidnici nad ribnikom. Tu je imel na razpolago dve sobi.

V prvi sobi ni bilo ničesar, zgolj nekoliko slame in par dokolenic, druga soba pa mu je služila za salon in spalnico ob enem. Tu je stala postelj, ki skoro nikdar ni bila postлана, na postelji sta ležali dve neprevlečeni vajšnici, iz katerih se je vsipavalo perje; ondi poleg postelje je stala miza, na njej pa tintnik, peresa, uradne knjige in nekoliko snopičev »Izabele španske« iz zaloge gospoda Breslauerja, dva umažana angleška ovratnika, škatljica pomade, papir za smotčice ter končno sveča v kositrenem svečniku z rudastim stenjem in z nekaterimi muhami, ki so ležale potopljene okrog stenja.

Pri oknu je viselo precej veliko zrcalo, oknu naproti je stala skrinja z zelo izbrano toaleto gospoda pisarja; hlače raznih barv, telovniki komaj razločljive barve, zavratnice, rokavice, lak in končno celo cilinder, katerega si je

deval pisar na glavo takrat, ko je bil pozvan v okrajno mesto Oslovice.

Razun tega so se v trenutku, o katerem govorimo, valjali na stolu poleg postelje hlače in spodnjice pisarjeve; sam pisar pa je ležal v postelji ter čital povest »Izabele španske«, izdelek varšavskega knjigarja.

Njegovo stanje, ne knjigarjevo, marveč tajnikovo, je bilo grozno, tako grozno, da je bilo zares treba Viktorja Huga, da bi ga opisal v vsej podrobnosti.

Pred vsem drugim je čutil v rani veliko bolečino. Berilo »Izabele«, ki mu je bilo zmerom najljubša tolažba in zabava, je sedaj še povečalo ne le njegovo boleost, marveč tudi grenkost, ki ga je mučila po onem dogodku s Ciganom.

Kuhala ga je nekoliko vročnica, in le s težavo je zbiral svoje misli. Časih so se mu pojavile pred očmi grozne slike. Čital je bil ravnokar, kako je mladostni Serrano uhajal v Eskorial, ves posut z ranami po slavni zmagi nad Karlisti. Mlada Izabela ga je vsa

ganjena in bleda pozdravila. Mušelin je imela pripet na svojih prsih.

»General, ti si ranjen?« vpraša Serrana s tresočim se glasom.

Tu se je nesrečnemu Zolzikieviču zdelo, da je on tisti Serrano.

»O, o! ranjen sem!« ponavlja z zamolklim glasom. »Kraljica, odpusti!«

»Počij si, general! Vsedi se, vsedi! Pripoveduj mi svoja junaška dela!«

»Pripovedovati že morem, toda nikakor ne sest!« zakliče obupno Serrano.

»O! odpusti, kraljica, ta prokleti Cigan... hotel sem reči: Don Jose... oj! oj! oj!«

Tù neizmerna boleost razpraši nakrat njegove sanje. Serrano se razgleda naokrog. Sveča gorí na mizi in poka, ker je ravnokar jela goreti loja napita muha; druge muhe pa so lezle po steni... A? to je torej sobana, ne pa Eskorial? Kraljice Izabele tudi ni tukaj. — In gospodu Zolzikieviču se znovič vrne popolnoma zavest, dvigne se na postelji, namoči robec v vrč z vodo, stoječ pod posteljo, ter ponovi obkladek.

Na to se obrne k zidu in jame dremati, ali boje: sanjariti ter se znovič kakor na vlaku odpelje v Eskorial.

»Dragi Serrano, ljubček moj! jaz sama obvežem tvoje rane!« zašepeče kraljica.

Serranu vstajajo lasje po koncu na glavi. Začuti ves svoj grozen položaj. Kako ne ubogati kraljice in kako jo zopet pripustiti k takemu poslu? Mrzel pot mu stopi na čelo, kar tu nakrat...

Kraljica hipoma zibne, vrata se z ropotom odpró in ondi se prikaže nič manj nego Don Jose, zaklet sovražnik Serranov.

»Kaj hočeš tukaj? Kdo si?« zakliče Serrano.

»To sem jaz, Repa!« odvrne otožno Don Jose.

Zolzikievič se sprebudi vdrugič. Eskorial se znovič spremeni v sobano; na mizi gorí sveča, muha in stenj praskata, da leté od nju plave kapljice. Pri vratih stoji Repa in za njim... pero mi pada iz rok... skozi na pol odprta vrata moli notri v sobo glavo in vrat Cigan.

Ta spak upira svoje oči v Zolzikieviča in zdi se, kakor bi se smehljal.

Smrtni pot stopi Zolzikieviču na čelo in po glavi mu spreleti misel: »Repa je prišel polomit mi kosti, a Cigan...«

»Kaj hočeta tukaj oba?« zakliče s prestrašenim glasom.

Toda Repa položi rubelj na mizo ter reče pokorno:

»Blagorodni gospod pisar! prišel sem k vam radi... te vojaščine.«

»Pojdi proč! Pojdi proč!« zakriči Zolzikievič, kateremu se takoj vrne pogum.

In razsrdivši se, hoče se vreči na Repo, toda v tem hipu ga je karlistova rana grozno zbolela, tako, da je padel vznak ter samo zamolklo stokal:

»O jej! o jej!«

III.

Premišljeval je, da je končno našel.

Rana se je zagnojila.

Že vidim, da zale čitateljice začelnjajo že točiti solze nad mojim junakom; radi tega, da bi nemara katera od žalosti ne omedlela, dodam urno, da moj junak vsled te rane ni umrl. Bilo

mu je usojeno še dolgo življenje. Sicer pa, ako bi bil umrl, zlomil bi jaz svoje pero ter končal povest; ker pa ni umrl, zato tukaj povest nadaljujem.

Rana se je torej zagnojila, toda to se je zgodilo v nemali prid pisarne občine ovčjeglavске in sicer na jako preprost način. Vnetje mu je pregnalo iz glave vsakovrstne daleč segajoče nakane; začel je misliti jasnejše in končno si je nakrat priznal sam, da je doslej povzročil marsikatero neumnost. Blagovolite, prosim, samo poslušati; pisarju je padla v oči Repova, kar ni nikako čudo, kajti bila je to ženska, kakoršne bi v vsem osloviškem kraju ne našel. Radi tega se je hotel Repe iznebiti. Ako bi Repo vzeli k vojakom, pa bi bil pisar zaukal iz vse svoje duše. Toda to ni bilo tako lahko: podtakniti v vojake Repo namesto županovega sina. Pisar je mogočnej; Zolzikič je bil celo mogočnej med pisarji, samo to je bila nesreča, da pri novačenju njegova beseda ni bila odločilna. Tù je človek imel opraviti z orožniki, z naborno komisijo, z okrajnim glavarjem, s poveljnikom domobrancev, katerim osebam

pa ni bilo dosti mar to, da naj vzamejo v vojake namesto mladega Buraka nekakega Repo. »Ako ga vpišem v imenik novincev? kdo ve, kaj nastane iz tega?« je vprašal samega sebe moj simpatični junak. »Imenik mora biti podprt z izpiski iz krstne knjige, vrhu tega pa tudi Repi ne bo lahko zamašiti ust, vsled česar dobim po nosu, pri lepi priliki me odstavijo od tajništva in konec bo vsega.«

Celo največji ljudje so pod vplivom strasti doprinašali budalosti, toda njih velikost je tičala uprav v tem, da so še dovolj zgodaj spoznali svojo hibo. Tudi Zolzikievič si je dejal v duhu, da obljubivši Buraku, zapisati Repo v imenik novincev, je napravil prvo neumnost; s tem, da je šel k Repovi ter jo pri trlici napadel, je napravil drugo neumnost; a grožnje z vojaščino, to je bila tretja neumnost. Oni vzvišen trenutek, v katerem mož, istinito velik, poreče o samem sebi »Jaz sem osel!« je napočil takrat tudi za Ovčjo glavo ter odletel, kakor na krilih, iz te krajine, kjer se vzvišenost druží z neumnostjo,

kajti Zolzikievič si je dejal razločno :
»Jaz sem osel!«

Ali pa se naj odreče svojemu načrtu sedaj, ko je zanj že prelil svojo kri... (ko je bil razvnet, je govoril : kri svojih prs), ali se naj odreče načrta sedaj, ko mu je prinesel v žrtvo svoje povsem nove hlače, katere je bil Šrulu še dolžen, ter zale spodnjice, katere — kdo vé — ali je že imel dvakrat na sebi?

Ne in nikdar!

Baš nasprotno, zlasti sedaj, ko se je k načrtom na Repovo pridružila še želja po maščevanju, proti obema in ob enem proti Ciganu. Zolzikievič je prisegel, da se bo smatral za tepca, ako Repi ne zalije dovolj slanine za kožo.

Premišljeval je torej o vsakovrstnih sredstvih prvi dan, zamenjevaje obkladke, premišljeval je drugi dan, zamenjaje obkladke, premišljeval je tretji dan, in ali veste, kaj je iztuhtal? Evo, ničesar ni iznašel.

Četrty dan mu je pripeljal stražnik iz osloviške lekarne diabolovo mast. Zolzikievič je natrl ž njo cunjjo, jo položil na rano in kakor pod vplivom tega

čudovitega zdravila zakričal skoro ob enem: »Našel sem!« In res je nekaj iznašel.

IV.

Poglavje, ki bi lahko nosilo nadpis:
Zverina v kletki.

Nekoliko dnij pozneje, ne vem odločno ali pet ali šest, so sedeli v ovčje-glavski krčmi: župan Burak, svétnik Gomula ter mladi Repa. Župan vzame v roke kupico.

»Ko bi se rajše že jenjala pričkat, ker se nimata za kaj!« reče župan.

»A jaz vam pravim, da se Francoz ne uda Prusom,« trdi Gomula ter udari s pestjo ob mizo.

»Prus je, pasja juha, zvit!« odvrne Repa.

»Kaj za to, da je zvit? Francozu bo pomagal Turek, a Turek je najmočnejši.«

»Kaj veste vi? Najmočnejši je Harubanda (Garibaldi)!«

»Nemara ste danes po hrbtu zapustili postelj. Od kod pa ste čuli o tem Harubandi?«

»Od kod sem poizvedel? Ali mar niso govorili, da je jadral z veliko močjo na ladijah po Visli. V Varšavi pa mu pivo ni bilo všeč, ker je bil doma navajen popivati boljše, in radi tega se je vrnil.«

»Da bi se marnali zamán! Vsak švab je žid.«

»Saj Harubanda ni švab.«

»Nù, kaj je torej?«

»Nù, kaj? Cesar in basta!«

»Kako ste strašansko pametni!«

»Saj vi tudi niste nič modrejši.«

»Ker ste pa tako modri, pa mi povejte, kako je bilo ime prvemu človeku?«

»Kako? Nù, kajpada: Adam.«

»Tako se je imenoval po krstnem imenu, toda kakšen je imel priimek?«

»Kaj jaz vem!«

»Nù, vidite. A jaz pa vem. Njegov priimek je bil »Zlomila.«

»Gotovo imate ošpice na jeziku.«

»Ako ne verjamete, pa poslušajte:

»O morska zvezda, ki Gospoda
Si s svojim mlekom napojila,
Ti si smrti ost, katero vcepil
Je prvi naš oče, zlomila.«

»Torej se je nemara imenoval Zlomila?«

»To se razume.«

»Napijmo se rajše,« reče župan.

»Na vaše zdravje, boter!«

»Tudi na vaše!

»Hajim!« *)

»Šulim!«

»Bog nam daj srečo!«

Izpili so vsi trije; ker pa je bilo to ob času francosko-pruske vojne, se svetnik Gomula znovič vrne k politiki.

»Nù, izpijmo ga še enkrat,« reče Burak čez nekaj časa.

»Bog nam daj srečo!«

»In zdravje!«

»Nù, na vaše zdravje!«

Izpili so znovič, ker pa so pili rum, je Repa udaril s prazno steklenico ob mizo ter dejal:

»Ej, teče kakor malvazija. Pa tudi diši človeku, diši!«

»Ali hočete še?« vpraša Burak.

»Pa nalijte!«

Repa je postajal čimdalje bolj rdeč in Burak mu je nalival neprestano.

*) Hajim, šulim, sta židovska pozdrava.

»A vi,« reče končno Repi, »ki si vrečo graha vržete z jedno roko na ramo, ste se bali iti na vojno.«

»Čemu bi se naj bal? Ako se je le treba biti, pa se bij!«

Gomula pa reče:

»Nekateri je majhen, toda pogumen, drugi velik in močan, pa plašljivec.«

»Q, ni res!« odvrne Repa, »jaz nisem plašljivec.«

Gomula reče zopet:

»Inù, kdo ve to?«

»A jaz vam pravim,« odvrne Repa, kažoč pest, ne dosti manjšo od štruce kruha, »ako vas pograbim s to-le pestjo za rebra, pa se kar razletite nalik staremu sodčku.«

»Mogoče vendar da ne.«

»Ali hočete, da poskusim?«

»Mirujte vendar!« poseže vmes župan. »Mar se hočeta res pretepati, ali kaj? Rajše se ga napijmo.«

Izpili so znovič, toda Burak in Gomula sta si le nekoliko ovlažila usta, Repa pa je izpil polno čašo, da so se mu kar oči zaiskrile.

»Poljubita se sedaj!« predlaga župan.

Ko sta se objela in poljubila, se je Repa kar zjokal, kar je bilo znamenje, da je že do dobrega pijan; na to je začel tarnati, spomnivši se progaste svoje telice, ki mu je pred dvema tednoma crknila v hlevu.

»Oj, kako zalo tele mi je Bog vzel!« je vskliknil žalostno.

»Nù, ne žalujte!« reče Burak. »Naš pisar je dobil od urada pisanje, da se grajski gozd razdeli med gospodarje.«

A Repa odvrne na to:

»Oj, to je povsem pravično. Kdo pa je neki sadil gozd, gospod ali kdo?«

Kmalu na to je začel znovič tarnati:

»Oj, to je bila telička, da je bilo kaj! Ko je sunila kravo z gobcem v vime, je krava kar odskočila od tál.«

»Pisar je dejal...«

»Kaj je meni mar ta pisar?« seže mu Repa ježno v besedo. »Jaz se za pisarja zmenim toliko, kakor za lanjski sneg.«

»Čemu se zopet pričkata? Napijmo se rajše!«

Izpijejo še enkrat. Repa se je nekoliko pomiril ter sedel mirno na stolu.

Med tem se duri odpró in ondi se prikaže: zelena kapica, potlačen nos ter kozja brada pisarjeva.

Repa je kučmo, ki mu je visela na glavi, takoj vrgel na tla, vstal in zajecjal:

»Hvaljen bodi!«

»Ali je župan tukaj?«

»Je,« odgovoré vsi trije naenkrat.

Tajnik stopi bliže in takoj priteče tudi Šmul s čašico ruma v roki. Zolzi-
kievič ga povoha, pomežika z očmi ter
sede k mizi.

Nekaj časa je vladalo molčanje.
Končno začne Gomula:

»Gospod pisar?«

»Nù, kaj?«

»Ali je resnica to, kar pripovedujejo o onem gozdu?«

»Seveda. Samo prošnjo morate še podpisati.«

»Jaz se že ne podpišem,« oglasi se Repa, ki je imel prirojen odpor k vsakoršnemu podpisovanju svojega imena.

»Saj te nihče ne bo prosil. Ako ne podpišeš, pa tudi nič ne dobiš. Delaj, kakor hočeš.«

Repa se jame praskati za ušesom, pisar pa, obrnivši se k županu in svetniku, reče z uradnim glasom :

»Kar se gozda tiče, je čista resnica, toda vsakdo si mora ograditi svoj delež s plotom, da ne bo prepirov.«

»A ta plot bo veljal več nego je vreden gozd,« omeni Repa.

Pisar se za te besede niti ne zmeni.

»Za ta plot,« nadaljuje dalje pisar županu in svetniku, »pošilja urad denar. Vsakdo ima lahko še dober zaslužek pri tem, ker pripada na vsakega po petdeset rubljev.«

Repi se znovič zaiskré oči.

»Ako je temu tako, pa podpišem. A kje je ta denar ?

»Tukaj,« reče pisar. »Tu pa je pogodba.«

Po teh besedah izvleče pisar na štiri strani preganen papir ter prečita nekaj, česar kmetje niso razumeli, vsekako pa so bili tega zelo veseli; ako bi pa bil Repa treznejši, bi bil zapazil, kako je župan pomežikal svètniku.

Pisar pa je na veliko začudenje vseh izvlekel denar ter dejal :

»Nù, kdo podpiše prvi ?«

In jeli so se podpisovati po vrsti. Ko pa je Repa vzel pero v roko, umakne Zolzikievič pogodbo ter reče :

»Ali nemara se ti nočeš ? To se mora zgoditi prostovoljno.«

»Čemu se ne bi hotel ?«

A pisar zakliče na to :

»Šmul !«

Šmul se prikaže pri vratih.

»Kaj hočete, gospod pisar ?«

»Pojdi sem za pričo, da je to vse prostovoljno.«

A potem znovič reče Repi :

»Ali torej hočeš ?«

Toda Repa se je že podpisoval ter pri tem napravil velik madež na papirju ; na to vzel od tajnika denar, celih petdeset rubljev, in spravivši ga pod pazduho, zaklical :

»A sedaj prinesite še ruma.«

Šmul ga je prinesel, na kar so se napili enkrat, dvakrat. Na to je Repa oprl glavo ob dlan ter začel dremati.

Pokimal je z glavo enkrat, dvakrat zaporedoma. Končno pa se je prekotalil s stola ter zamomljal : »Bog bodi milostjiv meni grešniku !« in zaspal.

Repova ni prišla ponj, kajti vedela je, da kadar je pijan, bi utegnilo tudi njo kaj doleteti. Tako se je zgodilo večkrat. Drugega dné je sicer Repa ženo prosil odpuščanja ter poljuboval njene zale, zdelane roke. Kadar je bil trezen, ji ni rekel žal - besede, toda pijan je časih segel tudi po njej.

Repa je torej prespal noč v krčmi. Zarano, ob solnčnem vshodu, se je prebudil. Pa je gledal okrog z izbuljenimi očmi. To vendar ni njegova koč, marveč krčma; ne ona majhna sobica, v kateri je sedel včeraj, marveč prostorna soba s točajnikom.

»V imenu Očeta, Sina in svetega Duha.«

Na to jame gledati še pozornejše; solnce je že vshajalo ter kukalo skozi umazane šipe v krčmo, a pri oknu je stal Šmul v beli srajci z jermeni, ovitimi okrog glave; stal je poleg okna, kimal z glavo ter glasno molil.

»Šmul, ti si pogan!« zakliče Repa.

Toda Šmul se ne gane. Pokimal je naprej, pokimal nazaj ter molil dalje.

Repa se je začel tipati, kakor to dela vsak kmet, ki prespí noč v krčmi. Otípal je denar.

»Jezus, Marija ! Kaj pa je to ?«

Med tem je Šmul končal molitev, slekel smrtno srajco, odložil jermene in nesel oboje shranit v čumnato ; na to pa se je s počasnimi koraki resnobnega lica vrnil.

»Šmul !«

»Nù, kaj hočeš ?«

»Čegav denar imam tukaj ?«

»Kaj, 'mar ti bedak tega ne veš ? Saj si se bil včeraj z županom dogovoril, da pojdeš namesto njegovega sina vleč žreb, za kar si dobil denar ter podpisal pogodbo.«

Še le sedaj je Repa obledel kakor stena, vrgel je kučmo na tla, na to pa se je zvalil še sam ter zatulil, da so šipe v krčmi zašklepetale.

»Nù, pojdi ven, ti vojak !« reče hladnokrvno Šmul.

Za pol ure pozneje je Repa prikrevsal h koči. Repova, ki je ravnokar

kuhala zajutrek, zaslišavši škripot vrat, mu je vsa razjarjena stekla naproti.

»Ti pijanec!« je začela.

Toda pogledavši ga dobro, je osupnila, kajti bil je spremenjen, da ga je komaj spoznala.

»Kaj ti je?«

Repa je stopil v kočo, toda iz početka ni mogel spraviti besede od sebe. Sedel je na klop ter se zagledal v tla. Toda žena ga je jela izpraševati ter končno izvedela vse. »Prodali so me,« je rekel naposled. Na to je tudi ona pričela obupno tarnati in on ji je pomagal. Pa tudi dete v zibelki je začelo kričati. Cigan pri vratih je tulil tako žalostno, da so iz sosednjih koč pritekale ženske s kuhalnicami v roki ter povpraševale druga drugo:

»Kaj se je neki pripetilo pri Repovih?«

»Nemara jo je pretepel, ali kaj.«

A med tem je Repova tarnala še bolestnejše nego sam Repa, kajti ljubila ga je, revica, bolj nego vse drugo na svetu.

V.

V tem poglavju spoznamo
zakonodajno skupščino ovčjeglavске občine
in njene glavne zastopnike.

Drugega dné je bila občinska seja. Gospodje svètniki so se sešli vsi do jednega, kajpada razun gospôde, to je plemstva, katerega je tudi bilo nekoliko med odborniki, ki pa je, hoteče se ločiti od prostakov, sklenilo, ne vmešavati se v občinske posle. To vse pa ni izključevalo, da bi gospoda ne bila imela neposrednji vpliv na občinske zadeve. Ako je torej imel kateri teh kaj opraviiti z občino, je povabil prejšnjega večera gospoda Zolzikieviča k sebi, na to je bila v salon predtajnika prinešena žganjica, darovana smotka in zadeva se je izvršila povsem gladko. Na to je sledil obed, h kateremu so Zolzikieviča povabili z uljudnimi besedami: »Nù, gospod Zolzikievič, blagovolite se vsesti!«

Zolzikievič je zares sedel, naslednjega dné pa je malomarno pripovedal županu: »Včeraj sem bil na obedu pri

Medziševskih, Skorabevskih ali Oscešinskih. Hm, hčerko imajo; vem, kaj to pomeni! Pri obedu se je Zolzikievič trudil, ravnati se po dobri šegi, jesti različne jedi tako, kakor jih jedó drugi, ter ne dati spoznati na sebi, da mu ta zaupna dotika z dvorom povzroča neizmerno veselje.

Bil je to človek, ki se je znal ravnati po taktu, ki se je znal prilagoditi k vsemu; radi tega tudi v takšnih okoliščinah nikdar ni zgubil drznosti, marveč se vmešaval v razgovor, omenjaje pri tem »poštenega gospoda komisarja«, ali »odličnega gospoda načelnika«, s katerimi je včeraj ali predvčerajšnjim vrgel karte. Skratka, prizadeval si je pokazati, da je jedna izmed najvažnejših oseb osloviškega okraja. Opazil je zares, da je za njegovega pripovedovanja gospoda nekako čudno zrla v pladnike, toda slutil je, da je tu takšen običaj. Po obedu se je tudi večkrat čudil, da je plemič, ne čakajoč, da bi se sam začel poslavlјati, potrkal ga po rami ter mu dejal: »Nù, ostanite zdrav, gospod Zolzikievič!« toda mislil si je znovič, da tako zahteva običaj v vzvi-

šeni družbi. Pri tem stisnivši pri slovesu gospodarju roko, je začutil v njej vsikdar »nekaj leskečega« ter nikdar ni pozabil omeniti: »Toda, veleblagorodni gospod! tega pa med nami ni treba. Kar pa se vaše zadeve tiče, smete se, veleblagorodni gospod, povsem zanesti ná-me.«

Pri tako spretnem ravnanju in pri prirojeni nadarjenosti gospoda Zolzikieviča bi bile občinske zadeve šle kar najbolje, ako bi na drugi strani ne bilo te nesreče, da je gospod Zolzikievič samo v nekaterih slučajih poprijel za besedo ter pojasnoval občinskemu odboru, s katerega stališča je treba zreti na kako zadevo. Ostale posle pa, zlasti te, katere mu niso vrgle nekaj leskečega, je prepustil v rešitev odboru ter sedel ob času obravnave gospodov svetnikov mirno na strani, na veliko vznemirjenje odbornikov, ki so se v takem slučaju čutili popolnoma brez glave.

Izmed plemstva, ali da se izrazim točneje, izmed gospôde, se je jedini gospod Floss, najemnik Malih Stopnjic, udeleževal občinskih sej in trdil, da je dolžnost razumništva, udeleževati se jih.

Toda to so mu vsi zamerili. Plemstvo je trdilo, da gospod Floss mora biti bržkone »rdeč«, kar je v ostalem pričalo tudi njegovo ime. Kmetje pa, zavedajoči se svojega demokratičnega stanu, so trdili, da je neprilичno, da sedi gospod na jedni klopi ž njimi, česar najboljši dokaz je to, da »druga gospoda tega ne dela«. Sploh pa so kmetje Flossu očitali, da ni pravi gospod, radi tega ga ni ljubil niti gospod Zolzikievič, kajti gospod Floss se nikdar ni potrudil, s kakim srebrnjakom pridobiti si njegovo prijaznost, in ko mu je enkrat na seji kot svetnik zapovedal molčati, je nastal zoper njega splošen upor. Radi tega je začul nekega krasnega jutra iz ust poleg sebe sedečega odbornika naslednji poklon: »Kaj, ali ste mar vi pravi gospod? Gospod Osciešinski je res gospod, takisto tudi gospod Skorabevski, toda vi, veleblagorodni gospod, niste nikak gospod, dasi ste obogateli.« Gospod Floss, ki je uprav takrat kupil Krušno Voljo, je pljunil na vse ter prepustil občino samo sebi, uprav tako, kakor je bilo ob svojem času mesto prepuščeno samo sebi. Plemstvo je de-

jalo: »našel je, kar je iskal«, pri čemur si je v obrambo načela, ne vmešavati se v občinske posle, navajalo v spomin poslovico, češ: »kmet ostane kmet«.

Občina torej, ne vznemirjevana v svojih poslih z vmeševanjem razumništva, se je posvetovala o svojih zadevah brez udeležbe omenjenega življa, zgolj s pomočjo ovčjeglavskega razuma, kateri je občini povsem zadoščeval na podlagi onega načela, po katerem pariški razum zadoščuje Parizu. Sicer pa je tudi znano, da je praktičen razsodek ali tako imenovana »zdrava kmečka pamet« več vredna nego vsakoršno tujezemsko razumništvo; da pa vsak bivalet na deželi to »zdravo pamet« prinese že s seboj na svet, tega mi ni treba posebej dokazovati.

To se je tudi pokazalo v Ovčji glavi takoj, ko je na seji, o kateri govorimo, bilo prečitano vprašanje urada, če mar hoče občina cesto, ki drži v Oslovce mimo njenega sveta, na lastne stroške popraviti? Ta predlog sploh zbranim »patribus conscriptis« ni ugajal posebno; jeden senatorjev se je celo izrazil, da ceste ni treba popraviti, ker

je lahko mogoče voziti čez travnik gospoda Skorabevskega. Ako bi bil gospod Skorabevski na seji navzoč, bi bil gotovo našel zoper to kak ugovor; pro publico bono pa gospoda Skorabevskega ni bilo, kajti on se je namreč držal načela: ne vmešavati se v občinske zadeve. Predlog bi bil bržkone unanimitate sprejet, ako bi gospod Zolzikievič ne bil pri Skorabevskih prejšnjega dne na obedu, kjer je pripovedoval gospodični Jadvigi prizor o zadavljenju dveh španskih generalov v Madridu, ki ga je bil prečital iz »Izabele španske«, izdane v založbi gospoda Breslauerja. Po obedu pa, pri slovesu od gospoda Skorabevskega, je začutil v roki nekaj srebrnega. Gospod pisar torej, namesto da bi zapisal predlog, je odložil pero, kar je pomenilo, da hoče poprijeti za besedo.

»Gospod tajnik hoče nekaj povedati?« se oglasé glasovi v seji.

»Hočem samo reči, da ste bedasti,« reče hladnokrvno pisar.

Moč tega zares parlamentarnega odgovora, dasi je bila zaphana v najtesnejšo obliko, je bila tako velika, da so po onem poštenem izrazu, najavlja-

ločem protest zoper predlog in zoper administrativno politiko ovčjeglavskega občinskega odbora sploh, gospodje svetniki drug za drugim jeli se praskati po svojem plemenitem mislečem organu, kar je bilo znamenje, da se hočejo nekoliko bolje vglobiti v to zadevo. Končno, po daljšem molčanju, se oglasi jeden predstavitelj ter vpraša :

» A čemu ? «

» Za to, ker ste tepci ! «

» Mora biti tako ! « oglasi se jeden glas.

» Livada je livada, « doda drugi.

» A na pomlad se itak ne more priti čez njo ! « dokonča tretji.

Radi tega je predlog, priporočajoč livado gospoda Skorabevskega, propadel ter bil sprejet uradni predlog, vsled česar so odborniki jeli rešetavati stroške, potrebne za ta načrt. Pravico-ljubnost je bila že tako globoko zakonoreninjena v mislih zakonodajne skupščine ovčjeglavske, da se ni posrečilo nikomur, odtegniti se plačilu določenega deleža, izvzemši župana in svetnika Gomulo, katera sta namesto tega prevzela

ná-se breme nadzorništva, da bi šlo vse čim najurnejše.

Treba pa je priznati, da je nesebično in požrtvovalno ravnanje županovo in svetnikovo, kakor vsaka krepost, presegajoča meje vsakdanjosti, obudila med ostalimi odborniki nekako nevošljivost ter vzbudila protest, ki se je ozval jezno :

»A čemu bi ona ne plačala ?«

»Čemu pa naj trosiva po nepotrebnem denar, ko pa zadoščuje to, kar plačate vi!« odvrne na to Gomula.

To je bil argument, na katerega bi, slutim, ne zgolj zdrava pamet ovčje-glavška, marveč tudi nobena druga ne ugovorjala, glas protestujočega odbornika je umolknil, in še le čez nekaj časa je zamomljal s tonom popolnega prepričanja :

»To je pa resnica!«

Stvar je bila torej povsem izvršena in nemara bi bili odborniki prestopili k rešitvi drugih vprašanj, ako bi ne bilo prilomastilo nakrat v sobo dvoje praset, ki sta kakor znoreli pritekli skozi odprte duri ter brez pametnega vzroka jeli dirjati po sobi, zvijati se

pod nogami in cviliti, kakor bi jih suval z vilami. Razume se, da je posvetovanje bilo pretrgano; gospodje odborniki so zleteli na lov za drzovitežema ter z redkim soglasjem ponavljali in vreščali: »Huška, hus! da bi vaju vsi črni!« in več temu podobnega.

Prasca sta se med tem skrila pod noge gospoda Zolzikieviča ter mu pomazala z neko zelenjavo njegove nove plavkaste hlače. Ta zelenjava se tudi ni dala odpraviti, da si jo je gospod Zolzikievič spiral z glicerinovim milom ter jo drgnil s ščetko za zobe.

Na hvalo vstrajnosti in eneržiji, ki kakor vsikdar, tudi v tem slučaju ni zapustila predstaviteljev ovčjeglavске občine, sta bila končno prasca pograbljena za zadnje noge ter navzlic najsilnejšemu odporu vržena skozi vrata, na kar so še le mogli navzoči preiti na dnevni red. Na dnevnem redu se je nahajala sedaj zadeva nekega kmeta, z imenom Sreda, ki je bil prišel navskriž že z više omenjenim gospodom Flossom. Prigodilo se je bilo namreč, da sta se Sredova vola pasla po noči na Flossovi detelji, proti jutru pa sta

zapustila to dolino šolz ter se podala na oni boljši — volovski svet. Obupni Sreda je spravil vso to otožno zadevo pred občinsko sodišče, proseč pomoči in rešitve.

Sodniki, zatopivši se v globel te zadeve, so prišli s prirojeno bistroumnostjo do prepričanja, da — naj si bi bil Sreda vola tudi nalašč spustil na Flossovo polje — ako bi na tem polju bil vsejan oves ali pšenica, ne pa ta »mrha« detelja, pa bi se vola radovala še sedaj svojega zdravja ter bi nikakor ne bila postala žrtvi one bolezni, kateri pravimo napenjanje. Postopaje logično in v strogo pravniškem smislu, je sodišče končno spoznalo, da krivda pogina volov ne pada na Sredo, marveč na gospoda Flossa; radi tega mora Floss Sredi vola plačati, v svarilo za bodočnost pa vložiti v občinsko blagajnico za pisarske potrebščine pet rubljev. V slučaju, ako bi se obtoženec branil plačati, se ima gorenji znesek iztirjati od njegovega najemnika Icika Cvajnosa.

Na to je bilo rešeno še nekoliko civilnih zdev, toda vse tiste, ki se niso bliže dotikale ženijalnega Zolzikieviča,

so se vršile povsem samostalno in nepristranski po tehtnici čiste pravičnosti, obešene na zdravem razumu ovčjeglavskih odbornikov. Angleški osnovi na hvalo: ne vmešavati se v tuje zadeve, katere se je držalo »razumništvo«, je bila vzajemno sloga in jednomiselnost le redkokedaj skaljena s postranskimi omembami o »kapi in zlomljenju vratu«, kakoršne želje so nosile v svojem srcu ne zgolj prepirajoče se stranke, marveč celo sami sodniki.

Slutim, da tej neprecenljivi osnovi na hvalo so se vse zadeve reševale na ta način, da sta bili stranki, ona ki je tožila, kakor tudi ona, ki je bila tožena, obe obsojeni k plačilu nekakega navadno dovolj znatnega zneska za »občinske pisarniške potrebščine«. Ta naredba je zagotavljala občinski blagajni one izredne dohodke, po katerih sta pridno segala župan in pisar, vrhu tega pa je bila kaj primerna, da je odvrnila ljudi od prepirov in tožeb ter s tem dvignila pravnost občine ovčjeglavske do takšne stopinje, o kakoršni so zamán sanjarili modroslovci XVIII. stoletja. Omembe vredno pa je bilo pri tem

zlasti to, da je gospod Zolzikievič zapisoval v knjige samo polovico one svote za pisarno, druga polovica pa je bila odločena za »nepričakovane slučaje«, v katere bi utegnili zabresti pisar, župan in svetnik Gomula.

Končno je prišla na vrsto obravnava kazenskih prestopkov, radi česar je bilo stražniku dano povelje, naj pripelje jetnike ter jih postavi pred obličje sodnikov. Ni mi treba dodajati, da je bil v Ovčji glavi sprejet najnovejši in zahtevam olike najbolj primeren sistem: devati jetnike v posebne celice. Niti zlobni jeziki ne morejo dvomiti o tem. Še dandanes se more vsakdo prepričati, da se v županovem hlevu v Ovčji glavi nahajajo štiri pregraje. Jetniki so sedeli v njih posamezno v družbi živalij, o katerih nekak »Prirodopis za mladino« dé: »Svinja, žival radi svoje nesnage po pravici tako imenovana itd.« Jetniki so torej sedeli v čumnatah v družbi, katera, kakor je vidno, jih ni mogla ovirati v premišljevanju nad doprinešenimi zločinstvi ter v dobrih sklepih, poboljšati svoje življenje.

Stražnik se je torej napotil k onim ječam ter pripeljal pred obličje sodišča ne dva, marveč dvoje zločincev, iz česar zamore čitatelj razvideti, kako nežnega značaja in kako globoko psihologične so bile časih zadeve, katere je moralo ovčjeglavsko sodišče soditi. In resnica, takratna zadeva je bila zelo delikatna. Neki Romeo, drugače le Vašek Rehnja, in neka Julija, drugače Barbika Žabkova imenovana, sta služila skupaj pri nekem kmetu: On je bil hlapec, ona pa dekla. In čemu tajiti to: ljubila sta se ter nista mogla živeti drug brez drugega, tako, kakor ne Nevazendeh ne brez Bezavandeha. Čez kratko pa se je prikradla med Romeja in Julijo ljubosumnost, ker je Julija zagledala enkrat, kako se je Romeo nekoliko predolgo razgovarjal z Beto iz dvora. Od tega časa je nesrečna Julija čakala samo ugodne priložnosti. In res, nekega krasnega dné, ko je Romeo po Julkinem mnenju nekoliko prezgodaj prišel s polja domu ter z vso naglico zahteval jedi, je prišlo k prepiru in k vzajemnim poklonom, pri čemur je sledilo nekoliko udarcev s pestjo in kuhalnico. Sledovi

teh udarcev so bili že očitni v podobi plavih madežev na idealnem licu Julkinem ter na razbitem čelu Romeovem. Sodišče je imelo sedaj razsoditi, na kateri strani je pravica in kdo je imel komu plačati odškodnino, bodisi že za izdano ljubezen, ali za nasledke izbruha, v znesku peterih poljskih goldinarjev, ali točneje povedano: pet in sedemdeset srebrnih kopejk. —

Zdravi duh sodišča še ni bil pokvarjen z gnilo vonjavo zahoda; radi tega, prezirajoč iz globine duše emancipacijo žensk kot nekaj naravnost nasprotujočega idilični slovanski naravi, je sodišče najprvo dalo besedo Romeju, kateri, držeč se za razbito glavo, je jel govoriti tako-le:

»Slavno sodišče! Ta mrha mi že dolgo ne dá miru. Prišel sem kot reden človek domov k večerji, toda ona se me takoj leti: Ti lenuh, mi reče, gospodar je še na polju, ti pa si že prišel domu. Tu se vsedeš lepo za peč ter boš škilil z očmi za menoj. Inu, od onega časa, kar me je videla skupaj z Beto iz dvora, ko sem ji pomagal, potegniti vedro iz vodnjaka, ni mi več prestat ž njo.

Skledo je postavila tako trdo na mizo, da se je skoro vsa juha razlila, in potem mi še tega, kar je ostalo, ni dala mirno povžiti, marveč me samo zmerjala: »Ti paganski sin, ti spekedranec, ti pankert, ti sufragan!« Še le tedaj, ko mi je rekla »sufragan«, sem ji dal jedno po zobeh, toda le v prvi jezi, ona pa me je oplazila s kuhalnico po glavi...»

Idealna Julija se ni mogla dalje premagati; torej stisnivši pest in mahajoča ž njo Romeju pod nosom, zakričí s presunljivim glasom:

»Ni res! Ni res! Lajaš kakor pes!«

Na to se je bridko zjokala ter glasno ihteče jela govoriti tako-le:

»Slavno sodišče! Oh! jaz nesrečna sirota! Na usmiljenje božje! Še drugje, ne le zgolj pri vodnjaku, sem ga videla z Beto, naj oba Bog kaznuje! Ti brez-sramnež, koliko si se mi hlinil, da me imaš tako rad, da bi me iz same ljubezni snedel. Strela te udri in jezik naj ti otrpne. On ni le zaslužil, da je dobil s kuhalnico po glavi, marveč smel bi še dobiti s kolom. Solnce je stalo še visoko, on pa je že prišel s polja ter zahteval jedi. Povedala sem mu uljudno,

da je to neprilično. Rekla sem mu povsem prijazno : Ti, okornež, si že doma, a gospodar je še na polju ! Toda besede »sufragan« mu nisem rekla, kakor je Bog nad menoj. Da bi ga...»

V tem pozove župan obtoženko k redu, izgovorivši svojo željo v obliki vprašanja :

»Ali ne boš držala jezika za zobmi, ti avša ?«

Za trenutek je zavladala tišina, sodniki so si jeli beliti glave z obsodbo in — kako nežne pojme so imeli o situaciji — globe pet goldinarjev niso prisodili nobeni stranki, marveč radi ohranitve svoje veljave ter v svarilo vsem zaljubljenim parom v Ovčji glavi so obsodili obtoženca zgolj na štiriindvajseturno ječo, a poleg tega vsakega od nju k plačilu globe v znesku jednega rublja »za pisarske potrebščine«.

Od Vaška Rehnja in Barbike Zabkove po petdeset kopejk srebra od vsakega za »pisarske potrebščine«, zapiše gospod Zolzikievič.

S tem je tudi bila seja končana. Gospod Zolzikievič je vstal ter potegnil svoje plave hlače navzgor, vijoličkast

telovnik pa navzdol. Gospodje svetovalci so že posegli po kučmah in bičih, pripravljaje se na odhod, kar se duri, ki so bile po napadu prascev zaprte, nakrat odpró na stežaj in se ondi prikaže Repa, mračen kakor noč, a za njim tudi njegova žena in Cigan.

Repova je bila bleda kakor platno; njene zale, nežne črtice so izražale žalost in pokorščino in v velikih črnih očeh se je prikazala solza za solzo, stekajoča se polagoma po licu.

Repa je stopal ponosno, noseč po koncu glavo, toda zagledavši vse občinsko starašinstvo, je takoj zgubil pogum ter zamomljal z dovolj tihim glasom :

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Na veke vekov!« odgovoré odborniki enoglasno.

»A kaj iščeta vidva tukaj?« vpraša ju strogo župan, ki je bil iz početka osupnil, pa se takoj zopet zavedel. Kaj je vaju prignalo sem? Ali sta se sprla ali kaj?«

Pri tem mu seže tajnik nepričakovano v besedo.

»Pustite ju govoriti.«

In Repa prične :

»Slavno sodišče... Naj te vsi
zlod...«

»Tiho, tiho!« zakliče urno vmes
žena, »pusti me, da jaz govorim, ti pa
sedi tiho.«

Po teh besedah si obriše s pred-
pasnikom solze in nos ter s tresočim se
glasom jame opisovati vso zadevo. Evo,
prišla se je pritožit čez župana in čez
pisarja pred ... župana in pisarja. Ope-
harili so ga, je dejala, obljubili mu
gozd, samo da naj bi se podpisal, in on
se je podpisal. Dali so mu petdeset
rubljev, toda on je bil pijan ter ni
vedel, da je prodal srečo svojo lastno,
mojo in srečo svojega otroka. Bil je
pijan, slavno sodišče, pijan kakor go-
vedo,« je nadaljevala jokaje. »Saj pija-
nec ne vé, kaj dela, pa tudi pred so-
diščem, ako doprinese kdo pijan kako
neumnost, navadno nad tem zatisnejo
oči, češ, »saj ni vedel, kaj je delal.«
Za usmiljenje božje! Saj za petdeset
rubljev bi trezen človek vendar ne
prodal vse svoje sreče! Oh, usmilite
se mene, njega in najinega nedolžnega

deteta! Kaj si naj jaz, nesrečnica, počnem na svetu sama, osamljena, brez njega, brez tega mojega črviča! Oh, Bog vam dá za to srečo ter vam poplača namesto nas, revežev!«

Tu ihtenje pretrga njene daljše besede. Repa se je tudi jokal ter si časih otrl nos z dlanjo. Udje občinskega odbora so se zamračili, gledali drug drugega, pa zopet župana in tajnika, ne da bi vedeli, kaj jim je početi.

Med tem se je Repova znovič ojačila ter jela govoriti tako-le:

»Revež hodi naokrog kakor pijan. Tebe, pravi mi, ubijem, otroka spravim s sveta, kočo sežgem ter — pravi — ne pojdem in ne pojdem. A kaj sem temu kriva jaz, revica, ali moje dete? Za gospodarstvo se več ne zmeni, kose se več ne poprime, niti sekire, marveč samo sedi v sobi ter vzdihava in vzdihava. Jaz sem čakala vas, vi sodniki; ako imate Boga v srcu, ne dopustite tako velike krivice. Jezus Kristus! Sveta mati božja čenstohovska! prosi za nas!«

Zopet je bilo slišati samo ihtenje Repove; končno je neki stari odbornik zamomljal:

»To pa res ni lepo : človeka napojiti in potem ga prodati.«

»Dà, to ni lepo !« pritrdijo mu drugi.

»Naj vas sam Bog in najsvetejša božja Porodnica za to blagoslovi !« zakliče Repova, pokleknivši na pragu.

Župan ni vedel v zadregi, kaj ima početi, pa tudi svetniku Gomuli je bilo nekako tesno pri srcu ; oba sta pogledala tajnika, ki pa je molčal. Ko pa je Repova vstala, je rekel mrmrajočim sosedom :

»Bedaki ste !«

Nastala je tišina kakor v cerkvi, gospod tajnik pa je nadaljeval :

»Ondi stoji razločno zapisano, ako se bo kdo mešal prostovoljno v to tujo pogodbo, da pride pred pomorsko sodišče ; ali pa veste vi, kaj je pomorsko sodišče ? Ne veste tega, bedaki ; pomorsko sodišče je ...«

Izvlekel je robec, se vseknil in potem s hladnim uradnim glasom razvijal svoj govor dalje :

»Kateri bedak ne vé, kaj je to pomorsko sodišče, on naj vtakne nos v takšne zadeve, pa spozna, kaj je to sodišče, da ga bo po vsem životu srbelo.

Ako se nekdo prostovoljno poda na vojno, Bog obvaruj, da bi se jeden ali drugi mešal v to zadevo. Dogovor je podpisan s pričami in basta! Tako stoji zapisano v zakonu in ako tega ne verjamete, pa se prepričajte sami. Ako pa še popivajo pri tem, kaj za to? Ali ga mar vi, bedaki, ne pijete vselej in povsod?»

Ako bi bila sama pravica s tehenco v eni in z golim mečem v drugi roki prišla raz županove peči ter stopila nakrat med sosede, ne bili bi se oni huje prestrašili, nego so se vstrašili tega sodišča in procedure. Nekaj časa je vladala grobna tišina in še le po daljšem odmoru se je oglasil Gomula s tihim glasom, na kar so se vsi ozrli po njem, kakor bi se čudili njegovi drznosti.

»Dà, to je resnica! Konja prodaš, pa se upijaniš, vola prodaš, pa se upijaniš; svinjo prodaš in zopet si pijan. Tu je že takšna šega.«

»Nù, tudi takrat smo ga pili po stari šegi!« omeni župan.

Sedaj se odborniki že pogumnejše obrnejo k Repi.

»Pojej sedaj, kar si si skuhal!«

»Ali ti je še le šest let, da več ne veš, kaj delaš?«

»Saj glave ti ne odtrgajo.«

»Kadar pojdeš na vojno, lahko si doma najmeš hlapca, ki te bo nado-meščal na gospodarstvu in pri ženi.«

Zbranih odbornikov se jame polagoma pollaščevati veselje.

Med tem pisar znovič odpre usta in vsi potihnejo.

»Vi zares ne veste,« je dejal, »v kaj se smete mešati in česa se ne dotikati. V to, da se je Repa grozil, da umori svojo ženo in otroka in da sežge hišo, v to se že smete mešati in ne puščati takšne reči brez kazni. Ker je Repova prišla k vam se pritožiti, ne smeli bi je pustiti s praznimi rokami.«

»Ni res! Ni res!« zakliče Repova nakrat obupno, »jaz se nisem prišla pritožiti, saj mi še doslej ni učinil nič žalega. O Jezus, o svete rane božje, nemara se res že podira svet?«

Toda sodišče je po kratkem posvetovanju sklenilo, da Repova s svojo prošnjo ne doseže ničesar, pač pa se naj radi njenega varstva zapre Repa za par dnij v hlev. Da mu pa v bodoče

takšne misli ne bodo več prihajale v glavo, je obveljal sklep, da ima plačati za pisarniške potrebščine dva rublja in petdeset kopejk srebra.

Toda Repa zarohni kakor besen ter zakriči, da nikakor ne pojde v hlev; kar pa se tiče globe za pisarniške potrebščine, vrže on ne dva, marveč petdeset rubljev, katere je prijel od župana, pred odbornike na tla, kličeč: »Naj jih vzame, kdor hoče!« Sedaj nastane grozen hrup. Stražnik pograbi Repo ter ga hoče odpeljati. Repa ga udari s pestjo, on pa Repo nazaj po glavi. Repova jame kričati in tarnati. Jeden odbornikov jo pograbi za vrat in sune skozi vrata, dajoč ji jedno s pestjo po hrbtu za spomin, drugi pa pomagajo stražniku, zavleči Repo v hlev.

Pisar pa je med tem zapisal: »Od Lovrenca Repe za pisarniške potrebščine 1 rubelj 25 kopejk srebra.«

Repova se je vlekla v osamelo kočo skoro brez zavesti. Šla je, ne videča ničesar pred seboj, trčila ob vsak kamen, vihtela roke nad glavo in tarnala: »Oh, oh, oh!«

Župan, ki je bil mehkega in dobrega srca, je korakajoč z Gomulo polagoma za Repovo h krčmi dejal:

»Meni je za to žensko vendar-le nekoliko žal. Ali bi ji nemara smel pridodati še četrto mernika graha ali kaj?«

VI.

Imogena.

Upam, da je čitatelj že dovolj razumel in ocenil genijani načrt mojega simpatičnega junaka. Gospod Zolzikievič je dal, kakor se pravi »šah-mat« Repovi in Repi. Zapisati Repo na listo novincev, to bi še ne bilo prineslo zaželenega vspeha. Toda napojiti ga in pregovoriti, da je sam podpisal razgovor in denar vzel, to je vso zadevo nekoliko zamotalo in ob enem jasno dokazovalo, da bi pri ugodnih okoliščinah gospod Zolzikievič mogel odigrati odlično ulogo. Župan, ki je bil pripravljen, odkupiti svojega sina z osem sto rublji, to je z vsemi svojimi srebrnjaki, se je radostno spoprijaznil z onim velikolepim načrtom, tembolj, ker je

gospod Zolzikievič, enako skromen, kakor genijalen, zahteval zá-se le zgolj pet in dvajset rubljev za svoj trud. Pa tudi tega denarja ni vzel iz sebičnosti, kakor tudi ni bila tega kriva sebičnost, da se je z Burakom delil s tem denarjem, ki je bil odločen za »pisarniške potrebščine«. Smelo moram priznati: gospod Zolzikievič je tičal neprestano v dolgovi pri osloviškem krojaču Šrulu, ki je vso okolico oskrboval s »čisto pariško«
garderobo.

A sedaj, ko sem jel že razglašati druge reči, ne zatajim tudi tega, da je gospod Zolzikievič držal mnogo na lepo obleko. Tega dokaz je bil gotovo njegov estetično obrušen ukus, toda bil je še drugi vzrok. Evo, gospod Zolzikievič je bil — zaljubljen. Ne mislite si pa vendar, da v Repovo. Na to je imel, kakor se je sam izrazil, samo »slaj« in basta. Toda navzlic temu je bil gospod Zolzikievič sposoben še za druge više in dokaj bolj zavite občutke. Čitateljice, a nemara tudi čitatelji, si že gotovo domišljujejo, da predmet ravnokar omenjenih občutkov ni mogel biti nihče drugi nego gospodična Jadviga Sko-

rabevska. Večkrat, ko je priplaval na obnebjje srebrni mesec, je vzel Zolzikič harmoniko, na katero je dovolj spretno igral, sedel na klop pred hišo in oziraje se koprneče proti gradu, zapel z otožnim, časih celo boleстно donečim glasom :

»Ko zarja zasije na nebu,
Do pozne noči solze točim,
Noč preide mi v težkem vzdihanju,
A vse zá-man — ker ni je pomoči.«

Glas harmonike se je razlegel v tihi poletni noči proti gradu, gospod Zolzikič pa je čez trenutek še dodal:

»O ljudje, ljudje neobčutljivi,
Čemu ste življenje mi zastrupili ?«

Kdor bi pa vendar-le hotel dolžiti gospoda Zolzikičeva sentimentalnosti, temu povem naravnost, da se moti. Duh tega velikega človeka je bil preveč trezen. V njegovih sanjah se je predstavljala gospodična Jadviga kot Izbela, on pa je smatral sebe za Serrana ali Marfora. Da pa istinitost ni odgovarjala povsem tem sanjam, je izdal tudi ta trdi človek nekoč svoje občutke. Nekega večera namreč je zagledal na

vrvi sušeče se spodnjice z monogramom I. S. ter z vezilom ob robu, iz česar je spoznal, da pripadajo gospodični Jadvigi. Kdo bi se v takem slučaju, prosim vas, mogel premagati? Pa se ni premagal niti on, marveč se približal k vrvi ter jel vneto poljubovati jedno onih spodnjic. Dvorska dekla, Marjeta, ki je to zapazila, je hitela takoj povedati gospodi, da »se je gospod pisar vseknil v spodnjico milostljive gospodične.« Na srečo ji tega niso verjeli in tako je čin gospoda pisarja ostal v tajnosti.

Ali pa je imel nekako nadejo? Ne jemljite mu tega za zlo: imel jo je! Vsakokrat, kadarkoli je šel v grad, mu je nekak tajnosten glas šepetal na uho: »A kaj, če mi mar gospodična Jadviga ne stopi danes pod mizo na nogo?...«

»Hm! Za lesk na škornjih se že dosti ne zmenim!« je dodal z ono velikodušnostjo, ki je lastna vsem v resnici zaljubljenim.

Čitanje izdelkov gospoda Breslauer-ja ga je vtrjevalo v veri, da je kaj takega mogoče. Toda gospodična Jadviga ga ni le zgolj puščala na miru, marveč — kdo razume ženske? — zrla

vanj tako malomarno, kakor bi zrla na plot, na mačko, na pladnik, ali kaj drugega temu podobnega. A koliko se je, revež, namučil, da bi obrnil ná-se njeno pozornost. Večkrat, ko si je zavezoval ovratnik nerazločne barve ali navlekál ná-se nove hlače, si je mislil: Nù, danes me vendar pogleda!... Celo sam Šrul, ko mu je prinesel novo obleko, je dejal: Nù, v takšnih hlačah morete stopiti, ako treba, celo pred gospo grofico.« Toda kaj še! Skoro je bil že obupal; vstopila je gospodična Jadviga, ponosna, bela in snažna kakor nekaka kraljica, njena suknjica s številnimi gubami je zašelestela; na to je sedla, prišla z drobnimi prsti žlico, a njega niti ni pogledala.

»Kaj, ali mar ona ne razume, koliko stane to?« si je mislil Zolzikievič obupno.

Vendar nadeje ni izgubil. »Ko bi le postal enkrat podrevizor!« si je mislil, »pa bi se skoro niti ne ganil več iz gradu. Od podrevizorja do revizorja ni več daleč! Človek bi imel kočijo, par konj... takrat bi mi nemara stisnila roko pod mizo... In tu je jel gospod Zolzikievič ugibati, kakšne posledice bi

imel tak stisk roke, toda teh preprisrčnih in skrivnostnih mislij vam ne izdam.

Kako pa je bil gospod Zolzikievič bogate narave, dokazuje najbolje lahkota, s kakoršno je poleg idealnega občutka h gospodični Jadvigi, ki je vstrežal aristokratičnemu razpoloženju tega mladeniča, gojil ob enem še postranski »slaj« ali ljubezen do Repove. Resnica, da je bila Repova zares zala ženska; toda ovčjeglavski Don Juan bi si radi nje ne bil prizadejal toliko truda, ako bi ne bilo onega čudnega, kazni vrednega njenega upora. Upor preproste ženske — proti komu? proti njemu! — se je zdel gospodu Zolzikieviču tako drzen in ob enem nečuven, da Repova v njegovih očeh ni postala zgolj čarobna, marveč da je celo sklenil, dati ji nauk, kakoršen je zaslužila. Nezgoda s Ciganom ga je še bolj potrdila v njegovi nakani. Znano mu je bilo, da se bo njegova žrtva branila, radi tega je iztuhtal oni prostovoljni dogovor Repe z županom, ki mu je oddal, vsaj navidezno, na milost in nemilost ne le samega Repo, marveč vso njegovo rodbino.

Toda Repova ni niti potem, ko pred občinskim sodiščem ni nič opravila, še izgubila nadeje. Drugi dan je bila nedelja. Sklenila je torej, iti tega dne kakor po navadi k maši v Vreteno ter se ondi posvetovati z gospodom župnikom. V Vretenu sta bila dva duhovnika: župnik-kanonik Ulanovski, ki pa je bil že star, da je že komaj hodil in nosil glavo. Toda k temu Repova ni bila namenjena iti, marveč k vikarju, gospodu Čižku, ki je bil kaj pobožen in razumen človek, torej ji je mogel prav svetovati in jo potolažiti. Repova je hotela iti zgodaj od doma, da bi še pred mašo govorila s Čižkom; ker pa je morala delati ne le zá-se, marveč tudi za moža, kateri je sedel v hlevu, stalo je solnce že precej visoko, predno je nakrmila konja, svinje in kravo, in slutila je, da pred mašo ne pride tje kaj.

Ko je prišla k cerkvi, se je sv. opravilo uprav začelo. Žene, oblečene v zelene jopice, so sedele na pokopališču ter obuvale črevlje, katere so prinesle na rokah s seboj. To je storila tudi Repova ter naglo pohitela v cerkev. Duhovnik Čížek je imel uprav pridigo

in kanonik Ulanovski je sedel v stolu pred oltarjem, napenjal oči ter po svoji navadi potresal glavo. Bilo je že po evangeliju in duhovnik Čížek je ravnokar govoril o sredoveškem krivoverstvu Katharov ter razkladal svojim župljanom, kako imajo zreti na to krivo vero in kako na bulo »Ex stercore«, ki je bila izdana zoper njo. Na to je z zgovorno besedo in z veliko vnemo svaril svoje ovčice, da kot preprosti in revni, Bogu dopadljivi ljudje nalik pticam nebeškim — ne poslušajo različnih krivih prerokov, ter zlasti ljudij, navdahrenenih z zlodjevim napuhom, kateri sejejo ljuliko namesto pšenice, za kar pa bodo tudi želi solze in greh. Tu je mimogredé omenil Condillaca, Voltaireja, Rousseaua in Ohoroviča, ne da bi delal med temi možmi kak razloček, na to pa je začel podrobno opisovati različne muke, ki čakajo obsojence na onem svetu. Na Repovo so vplivale te besede tako, da jo je prešinil nekako drugi duh; dasi ni niti trohice razumela tega, kar je govoril duhovnik, si je vendarle mislila, da »gotovo lepo propoveduje, ko tako kriči, da mu kar znoj lije s

čela in ljudje pri tem tako vzdisejo, kakor bi hoteli izpustiti poslednjo sapo.« Končno je bila pridiga končana in začela se je maša. Oj, kako vneto je molila bedna Repova, kakor še ni nikdar poprej v svojem življenju, ter čutila, da ji čimdalje laže postaja pri srcu.

Končno je napočil slovesni trenutek. Župnik, bel kakor golob, je vzel iz tabernakla najsvetejši sakrament, obrnil se k ljudem in držeč v tresočih se rokah monstranco, leskečo se nalik solncu, tesno pred licem, je stal tako nekaj časa z zaprtimi očmi in s pobešeno glavo, kakor bi zbiral svoje misli, končno pa je zapel »Pred tem velikim sakramentom!«

A narod v cerkvi mu je odgovoril s stoterimi glasovi:

»Vsi ponižno počastimo
In molimo Jezusa,
S srcem roke povzdignimo,
Da nam sveti žegen dá;
Iz cel'ga srca počastimo
Svojega Zveličarja...«

Pesem je donela, da so se kar šipe tresle, orglje so zahrumele, zvončki in zvonovi so zažvenkljali, pred cerkvijo

se je oglasil boben, iz kadilnice se je dvigal sivkast dim, solnce je pokukalo skozi okno ter opazovalo ta oblak dima. Sredi tega trušča, dima, žarkov in glasov se je bliščal časih v monstranci visoko najsvetejši sakrament, kateri je duhovnik sedaj dvignil pa zopet ponižal, in takrat se ti je dozdeval oni beli starček z monstranco kot nekaka nebeška prikazen, na pol v megli in v solnčnih žarkih, razprostirajočih na vse strani nekako nebeško tolažbo in zaupanje, ki se je razlivalo po vseh srcih in po vseh pobožnih dušah.

Ta blaženost in notranji mir sta vzeli pod svoje okrilje tudi utrujeno dušo Repove. »Jezus, skrit v najsvetejšem sakramentu!« je klicala nesrečna žena, »ne zapusti mene sirote!« Iz očíj so ji pritekale solze, toda ne takšne, kakoršne je točila pri županu, marveč nekake dobre, sicer velike kakor kalcutski biseri, vsekako pa sladke in pomirljive. Repova se je zgrudila pred božjim veličanstvom na kolena ter sama ni vedela, kaj se je godilo ž njo. Zdelo se ji je, da jo nebeški angelji odnašajo od tál kakor lahek list proti nebu v

večno blaženost, kjer ni bilo gospoda Zolzikieviča, niti župana, niti novačenja, marveč krog in okrog sama zarja, v oni zarji pa prestol božji in okrog njega znovič takšna svetloba, da je morala pred njo zapreti oči, pa celi oblaki angeljev, podobnih ptičicam z belimi perutnicami.

Repova je klečala zelo dolgo v cerkvi. Ko se je znovič dvignila, je bila maša že končana in cerkev prazna; oblaki dima so se povznašali pod obokom; poslednji ljudje so odhajali iz cerkve, in cerkovnik je ugašal po cerkvi sveče. Repova je vstala ter šla v farovž posvetovat se z gospodom vikarjem.

Gospod Čížek je sedel že pri obedu, toda prikazal se je takoj, ko so mu povedali, da neka objokana ženska hoče govoriti ž njim. Bil je še mlad duhovnik, bledega toda veselega lica; čelo je imel belo, visoko in na licu mu je igral prijeten smeh.

»Česa si želite, moja draga?« jo je vprašal s tihim, toda zvonečim glasom.

Repova mu je padla k nogam ter mu jela med jokom in poljubovanjem

rok pripovedovati vso zadevo; končno pa, vprši vanj pokorno svoje črne oči, je dejala:

»Za svet, velečastiti gospod, za svet sem vas prišla prosit.«

»In niste se zmotili, moja draga,« ji odvrne uljudno duhovnik Ōížek. »Toda jaz imam za vas samo jeden svet. Udajte se z vsem svojim trpljenjem v božjo voljo. Bog skuša svoje zveste, večkrat jih skuša celo strogo, kakor je na primer skušal Joba, kateremu so lastni psi lizali rane, ali Tobija, katerega je udaril s slepoto. Toda Bog vé, kaj dela, in svoje zveste za to bogato obdaruje. Nesrečo, ki je doletela vašega moža, smatrajte v kazen božjo za njegovo pijančevanje in zahvalite Boga, da ga kaznuje že na tem svetu ter mu nemara odpusti ta greh po smrti.«

Repova se je zagledala v duhovnika s svojimi črnimi očmi, poljubila mu roko ter tiho odšla, ne spregovorivši niti besedice.

Toda potoma je čutila, kako jo je dušilo v grlu.

Hotela se je zjokati, toda ni mogla.

VII.

Imogena.

Popoludne okrog pete ure se je zalesketal na glavni cesti med kočami v daljavi plavkast solnčnik, rumen slamnat klobuček z modrimi trakovi in mandelnova suknjica s takisto višnjevkastim robom; gospodična Jadviga je bila odšla po obedu na sprehod, poleg nje je korakal njen bratranec, gospod Viktor.

Gospodična Jadviga je bila kaj zala prikazen. Lase je imela črne, oči plave, polt belo kakor mleko, ukusna in čedna obleka pa jo je delala še zalšo in mičnejšo. Njena zala dekličja postava se je zdela, da kar plava v zraku. V jedni roki je gospodična Jadviga držala solnčnik, z drugo pa suknjico, izpod katere je bil videti z vezilom okrašen rob bele spodnjice, ter zale majhne nožice, obute v ogerske čreveljce.

Gospod Viktor, stopaje poleg nje, čegar mogočni kodri svetlih las so se mu vsipavali izpod klobuka, z brado v

prvem mahu, je bil takisto zal, kakor bi ga naslikal.

Od obeh je kar odsevalo zdravje, mladost, veselje in sreča; na obeh je bila opaziti težnja po prazniškem, duševnem življenju, po življenju, povznajajočem človeka ne samo v širji vnanji svet, marveč tudi v svet idej, teženj ter zlatih in leskečih sanj.

Sredi teh vaških koč, med to družbo prostakov, sta se zdela oba nekaki prikazni iz drugega sveta. Človeku, zročemu na nju, je bilo skoro ljubo, da ni bilo nikake zveze med tem ponosnim, razvitim in poetičnim parom ter s prozaičnim, polnim bridke istinitosti in napol živalskim življenjem vaščanov. In res je ni bilo kake zveze, vsaj ne duševne. Korakala sta drug poleg drugega ter se razgovarjala o poeziji, o književnosti, kakor navadno govoré mladi gospodiči in deklice iz višjih vrst. Ti shujšani ljudje v srajcah iz konoplja, kmetje in stare ženice bi nemara niti ne razumeli njunih besed, niti jezika. Kako lepo, kaj ne? Le priznajte to, gospodje!

V razgovoru tega zalega para ni bilo čuti ničesar takega, kar bi človek že ne bil stokrat slišal. Preskakovala sta od jedne knjige na drugo, kakor metulj s cvetke na cvetico. Toda takšen razgovor se nam ne zdi prazen in vsakdanji, ako se razgovarjamo z ljubljeno dušo, ako je razgovor samo osnova, na kateri ona duša tke zlate cvetke svojih občutkov in mislij ter sedaj pa sedaj daje opazovalcu priložnost, pogledati v njegovo notranjost, ki rumeni nalik srcu rože kresnice. A pri tem, kako te tak razgovor povznaša neprestano više in više, nalik ptiču pod oblake, pod višnjevkasto nebo ter se povspenja proti nebesom nalik rastlini, zvijajoči se po drogu. Tam spodaj v krčmi so se ljudje — prostaki, razgovarjali o preprostih rečeh, ta dva pa kakor bi bila jadrala v drugo krajino, na ladji, ki je imela, kakor poje Gounodova pesem :

»Jambor iz kosti slonove,
Jadra pa iz svile nove
Ter vesla iz čistega zlata.«

Vrhu tega je treba dodati, da je gospodična Jadviga bratrancu nalašč begala možgane, da se je v tem poslu

urila. In v takšnih slučajih se najpogosteje govori o poeziji.

»Ali ste čitali, gospodična, poslednjo zbirko Elija (Adama Asnyka)?« jo vpraša mladenič.

»Vedite, gospod Viktor,« odvrne gospodična Jadviga, »jaz sem kar navdušena zanj. Ako čitam njegove stihe, zdi se mi, da čujem nekako rajsko godbo in nehoté obračam ná-se oni stik Ujejskega :

»Ležim na oblaku,
Na preprogi z mahu,
Solzo imam kalno v oku,
Ne čujem dihanja.
Vonjava od vresa
Me oveva kot morje;
Sklenivši dlan v dlan,
Letim ... plavam ...«

»Oh!« preneha nakrat. »Ko bi ga poznala, verjemite mi, da bi se zaljubila vanj. Sporazumela bi se gotovo.«

»Na srečo je že oženjen!« odvrne suho gospod Viktor.

Gospodična Jadviga je pobesila nekoliko glavo, nasmehnila se tako lepo, da so se ji kar jamice delale na licu, in pogledavši po strani Viktorja, ga vpraša :

»Čemu pravite: na srečo?«

»Na srečo za vse one, za katere bi življenje potem ne imelo nikake mičnosti.«

Govoré te besede je bil videti gospod Viktor zelo tragičen.

»O, vi me dokaj precenjujete.«

Gospod Viktor pa ji reče:

»Gospodična, vi ste pravi angelj...«

»Nù, prav... toda govoriva rajše o nečem drugem. Vi torej nimate radi Asnyka?«

»Baš pred trenutkom sem ga začel sovražiti.«

»Vi ste kaj dobrovoljen človek. Preženite, prosim vas, vse oblake s čela ter povejte mi ime svojega priljubljenega pesnika.«

»Sowiński...« zamomlja mračno Viktor.

»A jaz se ga naravnost bojim. Ironija, kri, požarji... divji izbruh!«

»Takšne reči me nikakor ne strašijo.«

Po teh besedah pogleda gospod Viktor tako bojevito pred se, da je pes, ki je pritekel iz bližnje koče, stisnil rep

pod noge ter ves prestrašen zbežal nazaj.

Med tem dospeta k vrsti zidanih poslopij; skozi jedno okno zapazita kozjo brado, potlačen nos in zelen ovratnik občinskega tajnika. Na to sta obstala pred zalo hišico, pokrito z divjo brajdo, zročo z zadnjimi okni po ribniku.

»Glejte, kako zala hišica je to! To je jedino poetično mestece v Ovčji glavi.

»Čegava je ta hišica?»

»Nekoč je bila tu oskrbovalnica. Tu so se učili vaški otroci čitati, ko so njih stariši delali na polju. Oče je dal postaviti to hišico nalašč v ta namen.«

»A kdo jo ima v rabi sedaj?»

»Sedaj ležé ondi sodčki z žganjico...«

Toda ni še izpovedala vsega, kajti dospela sta do velike mlake, v kateri je ležalo nekoliko svinj, »po pravici tako imenovanih radi svoje nesnage.« Da bi se mlaki izognila, sta morala ubrati pot mimo Repove koče. In šla sta tjekaj.

Pred vratmi je sedela na tnalu Repova z lakti oprtimi ob kolena in z licem oprtim ob dlan. Lice je imela

bledo, kakor bi bilo iz kamena, oči rdeče, pogled kalen in vprt nekam v daljavo.

Repova prišlecev ni niti slišala, toda gospodična jo je zapazila takoj ter ji rekla :

»Dober večer, Repova!«

Repova je vstala in približavši se padla gospodični Jadvigi in Viktorju k nogam, pri čemur se je potihoma zjokala.

»Kaj vam je, Repova?« jo vpraša gospodična.

»O, zlata moja jagodica, o moja rudasta zarja, nemara te mi je poslal sam Bog! Potegni se zá-me, ti moja jedina tolažba!«

Na to ji jame Repova praviti vso dogodbo, pretrgujé pripovedovanje s poljubovanjem rok, ali bolje rokavic gospodične, katere je pri tem mazala s solzami. Gospodična je bila vsa zbegana ; njeno nežno, mično ličice je kazalo zadrego. Sama ni vedela, kaj ima početi, končno pa je po daljšem pomisleku rekla :

»Kako vam naj pomagam, draga Repova ? Zelo vas pomilujem. Resnica...

kako vam naj pomagam? Zatecite se k očetu... nemara oče... Nù, z Bogom, Repova...«

Po teh besedah je gospodična Jadviga dvignila še nekoliko višje svojo sivožolto suknjico, da se ji je iznad čreveljca pojavila bela nogavica z modrimi prami, ter odšla z gospodom Viktorjem dalje.

»Naj te Bog blagoslovi, moja mična cvetica!« zakliče za njo Repova.

Gospodična Jadviga je postala nekako otožna, in gospodu, Viktorju se je celo zdelo, da vidi leskečo solzo v njenem očesu. Hoteč pregnati to žalost, jame ji govoriti o Kraszewskem in o nekaterih manjših ribah literarnega morja, in zares sta pri razgovoru, ki se je razpredel iz tega, pozabila kmalu oba to »neljubo dogodbo.«

»V dvor!« reče sama sebi med tem Repova. »Dà, že poprej bi imela iti tjekaj. O, jaz nespametna ženska!«

VIII.

Imogena.

Na dvoru je bil hodnik, obraščen z brajdo, od koder je bil lep razgled

na cesto in topolov drevored. Na tem hodniku je gospoda po leti po obedu pila kavo. Ondi je sedela tudi sedaj v družbi gospoda župnika Ulanovskega, vikarja Čížeka in finančnega revizorja Stolbicekega. Gospod Skorabevski, dobro rejen človek, rdečega lica in z dolgimi brkami, je sedel na stolu ter pušil tobak; gospa Skorabevska je nalivala kavo, revizor, trdovraten skeptik, pa je dražil starega župnika.

»Povejte nam, velečastiti gospod, o tej slavni bitki,« reče župniku.

Župnik priloži roko k ušesu ter vpraša :

»He ! Kaj ?«

»O bitki !« ponovi revizor glasnejše.

»A ! o bitki ?« reče župnik in zamislivši se jame nekaj šepetati ter gledati kvišku. Revizorju so se usta že zbirala na smeh, vsi pa so čakali na pripovedovanje, dasi so ga že stokrat slišali, ker so pri vsaki priložnosti dražili ž njim starca.

»Kaj ?« jame pripovedovati župnik, »je bil gospod Gladež ... dà, dà, gospod Gladež, vedite, oni, ki je dal prezidati ... Bog mu daj večni mir !... Nekoč po

sveti maši rečem : gospod župnik ! A on reče na to : kaj pa ? Meni se zdi, da iz tega nekaj nastane, pravim. A on : Meni se tudi zdi, da bo temu tako. In gledala sva, kar se nakrat za mlinom na veter prikažejo vojaki na konjih, na to pešci, potem prapor in topovi. Pa si mislim v duhu : o ! Med tem zagledava, da se tudi od druge strani nekdo bliža. »Ovce !« pravim, toda kaj še ovce ? — konjica ! Brž ko zagledajo drug drugega, zakričé jedni : stoj, pa tudi drugi zakričé : stoj ! Med tem pa še druga konjica pridrvi iz gozda, in ko jedni zdrvé na desno, stečejo drugi na levo in nasprotno. Še le sedaj vidim, da bo slabo. Pa se jamejo pokati, pa tudi za gričem se nekaj zabliška. Vidite, velečastiti gospod ? pravim, in župnik reče : vidim. A tam oni že streljajo s puškami in topovi. Jedni zdrvé k reki, drugi jih ne pusté, in tako trčijo skupaj ! Nekaj časa zmagujejo jedni, na to zopet drugi ! Hrup ! dim ! končno se spoprimejo z bajoneti ! Toda precej se mi je zdelo, da jedni že pešajo. Velečastiti gospod, pravim, oni tam-le zmagujejo. A on reče na to : Meni se tudi zdi, da zma-

gujejo. In komaj je to izrekel, spusté se jedni v beg, drugi zdrvé za njimi. Še le sedaj jih jamejo pobijati kakor muhe in jih jemati v plen, jaz pa sem si mislil: sedaj bo konec! Toda kaj še... tega... pravim vam, no!»

Tu starec mahne z roko in se popravi na sedežu ter se globoko zamisli. Samo glava se mu je tresla močnejše nego navadno in oči so mu še bolj lezle iz jamic.

Revizor se je smejal, da so mu solze privrele v oči.

»Velečastiti gospod!« vpraša, »kdo se je s kom bojeval, kje in kedaj?»

Župnik priloži roko k ušesu, ter reče :

»Kaj?»

»Vsled smeha že ne morem niti govoriti,« reče revizor gospodu Skorabevskemu.

»Ali si želite smotko?»

»Nemara kave?»

»Ne, ne morem radi smeha...«

Gospod in gospa Skorabevska sta se tudi smejala, a to vsled uljudnosti do revizorja, dasi sta ono dogodbo slišala že skoro vsako nedeljo. Zavlada

splošno veselje, katero nakrat pretrga tih bojazljivi glas pred hodnikom.

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

Gospod Skorabevski urno vstane, stopi izpod strehe ter vpraša:

»Kdo ste?«

»To sem jaz, Repova.«

»Kaj hočete?«

Repova se pripogne tako globoko, kolikor ji je bilo mogoče, z otrokom, ki ga je imela na rokah, ter mu objame noge.

»Pomoči, jasni gospod in usmiljenja!«

»Draga Repova, dajte mi vsaj v nedeljo mir!« seže ji Skorabevski v besedo s takim tonom, kakor bi se bila hodila Repova pritoževati vsak dan. —

»Saj vendar vidite, da imam goste. Vam na ljubo ne morem oditi in pustiti jih same.«

»Pa počakam.«

»Nù, pa počakajte. Jaz se vendar ne morem raztrgati na dve plati...«

Po teh besedah odide gospod Skorabevski znovič nazaj na hodnik, Repova pa se umakne tjekaj k plotu, obkoljujočemu vrt, kjer obstane in čaka.

Toda čakala je dolgo, zelo dolgo. Gospoda se je ondi zabavala z razgovorom; na njena ušesa je doletaval vesel smeh, toda njene duše se je dotikal nekako čudno, kajti njej, revici, ni bilo do smeha. Čez nekaj časa se gospod Viktor in gospodična Jadviga vrneta z izprehoda; trenutek še, na to pa odidejo vsi v sobane. Solnce se je že bližalo k zatonu. Na hodnik dospe strežaj Janko in jame pokrivati mizo za čaj. Nemudoma zameni mizico, razstavi skudelice ter jame z ropotom devati va-nje žlice. Repova je čakala in čakala. Že ji je prišlo v glavo, naj bi se vrnila domov ter prišla pozneje, toda bala se je, da bi potem nemara ne bilo že prepozno. Dete se je nasesalo in zaspalo, toda spanje je imelo nemirno, ker je bilo že od jutra nekako bolešno. Pa tudi sama je čutila, da jo sedaj vročina, a takoj za njo mraz spreletava od glave do pet. Časih se je je pollaščevala onemoglost, toda ni se zmenila za to ter potrpežljivo čakala dalje. Polagoma se je stemnilo in je mesec priplaval na obzorje. Miza za čaj je bila že pripravljena na hodniku so gorele svetiljke,

toda gospoda ni prišla, ker je gospodična svirala na glasoviru. Repova je začela moliti pri plotu »Angelj Gospodov«, na to pa je premišljevala, kako ji bo neki gospod Skorabevski pomagal. Kako? Tega ona ni vedela, vsekako pa je sodila, da je on gotovo znan s komisarjem, dà tudi z načelnikom: ako jima le poreče, kako je prišlo vse to, pa Bog da, da se še vse spremeni. Pri tem si je tudi mislila, ako bi v tej zadevi gospod Zolzikievič in župan nasprotovala, da bo on gotovo vedel, kje si ima poiskati pravico. »Saj milostljivi gospod je bil zmerom dober ter usmiljen do ljudij, on me ne zapusti.« In ni se motila, kajti gospod Skorabevski je bil zares dober človek. Dalje se je spomnila, da je bil proti Repi zmerom prijazen, da je njena rajnka mati dojila gospodično Jadvigo; kakšno čudo torej, da se ji je srce napolnilo z nadejo. Da je čakala že toliko ur, to se ji je zdelo tako naravno, da se ni niti zgražala nad tem. Med tem se je gospoda vrnila na hodnik. Repova je videla skozi brajdo, kako je gospodična nalivala iz srebrnega vrča čaj ali, kakor je mati Repove

dejala: »takšno duhtečo vodo, da imaš od njene vonjave polna usta.« Na to so pili vsi, se razgovarjali in smejali. Še le sedaj je prišlo Repovi v glavo, da bogataši imajo dokaj več radosti in sreče nego prostaki, in sama ni vedela, čemu so ji solze pritekale po licu. Te solze pa so se kmalu umaknile novemu vtisu, kajti med tem je prinesel strežaj na hodnik lonec, iz katerega se je kadilo. Repova se je spomnila, da opoldne ni dela ničesar v usta in da je zarano izpila samo nekoliko mleka. Radi tega se je jel že oglašati glad.

»Ko bi mi vsaj te kosti dali ogrizti!« si je mislila ter bila prepričana, da bi ji dali še več nego kosti, toda ni si drznila prositi, da ne bi postala nadležna ter ne lezla gospodi pred oči pred gosti, za kar bi se utegnil gospod zares razsrditi.

Naposled je bila večerja končana; revizor je odšel takoj in pol ure pozneje sta tudi oba duhovnika sedla v grajsko kočijo. Repova je videla, kako je gospod pomagal gospodu župniku sesti v kočijo ter je sodila, da je sedaj

napočil ugoden trenutek, torej je stopila bliže k hodniku.

Kočija je zdrdrala, gospod pa še zakriči za voznikom v temno noč: »ako zvrneš ondi na groblji, pa prevržem tudi jaz tebe!« Na to pogleda na nebo, kakor bi hotel ugibati, kakšno bo jutri vreme, kar končno zagleda v temi belo srajco Repove.

»Kdo je tam?«

»Jaz sem, Repova.«

»A vi ste? Govorite urno, česa si želite, ker je že pozno.«

Repova mu je znovič ponovila vse; gospod jo je poslušal, pušec ves čas iz pipe, na to pa je dejal:

»Draga moja! iz srca rad bi vam pomagal, toda zaklel sem se, da se v občinske razmere ne bom mešal.«

»Saj jaz vem to, milostljivi gospod,« odvrne mu s tresočim se glasom Repova, »toda mislila sem si, da se me nemara vendarle usmilite.«

Tu ji grlo nakrat odpove službo.

»To vse je zelo lepo,« odvrne gospod Skorabevski, »toda kaj morem jaz storiti za vas? Dane besede radi

vas vendar ne morem prelomiti, k načelniku vam na ljubo mi tudi ne kaže hoditi, ker mi je že večkrat dejal, da ga neprestano nadlegujem s svojimi zadevami... Vi imate svoj občinski odbor, in ako vam ta ne pomaga, poznate pot k načelniku tako dobro kakor jaz. Kaj sem vam hotel reči pravzaprav? Draga Repova, nù, pojdite z Bogom!»

»Bog vam povrni!« reče Repova z zamolklim glasom in poljubi grajščaku roko.

IX.

Imogena.

Repa, zapustivši hlev, ni šel domov, marveč je nameril korake naravnost v krčmo. Znano je, da se ga kmet v otožnosti rad navleče. Iz krčme, z isto mislijo kakor Repova, je šel h gospodu Skorabevskemu ter ondi napravil neumnost.

Pijan človek ne vé, kaj govori. Vrhu tega je bil Repa kaj vročkrven človek; ko je čul isto, kar Repova, o nevmeševanju grajščaka v občinske zadeve, tega visoko diplomatičnega načela ni mogel razumeti, marveč je jel

nad tem mrmrati, ter dosegel toliko, da so ga vrgli skozi vrata.

Ko je prišel domov, je rekel ženi:

»Bil sem v grajščini.«

»A dosegel nisi ničesar?«

A on vdari s pestjo ob mizo.

»Požgati jih je treba te nečimnike.«

»Ne kriči tako, bedak! A kaj ti je rekel grajščak?«

»Napotil me je k načelniku. Da bi ga...«

»Torej bi bilo treba iti v Oslovice?«

»Saj tudi pojdem« zakriči Repa, »ter mu pokažem, da opravim tudi brez njega.«

»Ne, ti ne pojdeš nikamor, moj dragi, marveč pojdem jaz. Ti se kje napiješ, pa se zopet robato predstaviš in si s tem nesrečo še povečaš.«

Repa iz početka ni hotel pustiti besede k sebi, toda takoj po obedu je šel v krčmo, da ondi s pijačo zalije tega črva, in takisto tudi naslednji dan. Žena ga ničesar ni vprašala, marveč se udala povsem v božjo voljo, toda v sredo, vzemši otroka v naročje, se je napotila v Oslovice.

Ker je bil konj na kmetiji potreben, je šla peš in odšla od doma takoj ob svitu, kajti pot v Oslovice je bila dolga dobre tri milje. Upala je, da nemara naleti kje na dobre ljudi z vozom, ki jo vzamejo na voz, toda srečala ni nikogar. Ob devetih zaráno pa se je vsedla vsa utrujena na robu gozda, pojedla suho skorjico kruha in par jajec, katere je imela zavite v robcu, potem pa je šla dalje. Solnce je jelo čvrsto pripekati; srečavši najemnika Herška iz Vretena, ki je peljal na vozu gosi v mesto, ga je jela prositi, naj jo vzame na voz.

»Jako rad, draga Repova,« odvrne Heršek, »toda toliko imam naloženo, da konj že komaj vleče mene samega. Ako daste goldinar, pa vas popeljem.«

Še le zdaj se je spomnila, da ima samo jeden šestgrošnik zavezan v robec. Hotela ga je takoj dati židu, toda ta ji odvrne:

»Šestgrošnik. Hm, tudi tega človek ne najde na cesti, tudi to je denar!«

Po teh besedah oplazi z bičem konja ter zbeži dalje. Solnce je čimdalje bolj pripekalo. Repovi je znoj

curkoma lil raz čelo, a vendar je predstavljala noge kolikor je mogla in čez jedno uro dospela v Oslovce.

Kdor pozna kakor treba zemljepis, ta vé, ako človek dospe od Ovčje glave v Oslovce, da mora iti mimo frančiškanske cerkve, v kateri se je nahajala nekoč čudovita slika Matere božje in okrog katere poseda vsako nedeljo cela vrsta beračev, kričečih in prosečih usmiljenja. Danes, ko je bil delavnik, je sedel ob zidu samo jeden berač; navzlic temu pa je kazal izpod obleke golo nogo brez prstov in držeč v rokah pokrovček od neke škatljice za lak, je popeval:

»Sveta nebeška,
Gospa angeljska!«

Kadar je zagledal iti koga mimo, je nehal peti, dvignil golo nogo še više in začel kričati, kakor bi ga deval iz kože:

»Milosrdni ljudje! Usmilite se me ubogega reveža! Gospod Bog vam to tisočero povrne!«

Repova, zagledavši ga, razveže robec, vzame iz njega svoj šestgrošnik in, pristopivši bliže, reče:

»Ali imate pet grošev drobiža?»

Hotela mu je dati samo jeden groš, toda berač, začutivši šestgrošnik v rokah, jame mrmrati in jo oštevati: »Vam se nemara zdi škoda denarja, žrtvovanega v čast božjo, kako naj potem ne bo žal Bogu, da bi Vam pomagal? Pojdite k zlodju, dokler sem še dobre volje.«

Repova je torej dejala: »Pa žrtvujem to v čast in hvalo božjo« ter šla dalje.

Ko pa je dospela na veliki trg, se je močno prestrašila. Lahko ji je bilo dospeti v Oslovice, toda zabloditi v Oslovicah še lože. Hoja po takem mestu ni nikaka šala! Ako dospeš v nekako tujo vas, moraš že povpraševati, kje kdo prebiva, kaj še le v takšnih Oslovicah!... »Jaz se tu zgubim kakor v gozdu,« si je mislila Repova. Ni bilo pomoči, morala je povpraševati ljudi. Za stanovanje komisarjevo je lahko poizvedela, toda dospevši tjekaj, je poizvedela, da ni doma, ker se je bil odpeljal v glavno mesto. O načelniku so ji povedali, da ga mora iskati nekje v kresiji (okrožnem uradu). Toda kje je

kresija? O, bedasta, bedasta ženska! Kje neki drugje, ako ne v Oslovicah?

Iskala je torej po Oslovicah kresijo ter se neprestano ozirala kvišku. Ko pa čez dlje časa nakrat pogleda kvišku, vidi, da stoji pred palačo, tako veliko, da jo preleti groza, in pred njo ogromna množica kočij, vozov in židovskih vozičkov. Repovi se je zdelo, da je tù nekaka božja pot. »Kje je tukaj okrožni urad?« je vprašala nekega gospoda v fraku ter se mu spoštljivo priklonila. »Saj stojite uprav pred njim.« Na to se je ojačila ter stopila v palačo. Pa gleda znovič, tu vidi mostovž poleg mostovža; na levo so duri, na desno duri, tam spredaj zopet duri, sploh duri poleg durij in nad njimi nekaki napisi. Repova se je prekrižala ter odprši bojazljivo in potihoma prve duri, dospela v neko prostorno sobano, pregrajeno z ograjo na dvoje, kakor nekaka cerkev.

Za ograjo je sedel nekak gospod v fraku z zlatimi gumbi ter s peresom za ušesom, pred ograjo pa je stalo razne gospode brez števila. Gospodje so plačevali in plačevali, gospod v fraku pa je pušil smotke ter pisal pobotnice,

katere je delil gospodi. Kdor je dobil pobotnico, ta je odšel. Repova si je še le sedaj domislila, da je tu treba plačati, in jelo ji je biti žal za šestgrošnikom. Radi tega je tudi z velikim strahom stopila k ograji.

Toda tu se za njo nihče ni zmenil. In Repova stoji in stoji; preteče ura: jedni odhajajo, a drugi prihajajo, ura za ograjo tiktaka, toda ona stoji in stoji. Končno se je sobana izpraznila. Uradnik sede na mizo ter jame pisati. Sedaj si Repova drzne spregovoriti:

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Kaj hočete?«

»Milostljivi gospod načelnik!...«

»Tukaj je blagajna...«

»Milostljivi gospod načelnik!...«

»Tu je blagajna, pravim vam.«

»A kje je gospod načelnik?«

Uradnik ji pokaže s peresom vrata.

»Tam.«

Repova vnide znovič na mostovž. Tam, da! toda kje? Povsod je vse polno vrat, skozi katere naj vstopi? Končno zagleda med raznimi ljudmi, hodečimi semtertje, vaščana z bičem v roki; takoj se mu približa.

»Stric!«

»Kaj hočete?«

»Od kod ste?«

»Od Prašičje gnati, toda kaj?«

»Kje tu stanuje načelnik?«

»Jaz ne vem.«

Na to vpraša še nekoga z zlatimi gumbi, toda brez fraka in z luknjami na laktih; ta je ni hotel niti poslušati, marveč jo odbije kratko :

»Jaz nimam časa!«

Repova torej vstopi skozi najbližje duri; revica ni niti zapazila na njih napisa: »Tujcem je vhod prepovedan.« Ona kajpada je bila tujka, toda kaj, ko kakor rečeno napisa ni videla.

Torej je odprla vrata in gledala. Soba je bila prazna, poleg okna je bila klop in na klopi je nekdo sedel ter dremal. Pred seboj je imela duri v drugo sobano, kjer je videla gospode v fraku in vojaški opravi, hodeče semtertje po sobi.

Repova se približa onemu, ki je dremal na klopi. Pred njim je ni bilo toliko strah, kajti bil je dovolj preprost in škornje na nogah je imel luknjičaste.

Dotakne se njegove rame.

On se zgane, jo pogleda in takoj zakriči:

»Tu sem se ne sme!«

Žena zbeži, on pa zaloputne za njo. Dospela je že tretjič na mostovž.

Sedla je poleg nekih vrat ter s potrpežljivostjo, ki je lastna vaščanom, naumila, da hoče sedeti poleg njih če treba do konca sveta. »Nemara me vendar nekdo vpraša, česa hočem!« si je mislila. Ni se jokala; le oči si je drgnila, ker so jo srbele, toda zdelo se ji je, kakor bi se ves ta mostovž s temi durmi vrtil ž njo vred naokrog.

A koliko ljudi je hodilo mimo nje, ta na desno, drugi na levo; povsod odmeva treskot vrat. Povsod je bil slišati šum, trušč in krič kakor na sejmu.

Končno se je je vendar Bog usmilil. Skozi vrata, poleg katerih je sedela, pride plemič krepke rasti, katerega je že večkrat videla v Vretenu v cerkvi. Spodtakne se ob njo in le malo je manjkalo, da ni padel.

»A čemu vi, žena, sedite tukaj?«

»Čakam gospoda načelnika.«

»Tukaj je izvrševalec, a ne načelnik.«

Na to ji plemič pokaže duri v globeli mostovža.

»On biva tam, kjer visi tista zelena tablica. Toda kaj, ne hodite k njemu, ker ima opravka čez glavo. Počakajte tukaj, on mora iti tukaj mimo.«

In plemič gre dalje, Repova pa pogleda za njim s takšnim pogledom, kakor za svojim angeljem varhom.

Treba ji je bilo še precej dolgo čakati, predno so se končno vrata z zeleno tablico odprla in je prišel skozi nje ne več mlad gospod v vojaški opravi ter šel z urnimi koraki po mostovžu. Že na prvi pogled je bilo moči spoznati, da je to načelnik, kajti tesno za petami je drvila za njim cela vrsta ljudij, ki so se mu bližali od desne ali od leve strani. Repovi so prileteli na ušesa glasovi: »Milostljivi gospod načelnik!« — »Samo jedno besedico, gospod načelnik!« »Velecenjeni gospod načelnik!« Toda on, kakor bi jih ne slišal, je hitel dalje. Repovi se je kar stemnilo v očeh, ko ga je zagledala. »Zgodi se volja božja!« je pošepetala, se zgrudila na sred mostovža na kolena ter ga s sklenjenimi rokami pridržala.

On jo pogleda, obstane in ž njim vred obstanejo tudi njegovi spremljevalci.

»Torej, kaj je?« jo vpraša.

»Najjasnejši gospod načelnik...«

Dalje ni mogla govoriti; prestrašila se je tako, da ji je glas obtičal v grlu in jezik nekako otrpnil.

»Torej kaj?«

»Oh, jaz... jaz sem prišla radi... novačenja.«

»Kaj, mar hočejo vas vzeti k vojakom? Kaj?« povprašuje načelnik.

Ljudje, stoječi naokrog, se spusté v smeh, toda on, obrnivši se k njim, reče:

»Prosim, tiho!«

Na to se obrne nestrpljivo k Repovi.

»Urno, urno, ker nimam časa.«

Toda Repova, zaslišavši smeh navzočih, postane še bolj zbegana ter jame jecljati brez vsake zveze:

»Burak! Repa! Repa! Burak! O!«

»Mora biti pijana!« reče jeden navzočih.

»Jezik je pozabila doma,« doda drugi.

»Kaj hočete?« ponovi še bolj nestrpljivo načelnik. »Ali ste pijani, ali kaj?«

»Jezus! Marija!« zatarna Repova, čuteča, kako se ji že poslednje steblo nadeje umika iz rok. »Najjasnejši gospod načel . . .«

Toda načelnik je bil zares preobložen z delom, kajti novačenje je bilo v polnem tiru in okrožne zadeve so se čimdalje bolj množile, toda kaj, s to žensko se ni mogel pomeniti, torej je samo mahnil z roko ter zaklical:

»Žganjica! žganjica. Toda tako mlada in zala ženska.«

Na to zagrmi na Repovo s takšnim glasom, da se je skoro vdrla pred njim v zemljo:

»Kadar se strezneš, predloži svojo zadevo občini, občina pa jo predloži meni!«

Na to odide urno dalje, a spremljevalci za njim, ponavljajoči: »Milostljivi gospod načelnik!« — »Samo jedno besedico, gospod načelnik!« — »Dobrotljivi gospod načelnik!«

Na mostovžu je že postalo pusto in prazno, ondi nastane popolna tišina,

samo dete Repove se je jelo jokati. Kakor sprebujena iz snà Repova vstane, dvigne dete ter ga jame pomirjati, popevajoča pri tem z nekakim boleznim, tujim glasom :

»Aá ! aá ! aá !«

Na to odide iz poslopja. Nebo je bilo prevlečeno s črnimi oblaki ; na najdaljših koncih obzorja je že bliskalo in gromelo.

Ozračje je bilo soparno.

Kaj se je godilo v duši Repove, ko je korakala znovič mimo frančiškan-ske cerkve, vračajoča se v Ovčjo glavo, tega si ne drznem opisovati. Dà, ko bi bila gospodična Jadviga v podobnem položaju, bi napisal nemara o njej zanimiv roman, s katerim bi poskušal tudi najbolj zakletim pozitivistom dokazati, da se še nahajajo idealne duše na svetu. Gospodična Jadviga bi se dobro zavedala vsakega vtisa ; obupno očitaje duše bi našlo izraz v nič manj obupnih a pri tem zelo dramatičnih mislih in v besedah. Ono stališče brez izhoda, globoki in bolester občutki lastne slabosti in onemoglosti, stoječi proti nadmoči ; ta zavest, da je slična listu, razmeto-

vanemu od burje, obupno spoznanje, da se od nikoder ni moči nadejati ničesar, ne od zemlje, niti od nebes, to vse bi bilo napotilo gospodično Jadvigo k nekakemu nič manj navdušenemu monologu, in meni bi ne bilo treba nič drugega nego zapisati ga in se s tem proslaviti. Toda Repova? Ta preprosti narod, kadar trpi, pa trpi, in konec je besedí. Repova je v trdnem objemu nadloge gledala tako, kakor gleda ptič, katerega muči zlobno dete. Šla je naprej, veter jo je podil, znoj ji je lil raz čela, in to je bilo vse. Samo časih, kadar je bolno dete odprlo usta in jelo težko dihati, kakor bi hotelo vsaki hip umreti, ga je klicala z bolestnim glasom: »Ivan, moj pristrčni Ivanček!« ter pritiskala svoje matrne ustnice na vroče čelo otrokovo. Davno je že pustila za seboj frančiškansko cerkev ter stopala že po širem polju, kar je osuplo nakrat obstala, kajti njej naproti je šel pijan človek.

Po nebu so jadrali čimdalje bolj temni in grozni oblaki, v njih se je pripravljala — nevihta; semtertje je celo zabliskalo, toda pijanec se ni zmenil za to, ni si zapel jopiča, pač pa si je

pomaknil kučmo na uho ter, opotekaje se z jedne strani na drugo, prepeval :

»Šla je Dora
Sredi polja
Po korenje.
A jaz Doro
Lop po nogi
In zbežala je. Hu, hu!«

Zagleđavši Repovo, obstane, razprostre roke ter zakriči :

»Čakaj, da skupaj greva,
Ker ti si dobra žena«.

In hotel jo je objeti okrog pasu, toda Repova, boječa se za bolnega otroka in za-se, je skočila na stran, pijanec pa za njo. Ker pa ni mogel gibčno hoditi, je omahnil in padel. Toda urno je bil na nogah, vsekako pa ni stekel za njo, marveč je pobral kamen in ga zalučal za njo, da je kar zažvižgal po zraku.

Repova je začutila bolečino v glavi, pred očmi se ji je stemnilo in utrujena se je zgrudila na kolena. Toda v tem hipu ji je prišla v spomin besedica : »dete!« na kar se je znovič spustila v tek. Obstala je še le pri križu in opazila, da je pijanec ostal že dobre pol

vrste za njo ter obrnivši se korakal proti mestu.

V tem hipu je začutila neko čudno toploto na vratu. Potipala je tje z roko in ogledavši si na to prste, je zagledala na njih kri.

Stemnilo se ji je pred očmi in prišla je ob zavest.

Prebudila se je oprta s hrbtom ob križ. Iz daljave se ji je bližal dvokolesni voziček, v katerem sta sedela mladi Oscešinski in odgojiteljica iz dvora.

Gospod Oscešinski Repove ni poznal, toda ona je njega poznala. Sklenila je torej, da mu pojde naproti in ga poprosi, naj vsaj otroka ohrani pred ujmo; radi tega je vstala ter namerala iti, toda noge so ji odpovedale službo.

Med tem je mladi gospod dospel h križu in zagledavši mlado ženo, stoječo pod križem, zaklical na njo:

»Hej, ženska, sedite, sedite.«

»Bog vam to povrni!«

»Toda na tla, na tla.«

Mladi gospod Oscešinski je bil znan po vsej okolici kot velik šaljivec, ki se

je rad pošalil z vsakim, kogar je srečal na poti. Tako se je pošalil sedaj tudi z Repovo in potem odrinil dalje. Repovi je še priletel iz daljave na ušesa veseli smeh njegov in odgojiteljičin; videla je tudi, kako sta se jela poljubovati, dokler končno nista z vozičkom vred zibnila v temi.

Repova je ostala na širokem polju sama. Toda pregovor ne pravi zamán: »Ženske in želve niti s sekiro ne ubiješ!« Čez kake pol ure je vstala znovič in dasi so se noge šibile pod njo, je vendar šla dalje.

»Kaj si vendar ti detece tega krivo, ti moja zlata dušica, moj Bog!« je ponavljala semtertje ter si pritiskala k prsim bolnega Janka.

Na to se je je očitvidno polastila vročnica, kajti jela je momljati kakor pijana:

»V koči stoji prazna zibeljka, moj dragi pa je odšel na vojno.«

Veter ji strga robec z glave; njeni zali lasje se ji vsujejo na ramena ter jamejo plapolati v ozračju. Nakrat se je zabliskalo in treščilo tako blizu, da

jo je skoro omamil smrad in da je prestrašena obledela. To jo je tudi pripravilo k zavesti. Prestrašena je zakričala: »Beseda je postala meso.« Pogledala je na razburkano, neusmiljeno besneče nebo ter jela s tresočim se glasom popevati: »Kdor se poda v varstvo božje.« Nekak zlokoben, meden blesk se je odbijal od oblakov na zemljo. Repova je prišla v gozd, toda v gozdu je bilo še temnejše in strašnejše. Časih je v vrhovih dreves zašumelo, kakor bi prestrašene smreke šepetale druga drugi z zamolklim glasom: »O za Boga! Kaj neki bode?« Na to je znovič nastala tišina. Časih se je oglasil v lesni globeli nekak tajnosten glas. Repovo je kar mraz spreletel, kajti domislila si je, da se ji nemara povodnji mož smeje iz močvirja, kjer sedaj pleše z vilami, in potem pride semkaj. »Ko bi le enkrat prišla skozi gozd,« si je mislila, »ondi tesno za gozdom stoji hiša jagodinskega mlinarja.« In tekla je, napenjaje poslednje moči, ter loveča s spečenimi ustmi sapo, toda med tem so se nebeške zavore odprle nad njeno glavo; dež, pomešan s točo, se je vlil kakor iz čebra. Veter je zapihal

s takšno močjo, da so se jelke pripogibale skoro do tál. Gozd se zavije v meglo, s soparo in z nalivi dežja; poti ni bilo videti, a drevesa se zvijajo, škripljejo in šumé; čuje se tresk veje ob vejo, a naokrog zavlada tema!

Repova je čutila, da jo zapuščajo moči.

»Pomoč! Dobri ljudje!« zakliče s slabim glasom, toda nihče je ni slišal. Veter ji potlači glas nazaj v grlo ter jo duši. Sedaj je še le spoznala, da ne pride več daleč.

Sedaj sname z glave robec, sleče jopico in predpasnik ter se sleče skoro do srajce in z obleko ovije otroka. Na to, zagledavši ob potu stoječo brezo, se priplazi k njej po vseh štirih in, položivši otroka pod grm, se zgrudi poleg njega na tla.

»Bog, sprejmi mojo dušo!« zašepeta potihoma.

Na to zapre oči.

Vihar je razsajal še nekaj časa, dokler ni končno prenehal popolnoma. Med tem je napočila noč; skozi pretrgane oblake se jamejo lesketati zvezde.

Pod brezo je ležala nepremično skoro gola Repova.

»Hi! hi!« razlega se nekak glas v temi.

Čez trenutek je bilo slišati iz daljave ropot voza in stopicanje konjskih kopit po vodi.

Bil je to Heršek, najemnik iz Vretena, kateri, prodavši v Oslovicah gosí, se je vračal na noč domu.

Zagledavši Repovo, stopi z voza.

X.

Zmaga genija.

Heršek iz Vretena naloži Repovo na voz ter jo odpelje proti Ovčji glavi. Na poti sreča Repo, kateri videč, da se bliža nevihta, je prišel z vozom ženi naproti. Repova je ležala vso noč kakor brez zavesti tako tudi naslednji dan, toda tretjega dné je že vstala, kajti otrok je bil zares bolan. Prišle so botre ter ga kadile z blagoslovljenimi venci; na posled pa je stara kovačica Tisova zagovarjala bolezen, držeča sito in črno kokoš v roki. Otroku je na to zares

odleglo, toda tem huje je bilo z Repo, ki se je vedel kakor obseden. Pil je in pil ter lil žganjico vá-se kakor v vodnjak, da ni bilo mogoče shajati ž njim. Čudna stvar! Ko se je Repova zopet zavedla, je takoj vprašala po otroku, a on, namesto, da bi jo potolažil, je zarohnel nad njo: »Ti se boš klatila po mestu, otroka pa naj vzame zlod. Jaz bi ti bil dal, ako bi se mu bilo kaj zgodilo!« Še le po takšni nehvaležnosti je začutila žena neizrekljivo bridkost; hotela je spregovoriti nanj z glasom, izvira-jočim iz bolešno ranjenega srca, ki je kar sahnelo od žalosti, toda ni mogla reči nič drugega nego zaklicati: »Lovro!« In pogledala ga je skozi solze. Nekaj časa je vladala tišina. Na to pa je dejal že s povsem drugim glasom: »Marica moja, odpusti mi te besede, ker vidim, da sem ti storil krivico!« Po teh besedah je zarjovel z velikim glasom ter jel ji poljubovati noge, in ko se je zjokala, ji je on pomagal. Čutil je, da ni vreden takšne ženske. Toda ta sloga ni trajala dolgo. Njuna žalost je bila podobna zagnojeni rani, katere ni varno dotakniti se s prstom. Kadar je Repa

prišel domu, naj si je bil že trezen ali pijan, ni spregovoril niti besede, marveč sedel na škrinjo in z mračnim pogledom gledal v tla. Tako je sedel kakor okamenel po cele ure. Žena se je kretala po sobi kakor poprej ter takisto molčala. Pozneje, ko sta hotela spregovoriti drug na drugega, sta se počutila nekako tuja. Živela sta kakor v največji jezi, in v koči je vladalo grobno molčanje. O čem sta tudi hotela govoriti? Saj je bilo znano obema, da za nju ni pomoči in da njuna sreča je že splavala po vodi.

Čez nekoliko dnij so jele Repi nekeke čudne misli rojiti po glavi. Šel je k spovedi h gospodu Čižku, ki pa mu ni dal odveze, marveč naročil, naj naslednji dan pride zopet. Toda Repa je drugega dné, namesto v cerkev, šel rajše v krčmo. Ljudje so ga slišali, kako je pijan govoril, ker mu Bog noče pomagati, da proda svojo dušo zlodju, in jeli so se ga izogibati. Na njegovi hiši kakor bi visela kletev. Ljudem so se razvezali jeziki in govorili so, da sta župan in pisar prav storila, ko tako postopata ž njim, kajti takšen grešnik

lahko nakoplje na vso občino kletev božjo. Dà, tudi o Repovi so jele botre pripovedovati nečuvane reči.

Pripetilo se je, da se je Repovim posušil vodnjak. Repova je torej šla po vodo pred krčmo in potoma je slišala, kako so dečki govorili med seboj: »Žolnirka gre!« Neki drugi deček pa je dejal: »To ni žolnirka, marveč vračulja!« Ženska, ne spregovorivši besedice, je šla dalje, toda videla je, kako so se ljudje križali. Zajela je vode v vedro in šla domu. Tu pa stoji pred krčmo Šmul. Ko zagleda Repovo, vzame takoj porcelanasto pipo iz ust ter zakliče:

»Repova!«

Repova obstane in vpraša:

»Kaj hočete?«

A on:

»Ali ste bili na občinski seji!«

»Bila sem!«

»Ste bila pri duhovniku?«

»Bila sem!«

»Ste bila na dvoru?«

»Bila sem!«

»Ste bila pri načelniku?«

»Bila sem!«

»A opravili niste ničesar?«

Repova je samo boleстно vzdihnila, Šmul pa nadaljuje:

»Nù, kako ste vi vendar bedasti. V vsej Ovčji glavi nemara ni bolj neumnih ljudi. Čemu ste šli tjekaj?«

»A kam bi torej imela iti?« vpraša Repova.

»Kam?« odvrne žid na to. »A na čem je napisana pogodba? Na papirju. Ako izgine papir, izgine tudi pogodba. Torej treba raztrgati papir in basta!«

»To se razume!« odvrne Repova. »Akó bi jaz imela ta papir, že davno bi ga raztrgala.«

»Ba! Ali mar ne veste tega, da hrani tajnik ta papir?... Nù,... jaz vem, da vi, Repova, bi pri njem dokaj opravili. On sam je dejal: »Naj pride Repova k meni in me poprosi in jaz,« je dejal, »raztrgam papir!«

Repova ni odgovorila niti besedice, prijela vedro za uho in se napotila k ribniku. Med tem je nastal mrak. . . .

.

XI.

Konec nadlog.

Na nebu se je že zalesketal voz in se prikazali kosci, kar so duri Repove kočice zaškripale in je Repova potihoma stopila v sobo. Pred vratmi je obstala kakor omračena, kajti nadejala se je, da bo Repa, kakor navadno, spal v krčmi: med tem pa je Repa sedel na škrinji ob steni, z lakti oprtimi ob kolena, ter gledal v tla.

Na ognjišču je ugašalo oglje.

»Kje si bila?« jo vpraša mračno Repa.

Namesto odgovora se zgrudi ona na tla ter, ležeča pri njegovih nogah, zatarna z bolestim jokom in ihtenjem:

»Lovro! Lovro! tebi na ljubo sem to učinila, tebi na ljubo sem se mu udala! Opeharil me je, potem pa se mi smejal in me izgnal. Lovro, usmili se me vsaj ti, moj predragi! Lovro! Lovro!«

Repa izvleče iz škrinje sekiro.

»Ne,« reče z mirnim glasom, »napočila je tvoja zadnja ura, revica! Po-

slovi se od tega sveta, ker ga ne boš več gledala. Ne boš več, revica, sedela v koči, marveč ležala boš na pokopališču ... ne boš več ...»

Še le sedaj ga ona prestrašena pogleda.

»Kaj, mar me hočeš umoriti?«

A on:

»Nù, Marica, ne zapravljaj časa po nepotrebnem; poslovi se od tega sveta in konec bo vsemu; niti ne začutiš bolečin, revica!«

»Lovro, ali ti zares? ...«

»Položi glavo na škrinjo ...«

»Lovro!«

»Položi glavo na škrinjo!« zakriči Lovro in pena se mu prikaže na ustih.

»Za rane Kristusove! Pomagajte, ljudje, pom ...«

Začul se je zamolkel udarec, potem stok in udarec z glavo ob tla. Na to je sledil še drugi udarec in že slabše stokanje, potem tretji, četrti, peti, šesti. Po podu se je razlil potok krvi, oglje na ognjišču je ugasnilo. Telo Repove je trepetalo od nog do glave, potem pa se je nakrat zravnalo in otrpnilo.

Kmalu na to je krvava zarja požarja razsvetila temo; grajske stavbe je objemal plamen.

Epilog.

A sedaj vam povem nekaj na ušesa, dragi čitatelji. Repe bi ne bili vzeli k vojakom. Takšna pogodba, kakoršna je bila spisana v krčmi, ne bi zadoščevala. Kmetje, kakor vidite, teh rečij ne razumejo, razumništvo pa, na hvalo svoje malobrižnosti, tudi ne vé dosti več, in radi tega je gospod Zolzikievič, ki je nemara vedel to, računal na to, da se ta zadeva nekako zavleče in da mu strah prižene to žensko v naročje.

In ni se zmotil ta veliki človek.

Pa me vprašate, kaj se je zgodilo ž njim? Kaj se mu je imelo zgoditi? Repa, požgavši grajske stavbe, je hitel, da bi se maščeval tudi nad njim, toda na klic: »gorí!« se je zbudila vsa vas in prav to je Zolzikieviča rešilo smrti.

In tako opravlja še na dalje službo tajnika v Ovčji glavi ter se mami z nadejo, da postane kmalu sodnik. Rav-

nokar je prečital »Barbaro Ulbrîkovo«
ter neprestano upa, da mu gospodična
Jadviga nekega krasnega dné stisne
roko pod mizo.

Ali se uresniči ta njegova nadeja,
pokaže prihodnost.

Pa tretja.

Kratkočasna povest.

Poljski spisal H. Sienkiewicz.

Poslovenil Podravski.

I.

Delavnica, v kateri sva bivala in slikala jaz in Švjatecki, ni bila plačana, prvič radi tega, ker sva oba imela komaj kakih pet rubljev, a drugič vsled tega, ker je bilo nama obema nenavadno zoperno plačevanje najemščine.

Nas slikarje smatrajo za zapravljivce, in jaz dokaj rajše zapijem denar nego bi ga imel zapraviti za plačilo gospodarju.

Kar se tiče najinega gospodarja, nikakor ni bil zloben človek, a vrhu tega našla sva si zanj pomoč.

Kadar naju je, navadno rano, prišel opominjat, se je Švjatecki, ki je spal na slamnici na tleh ter se odeval s turško preprogo, katero sva rabila za prepenjačo pred slikami, dvignil nekoliko z ležišča ter spregovoril z zamolklim glasom :

»Prav, da vas vidim, kajti sanjalo se mi je, da ste umrli.«

Gospodar, ki je bil babjeveren ter se je očividno bal smrti, je postal takoj nenavadno zbežan. Švjatecki pa je legel vznak na slamnico, zravnal noge, sklenil roke na prsih ter nadaljeval :

»Takega sem vas videl, kakor ste zdaj : imeli ste bele rokavice s predolgimi prsti in lakovane škornje ; sicer pa niste bili posebno spremenjeni.«

Tačas sem jaz pristavil, kakor mimogredé :

»Včasih se take sanje ne uresničijo.«

Zdi se mi, da je to »včasih« spravljalo gospodarja v obup. Konec vsega je bil, da se je razzlobil, zaloputnil z vrati in slišala sva, kako je preskakoval po štiri stopnice nakrat, preklinjaje vse, na čemur stoji svet. Poštena duša, vendar ni hotel poslati nad naju biriča.

Resnica, ni bilo tudi mnogo tega, kar bi se dalo zarubiti. Gospodar je bržkone iztuhtal, da v tako delavnico s kuhinjo se naselí zopet drugi slikarji, pa utegne biti gledé najemščine zopet isto, ali še slabše

Toda ostrina tega najinega orožja se je sčasoma skrhala. Gospodar se je sprijaznil z mislijo na smrt. Švjatecki je ravnokar nameraval izvršiti tri slike pod naslovom: »Smrt«, »Pogreb«, »Prebujenje iz letargije«. Naravno, da bi imel v vseh teh figurirati najin gospodar.

Take mrliške reči so bile posebnost Švjateckega, kateri, kakor trdi sam, slika: »velike mrličé«, »male mrličé« in »srednje mrličé«. Gotovo, da vsled tega nihče noče kupovati njegovih slik, dasi sicer ni brez talenta. On je poslal v pariški Salon dvoje trupel, in ker sem tudi jaz poslal svoje »Žide nad Vislo«, katere so v Salonu prekrstili v »Žide nad rekami Babilona«, torej sva oba nestrpno pričakovala sodbo juryje.

Švjatecki je seveda prerokoval, da bo spoznano vse za najslabše, ker juryja je bila sestavljena iz najzadnjih bedakov, a če ne bi bila sestavljena iz bedakov, pa sva bedaka jaz in on, najine slike so bedaste in njihova nagrada bi bila vrhunec bedaštva.

Koliko mi je ta opičar spridil krvi v teku dveh let, ob času, ko sva skupaj bivala, tega ne morem popisati.

Vsa častiželjnost Švjateckega tiči v tem, da hoče veljati za moralnega »mrliča«. Med drugimi se dela pijanca, kar pa vendar ni. Vlije vá-se dve ali tri čašice žganjice ter gleda, ali vidimo to; ako tega ni prepričan, pa sune katerega od nas z laktom ter potuhneno gledaje vpraša z zamolklím glasom :

»Je-li resnica, da sem propal jako nizko ... kaj? ... Resnica? ...«

Odgovorimo mu na to, da je bedast. Takrat ga popade jeza in z ničemur ga ni mogoče spraviti v večjo nevoljo, nego če mu odrečeš vero v njegov moralni padec. Poleg tega je vendar pošten dečko.

Nekoč sva zablodila v gorah »Salzkammergut«, poleg Zell am See.

Ker je nastala noč in je bilo kaj lahko zlomiti si vrat, torej mi dé Švjatecki :

»Čuj, Vladek, ti si bolj nadarjen, torej je tebe bolj škoda. Jaz pojdem naprej ... Ako se prekobalim, ostaneš

ti na mestu do jutra, a v jutro si že najdeš pomoč.«

»Ne pojdeš ti naprej,« mu odgovorim, »marveč jaz pojdem naprej, ker imam boljše oči.«

Švjatecki mi dé na to :

»Ako si nocoj vratú ne zlomim, skončam itak v strugi... meni je vsejedno.«

Začneva se pričkati.

Med tem nastane temno kakor v kleti. Naposled se dogovoriva, da hočeva vadljati. Vadljava.

Švjatecki potegne vozél ter gre naprej.

Greva po nekem sedlu. Iz početka je pot dovolj široka, pozneje čedalje ožja. Kolikor sem mogel razbrati, so se nahajali na desno in levo prepadi, bržkone brez dnà.

Hrbet postaja čedalje bolj ozek, in kar je še več, kosovi po vetru obritih skal se nama udirajo izpod nog...

»Pojdiva po vseh štirih, ker ni mogoče drugače,« reče Švjatecki.

V resnici ni bilo mogoče drugače, torej se spustiva na vse štiri ter greva dalje kakor dva šimpanza.

Toda kmalu se pokaže, da je tudi to za nič. Skalnati hrbet postane povsem podoben konjskemu. Švjatecki sede čezenj in jaz za njim ter podpiraje se z rokami se pomikava naprej v nenavadno škodo najine obleke.

Čez nekaj časa čujem glas Švjateckega :

»Vladek ?«

»Kaj hočeš ?«

»Hrbta je zmanjkalo.«

»A kaj je dalje ?«

»Prazno... mora biti prepad.«

»Vzemi kamen ter ga vrzi... poslušala bova, ali dolgo leti.«

V temi čujem, kakó Švjatecki tipa z rokami, da najde nekak kos odkrhnene skale. Naposled pravi:

»Vržem ga... poslušaj !«

Obá nastaviva ušesa.

Tišina !

»Nisi slišal ničesar ?«

»Ničesar.«

»Na pravo pot sva krenila ! prepad mora meriti kakih sto sežnjev.«

»Vrži še enkrat.«

Švjatecki poišče večji kamen ter ga vrže.

Niti odmeva.

»Ali je prepad brez dnà, ali kaj?«
reče Švjatecki.

»Težavna pomoč! bova sedela do
jutra.«

Sedela sva. Švjatecki vrže še par
kamnov; vse zamán. Mine ura, jedna
in druga; naposled čujem glas Švja-
teckega:

»Vladek, ne zadremlji... ali imaš
cigarete?«

Pokazalo se je, da cigarete imam,
toda vžigalic nimava. Obup. Utegne biti
ob jedni popolnoči, ali nemara še to-
liko ne.

Jame škropiti droben dež. Naokrog
nepregledna tema. Pridem k prepričanju,
da živeč med ljudmi, bodisi v mestih
ali na deželi, nimamo pojma, kaj je to
tišina. Ta, ki naju obkroža, kar v ušesih
zvoní.

Čujem skoro, kakó mi kri kroži
po žilah, a bitje lastnega srcá čujem
razločno.

Iz početka me zanima položaj.

Sedeti sredi gluhe noči na skal-
natem hrbtu kakor na konju tesno nad
brezkrajnim prepadom, to je nekaj, česar

ne doživi katerisibodi meščan; toda v kratkem me jame zebsti, in za primeček jame Švjatecki modrovati:

»Kaj je življenje? Življenje je prosto svinjarstvo. Govoré: Umetnost! umetnost! Naj me ob enem z umetnostjo... Prosto opičarstvo po naravi in vrhu tega podlost... Dvakrat sem vendar videl Salon. Poslali so vanj toliko slik, da bi bilo mogoče napraviti iz tega platna slamnjake za vse Žide na svetu, a kaj je bilo to? Najpodlejše lizunstvo okusu prekupnikov, kakoršno sploh more biti, računajoče na dobro kupčijo, ali na napolnenje trebuha. Nesnaga umetnosti, nič drugega. Da bi bila tam umetnost, pa bi jo bila zadela kap; na srečo prave umetnosti ni na svetu... tù je samó narava. Nemara, da je narava tudi svinjarstvo... Najbolje bi bilo, skočiti evo takó... in enkrat končati. Storil bi to, ko bi imel žganjice, toda ker je nimam, torej ne učinim tega, ker sem se zarotil, da trezen ne umrem.«

Bil sem privajen nazorom Švjateckega, vendar so sredi tišine in zapuščenosti, v hladu in temi nad prepadom te njegove besede tudi mene

napravile otožnega. Vrgel je še par kamnov, ponovil še dvakrat »niti odmeva« in odslej sva molčala cele tri ure.

Zdelo se mi je, da čez kratko mora začeti svitati, kar nakrat začujeva nad glavo krokanje in šum perutnic.

Bilo je še temno in nisem mogel ničesar dogledati, toda prepričan sem bil, da so jeli orli krožiti nad prepadom. »Kra! kra!« se je razgledalo čedalje močnejše zgoraj v temi. Čudil sem se, da čujem takó mnogo teh glasov, kakor bi krožili nad nama celi legijoni orlov. Vsekako pa so oni napovedovali dan.

Res zagledam čez nekaj časa svoje roke, oprte ob skalnat breg, potem se prikaže pred menoj hrbet Švjateckega kakor nekaka tarča na nekoliko manj črnih tleh. Tla so vsaki hip bolj in bolj bledela. Potem je bujna, bledosrebrna svetloba jela osvetljevati skale, hrbet Švjateckega, proganjaje čedalje bolj temo, kakor bi kdo nalival vanjo srebrnega plina, ki jo je prešinil, se pomešal ž njo ter jo pretvarjal iz črne v sivo, iz sive v biserno. Bila je v tem ob enem nekaka surovost in vlaga; ne

samo skala, marveč tudi ozračje se je zdelo mokro.

Čez nekaj časa postane svetlejše.

Gledam, poskušam si zapomniti te premembe barv ter nekoliko v duhu slikam, kar me naglo predrami krik Švjateckega :

»Pfuj, bedaka!«

In njegov hrbet mi zgine izpred očij.

»Švjatecki!« kričim, »kaj delaš?«

»Ne kriči! Pogledaj!«

Sklonim se, pogledam in kaj vidim? Evo, sedim na skalnatem narožniku, štrlečem v dolino, ki leži nemara poldrugi laket niže. Mah je glušil odmev kamenja, kajti sicer je livada ravna; v daljavi je videti cesta, a na njej vrane, katere sem smatral za orle. Treba nama je bilo samo noge spustiti z narožnika pa sva lahko šla mirno domu.

Med tem pa sva presedela na narožniku, klepetajoča z zobmi, celo božjo noč.

Ne vem čemu, toda sedaj, ko sva v delavnici pričakovala s Švjateckim gospodarja, je ta dogodek, od katerega je preteklo že poldrugo leto, stopil mi pred oči tako, kakor bi to bilo včeraj.

Ta spomin me je navdal nakrat s čudovitim upanjem; torej rečem takoj Švjateckemu :

»Se li spominjaš, Anton, kako sva si mislila, da sediva nad prepastjo, pa se je pokazala pred nama ravna pot? Tako utegne biti tudi sedaj. Evo, revna sva kakor cerkveni miši, gospodar hoče naju zapoditi iz delavnice, toda med tem se lahko vse spremeni. Nemara se odpre nekaka zatvornica s slavo in denarjem? ...«

Švjatecki je sedel uprav na slamnjaku ter obuval škornjo, momljaje pri tem, da življenje sestoji iz obuvanja škorenj rano in sezuvanja zvečer in da samo oni je pameten, kdor ima poguma, obesiti se; in ako on, Švjatecki, tega doslej ni storil, se je zgodilo izključno radi tega, ker ni samo poslednji bedak, marveč vrhu tega še podel babež.

Izraz mojega optimizma pretrga mu premišljevanje, torej obrne vá-me svoje ribje oči in reče :

»Zlasti ti se imaš česa veseliti; onokrat te je Suslovski zapodil iz hiše in iz hčerkinega srca, sedaj pa te zapodi gospodar iz delavnice.«

Gorje! Švjatecki je govoril resnico. Še pred tremi dnevi sem bil za-ročenec Katrice Suslovske, med tem pa, v torek jutro... dà, v torek sem dobil od njenega očeta naslednje pismo:

»Dragi gospod!

Najina hči, pokoreča se prigovarjanju roditeljev, se strinja z raztrganjem zveze, ki bi bila za njo nesreča. Lahko bi sicer našla za vsikdar zavetje v naročju matere in pod očetovsko streho, toda prav nama, roditeljema, pristoji, priti v okom temu poslednjemu sredstvu. Ne toliko vaš gmotni položaj, kolikor vaš lahkomišljen značaj, katerega vkljub vsej skrbnosti ne morete skriti, nagiba naju in najino hčer k vrnitvi dane ji besede ter k raztrganju daljših dotik z Vami, kar pa sicer ne spreminja naše naklonjenosti do Vas. S spoštovanjem: Heliodor Suslovski.«

Tako se je glasilo pismo...

Da bi bilo iz mojega gmotnega položaja komaj mogoče napraviti psu škornje, s tem se kolikor toliko strinjam, toda česa je ta patetični gorila zahteval od mojega značaja, tega v resnici ne razumem.

Katričina glava te spominja tipov iz časov direktorijata, in dobro bi se ji prilegalo, ko bi se hotela česati po takratni šegi. Poskusil sem jo celó na to napotiti, sicer zamán, ker ona takih rečij ne razume. Zato pa ima barvo lica tako toplo, kakor bi jo bil naslikal Fortuni.

Radi tega sem jo tudi vneto ljubil, in prvega dne po prejemu Suslovskega pisma sem hodil kakor zastrupljen. Še le drugega dne zvečer mi je nekoliko odleglo, ko sem si dejal: nič, to ni nič! Najbolj mi je pomagalo, prenesti ta udarec tako, da so bile moje misli obrnene na Salon in na moje »Žide«. Bil sem prepričan, da je to kaj čedna slika, dasi je Švjatecki prerokoval, da jo pahnejo celó iz predveže.

Začel sem jo slikati še pred letom.

Bilo je takó:

Šel sem zvečer nad Vislo ter gledal: razbil se je splav z jabolkami. Plavci lové jabolka iz vode, a na obrežju sedí vsa židovska rodbina v takem obupu, da niti ne tarna; prekrižali so samo roke ter gledajo na vodo kakor kipi. Med njimi je stari Žid, — patrijarh —

revež, stara Židovka, mladi Žid, ogromne rasti kakor Makabejec, mlada deklica, nekoliko pegasta, toda dokaj karakteristična po nosu in ustih, in naposled dvoje otrok. Večer nastaja; reka postaja rumenkasta — naravnost čudna. Drevesa na Saskem otoku stojé vsa v zarji, dalje je videti za otokom široko razlita voda, rdečkasta, ultra marinova, jeklena, pa znovič spremenjajoča se v purpur in fiolet. Ozračna perspektiva je razkošna; prehod od jedne barve na drugo tako neopazljiv in čaroben, da ti kar duša ječi — naokrog pa vse tiho, svetlo, mirno. Melanholija visi nad vsem, da bi se človek kar jokal — in ta tolpa, zatopljena v žalost, sedeča tako, kakor bi služili vsi od mladosti slikarjem za modele v delavnicah.

Takoj mi je šinila v glavo misel: tu je moja slika!

Imel sem s seboj čopič in barve, ker brez tega ne grem nikamor, in takoj sem jel črtati, govoreč poprej Židom:

»Sedite tako, niti se ne ganite! — O mraku dobí vsak po jeden rubelj.«

Moji Židje so takoj razumeli, za kaj tu pojde, ter sedeli so kakor priraščeni,

Pa sem črtal in črtal. Plavci so dospeli iz vode in takoj sem čul za seboj:

»Slikar! slikar, kar je kdo ukradel, to je bržkone že našel!«

Toda ogovorim jih v njih jeziku in takoj sem jih pridobil za se; nehali so celo metati iveri na Žide, da mi ne spridijo dela.

Zato pa je moja tolpa postala nepričakovano dobre volje.

»Židje!« zakričim, »ostanite otožni!« Starka pa mi odgovori:

»Oprostite, gospod slikar, čemu naj žalujemo, ko ste nam pa obljubili po rublju. Žalosti naj se on, ki nima zaslužka!«

Moral sem jim pogroziti, da jim ne dam plačila.

Črtal sem še dva večera, na to pa so mi »pozovali« še dva meseca v delavnici. Naj Švjatecki reče kar hoče, slika je dobra in nikakor ne mrzlotna. Na njej je čista resnica in nenavadno mnogo realizma. Pustil sem celo pege na mladi Židovki. Lica bi bila lahko lepša, toda ne morejo biti resničnejša ter imeti več značaja.

Na to sliko sem torej mislil, da sem lože prenašal svojo zgubo. Torej tudi, ko je Švjatecki spomnil Katrico, se mi je zdelo, da je bilo to že zeló davno. Med tem si je Švjatecki obuval drugo škornjo, jaz pa sem šel pristavit samovar.

Prišla je stara Antonijeva z žemljami, katero Švjatecki že vse leto zaman nagovarja, naj bi se obesila — in sedla sva k čaju.

»A čemu si ti danes tako vesel?« me vpraša vneto Švjatecki.

»Kaj jaz vem! Videl boš, da me doletí nekaj nenavadnega.«

V tem hipu čujem ropot po stopnicah, ki držé v delavnico.

»Gospodar gre! Tu imaš svoje iznenadenje!« reče Švjatecki.

Po teh besedah popije čaj tako vroč, da so mu kar oči izstopile iz jamic, vstane in smukne skozi vrata iz kuhinje v delavnico, kjer se skrije za staro obleko, ter kliče ves zasopljén:

»Dragi moj, on te ima zeló rad; pomeni se ž njim ti!...«

»On išče tebe!« odgovorim, pribeljavši k njegovemu skrivališču; »pomnita se sama!«

Med tem se vrata odpró in v sobo stopi — kdo? Ne gospodar, marveč vratar hiše, v kateri je bivala Suslovska rodbina.

Zlezeva iz skrivališča.

»Prinesel sem vam pismo,« reče vratar.

Vzamen pismo... Pri Hermesu! Od Katrice! Raztrgam ovitek ter čitam naslednje vrste:

»Gotova sem, da nama stariši odpusté. Pridite torej takoj ne gledé na to, da je še zgodaj. Ravnokar smo se vrnili od kopališča na vrtu. K.«

V resnici, nisem si bil svest tega, kaj mi imajo stariši odpustiti, pa tudi časa nimam to premišljevati, ker se mi kar vrtí v glavi od začudenja...

Še le čez nekaj časa oddam pismo Švjateckemu ter rečem vratarju:

»Priatelj! povej gospodični, da takoj pridem... Čakaj... Nimam drobiža, toda tu imaš tri rublje (poslednje!)*).

*) Rusi imajo bankovce, ki veljajo po tri rublje.

Zmenjaj jih ter si pridrži rubelj, ostanek pa meni prineseš.«

Pri tej priliki še omenim, da je spaček vzel tri rublje ter se odslej ni več pokazal. Znal je izrodek, da ne napravim radi tega hrupa v Suslovski hiši, ter se je okoristil s položajem. Toda takrat se nisem niti zmenil za to.

»Nù, kaj?« vprašam Švjateckega.

»Nič. Vsako tele najde svojega mesarja.«

Naglica, s katero sem se oblačil, mi ni dopustila, da bi bil zavrnil Švjateckega, kakor je za to svojo opazko zaslužil.

II.

Četrt ure pozneje pozvonim pri Suslovskih.

Odpre mi sama Katrica. Zala je... Še se odbija od nje toplota snà in jutranja svežost, katero je prinesla z vrta v gubah svoje perkalove suknjice, bledomodre barve. Klobuk, ki si ga je snela, ji je nekoliko razkodral lase. Lice se ji smeje, oči smejejo, pa tudi vlažna usta se smejejo... Pravcato rano jutro.

Primem jo za roko ter jo jamem poljubovati do lakta; ona pa se mi skloni k ušesu ter vpraša :

»Kateri od naju zna bolje ljubiti?«

Potem me pelje za roko pred obličje starišev. Stari Suslovski je bil kakor Rimljan, ki žrtvuje v smrt za domovino jedinega otroka; mati priliva solze v kavo, kajti oba sta sedela pri kavi. Toda, ko naju zagledata, ostaneta oba; oče Suslovski pa reče :

»Pamet in dolžnost mi vелеvata reči: ne! Vendar roditeljsko srcé ima svojo pravico. Ako je to slabost, naj me Bog za to sodi!«

Po teh besedah dvigne oči kvišku v dokaz, da je pripravljen odgovarjati, ako nebeški tribunal takoj jame pisati zapisnik. Nisem še nikdar videl v življenju ničesar bolj rimljanskega, mimo salam in makaron, ki se prodajajo na Corsu. Bil je to tako veličasten trenutek, da bi bil celo nosorožec počil od ganutja. To veličastnost je povečala še gospa Suslovska, razprostrši roke ter govoreča s solznimi očmi :

»Otroka moja! Ako pojde vama kedaj slabo na svetu, zatecita se tu — sem!«

To govoré, kazala je na svoje krilo.

Nisem bedak. Jaz naj bi si iskal zavetja tam!... Ko bi mi Katrica ponujala to zavetje, bilo bi kaj drugega. Poleg tega pa sem se močno čudil poštenosti Suslovskih in srce mi je kar kipelo hvaležnosti.

Od ganutja sem popil tam toliko čašic kave, da se je jel Suslovski že nemirno ozirati na kavinjak in smetano. Katrica mi je neprestano nalivala, jaz pa sem se med tem časom trudil, stopiti ji na nožico pod namiznikom. Toda ona jo je neprestano umikala, potresaje pri tem neznatno z glavo in smehljaje se tako potuhneno, da ne vem, kako to pot nisem skočil iz kože.

Sedim poldrugo uro, toda naposled moram oditi, ker me čaka v delavnici Bobuš, katerega učim risanja ter mi vsakokrat ostavi posetko z vtisnjenim grbom; sicer pa sem najpogosteje izgubljal te posetke. Katrica in mali me spremita v vežo, na kar sem se res jezil, ker bi bil rad imel, da bi me bila

spremljala Katrica sama. Kaka usta ima!...

Pot me je peljala čez vrt. Še vedno se množica ljudi vrača iz kopališča... Potoma zapazim, da vsi obstajajo, ko me zagledajo. Pa čujem naokrog šepet: »Magorski! Magorski! to je on...« Gospodične, oblečene v perkal vseh barv, pod katerim je bilo mično videti njih postavo, me tako gledajo, kakor bi hotele reči: »Vstopi, stanovanje je pripravljeno!« Kaj zlodja, ali sem res tako slaven, ali kaj! — Tega ne razumem.

Grem naprej — povsod ista komedija... V veži pri stopnicah naletim na gospodarja kakor brod na skalo. Oj, najemščina!

Med tem se mi gospodar približa ter pravi:

»Gospod, dasi se jaz včasih vjedam, toda verjemite mi, gospod, da do vas imam toliko... nù, dovolite gospod!«

Po teh besedah me pograbi z obema rokama okrog vratu ter me stisne. Moral mu je Švjatecki povedati, da se ženim ter da bom odslej pravilno plačeval najemščino. Naj si misli...

Zdirjam kvišku. Potoma že čujem hrup pri nas. Vstopim. V delavnici je tema od dima. Tu najdem Julija Risinskega, Vaha Poterkoviča, Franceta Cepkovskega, starega Sludeckega, Karminskega, Vojteha Mihalaka. Vsi so se zabavali s tem, da so elegantnega Bobusa porivali semtertje. Zagledavši me, pusté ga komaj nekoliko živega sredi delavnice ter jamejo takoj kričati z nečloveškim glasom :

»Čestitamo! Čestitamo! Čestitamo!«

»Kvišku ž njim!«

Hipoma me vzamejo na roke ter me nekaj časa dvigajo kvišku, vreščeč pri tem kakor tropa volkov; naposled pridem zopet na tla, zahvaljujem se jim, kolikor morem »ter zatrjujem, da morajo biti vsi na moji svatbi, zlasti pa Švjatecki, katerega sem že poprej povabil za starašino...«

Med tem pa Švjatecki dvigne roke ter dé :

»Ta trapež si misli, da mu čestitamo k ženitvi.«

»K čemu mi torej čestitate?«

»Kakó? Nič ne veš?« vprašajo vsi glasovi.

»Prav nič ne vem, kaj zlodja hočete?«

»Dajte mu «Letavca«, rano številko »Letavca!« kriči Vah Poterkovič.

Dadó mi torej rano številko »Letavca«, kriče jeden nad drugega: »glej v brzojavkah!«

Pogledam brzojavke ter čitam naslednje:

»Posebna brzojavka »Letavca«. Slika Magorskega »Židje nad rekami Babilona« je bila odlikovana z veliko zlato svetinjo v letošnjem »Salonu.« Kritika ne najde dovolj besed v pohvalo mojstrovega genija. Albert Wolff je nazval sliko odkritje v umetnost. Baron Hirš ponuja 15.000 frankov.«

Slabo mi je, pomagajte! Prevezla me je omedlevica, da nisem mogel spregovoriti besede. Vedel sem, da se mi je slika posrečila, toda o takem uspehu nisem niti sanjal...

»Letavec« mi je padel iz rok.

Dvignejo ga ter čitajo še v dnevnih novicah naslednje pristavke k brzojavki.

Prva novica: Iz lastnih ust mojstra smo doznali, da namerava razstaviti svojo sliko v našem mestu.

Druga novica: Na vprašanje podpredsednika odbora tukajšnjega društva lepih umetnostij do našega mojstra, ali namerava svoje velekrasno delo razstaviti v Varšavi, je odgovoril mojster: »ne prodal bi ga rad v Parizu poprej nego ga razstavim v Varšavi!« Nadejamo se, da bodo te besede čitali naši potomci (Bog daj, da najpozneje) na mojstrovem grobu.

Tretja novica: Mati našega mojstra je po prejemu brzojavke iz Pariza težko zbolela od presenečenja.

Četrta novica: Poizvedamo ob času, ko dajemo to številko v tisek, da se je materi našega mojstra nekoliko zboljšalo.

Peta novica. Naš mojster je prejel poziv iz vseh evropskih prestolnic, naj tam razstavi svojo sliko.

Vsled gorostasnosti teh gnusnih lažij sem se komaj spametoval. Ostrînski, urednik »Letavca« in ob enem moj bivši tekmeč pri Katrici, je bržkone zblaznil, kajti to presega že vse meje. Naravno je, da razstavim sliko najpoprej v Varšavi, toda k prvemu nisem še z nikomur o tem govoril; k drugemu me podpred-

sednik više navedenega društva ni ničesar vprašal; k tretjemu nisem mu ničesar odgovoril; k četrtemu: moja mati je že umrla pred devetimi leti: k petemu nisem dobil od nikoder poziva, naj razstavim svojo sliko.

Kar je še hujše: hipoma mi pride na misel, da če je brzojavka takó resnična kakor onih pet novic, pa zdrav ostani... Ostrînski, ki je pred pol letom, navzlic temu, da so bili stariši zanj, prejel jerbašček od Katrice, me hoče nemara nalašč imeti za norca. Toda v takem slučaju mi to »plača z glavo ali z nečem podobnim!« kakor dé libreto neke opere. Tovariši pa me pomirjajo, češ, da novice je mogel Ostrînski sam skrbati, toda brzojavka mora biti resnična.

Ob enem tudi dospé Stah Klosovič z jutranjo številko »Beguna«. Brzojavka je tudi v »Begunu«. Oddahnem si.

Sedaj se začnejo posamezne čestitke.

Stari Sludecki, prekanjenec kar ga je bilo v koži, toda sladek kakor sirop, mi potresa roko ter pravi:

»Ljubi Bog! vsikdar sem veroval v vaš genij ter vas vsikdar branil ... (vem, da me je imenoval osla) ... toda ... ljubi Bog ... nemara vam ni prav, da vas taki ljudje kakor sem jaz, imenuje kolego; v takem slučaju oprostite, gospod, moji navadi, ljubi Bog ...«

Želel sem mu v duši, naj bi visel, toda nisem mu mogel odgovoriti, ker v tem hipu me je potegnil na stran Karminski ter govoril potihoma, toda tako, da so ga slišali:

»Nemara, kolega, potrebujete denarja; povejte samo in jaz ...«

Karminski je bil znan med nami po svoji postrežljivosti. Večkrat pravi kateremu izmed nas: »ako, kolega, potrebuješ, le povej in jaz to ... na svidenje!« Pa tudi zares ima denar. Odgovoril sem mu, da če ga ne dobim kje drugje, pa se obrnem nanj. Med tem prihajajo drugi fantje, odkritosrčni kakor zlato, ter me objemajo, da me je že vse bolelo v križu. Naposled se približa Švjatecki; vidim, da je ginjen, toda on to skriva ter dé osorno:

»Dasi vidim, da se požiduješ, vendar ti čestitam!«

»Dasi vidim, da postajaš bedast, vendar te zahvaljujem«, sem mu odgovoril in stiskala sva se na vso moč. Vah Poterkovič je nekaj omenil, da se mu je posušilo grlo. Jaz nisem imel niti božjaka, toda Švjatecki je imel dva rublja, pa tudi drugi so jih imeli. Pa jamejo skladatai, in na mizo pride punč... Pijejo na moje zdravje ter me znovič dvignejo kvišku, in ko jim povem, da je stvar s Suslovskimi zopet v redu, napijajo tudi Katrici! Med tem pride k meni Švjatecki ter reče:

»Mar misliš, mladi bedak, da oni niso čitali poprej brzojavke nego ti je gospodična napisala pismice?«

Oj, opica! Kakor bi me bil s palico treščil po glavi. Na jedni strani se mi jasni obzorje, na drugi pa temni. Od Suslovskih je mogoče vsega pričakovati, toda da bi bila Katrica zmožna takega računstva!

Verjetno pa je vsekako bilo, da so zarana v kopališču prečitali brzojavko ter me takoj pozvali.

V prvem hipu hočem zdirjati k Suslovskim ter jim to očitati v obraz.

Toda ne morem zapustiti družbe ... Med tem dospè Ostrînski, eleganten, hladen, samozavesten, z rokavicami na rokah, kakor navadno. Bistroumje mu sije z obraza kakor luna, kajti bil je premetenec, podkovan na vseh štirih.

Že na pragu jame značilno mahati s palico, ko pravi:

»Čestitam, mojster, tudi jaz čestitam.«

Ta »jaz« je posebno naglaševal, kakor da bi to njegovo čestitanje imelo kaj več pomena nego drugih.

Sicer je tudi mogoče, da je tako ...

»Kaj si vse nakrpal!« kličem.

»Kakor me tukaj vidiš, sem še le iz »Letavca« poizvedel o vsem tem.«

»Kaj mene to briga?« odgovorí Ostrînski.

»O razstavi slike tudi nikdar nisem govoril.«

»Pa govoriš sedaj,« odgovorí hladnokrvno Ostrînski.

»Tudi matere on nima in torej ni mogla zboleti!« kliče Vojteh Mihalek.

»To je meni malo mar,« ponoví zavestno Ostrînski, svlekaje si drugo rokavico.

»Toda brzojavka je resnična ?«

»Resnična.«

To zagotovilo me je pomirilo popolnoma. Vsled hvaležnosti mu nalijem punča. On se je dotaknil s steklenico ustnic, izpil požirek ter dejal:

»Najpoprej na tvoje zdravje, a drugi požirek izpijem veš na čegavo ? ... Čestitam ti podvojno.«

»Od kod veš ?«

Ostrînski pomigne z rameni.

»Saj je bil Suslovski danes še pred osmo uro v uredništvu.«

Švjatecki jame nekaj kvasiti o podlih ljudeh sploh, jaz ne morem se dalje premagati ter pograbim klobuk. Ostrînski odide ob enem z menoj, toda na poti se ločiva in čez par minut pozvonim vdrugič pri Suslovskih. Odpre mi zopet Katrica; starišev ni doma.

»Katrice !« vprašam strogo, »ali ti je bila znana brzojavka ?«

»Znana,« odgovorí mirno.

»Toda, Katrice !«

»Kaj hočeš, moj dragi ? Ne čudi se starišem ... Saj oni morajo vendar imeti kak razsoden vzrok, da so se odločili zá-te.«

»Toda ti, Katrica?«

»Jaz sem se poprijela prve prilike... ali mi to zameriš, Vladko?«

V očeh se mi je zjasnilo in zdelo se mi je, da ima Katrica popolnoma prav. Dà zares, čemu sem pridirjal semkaj kakor norec? Med tem se mi Katrica približa ter oprè glavico na mojo ramo; jaz jo objamem okrog pasu, ona se mi skloni k licu, zapre oči, namuza svoja rožnata usta ter šepeta:

»Ne, ne, Vladko!... po svatbi... prosim te!«

Vsled te prošnje jo poljubim na usta. Na Katričinih očeh se prikaže omedlost... Naposled jih zakrije z roko ter reče:

»Pa sem te prosila, da bi ne...«

Izgovor in pogled izpod roke me tako razvnameta, da jo jamem vdrugič poljubovati. Ako koga ljubimo, čutimo naravno več volje, ga poljubovati, nego na primer biti... In jaz sem ljubil Katrico neizmerno, v življenju, do smrti in po smrti. Ona, ali nobena in basta!

Katrica mi izrazi vsa zasopljena bojazen, da izgubljam spoštovanje do nje. Najdražje bitje, kake neumnosti

govorí! Pomirjam jo, kolikor morem, na to jameva pametno govoriti.

Dogovoriva se, da ako bosta oče in mati trdila, da sta šele pozneje izvedela za brzojavko, da jima ne izdam, da vem, kako stoji stvar. Na to se poslovim od Katrice, obljubivši ji, da pridem zvečer.

Zares, moral sem zdirjati še v pisarno društva lepih umetnostij; po njej mi bo najlažje spoznati se s tajništvom Salona.

III.

Odpošljem brzojavko z naznanilom, da se zadovoljujem s ceno barona Hirša, toda, da sem sklenil, razstaviti poprej sliko v Varšavi.

Na odpošiljatev brzojavke ter ob enem na druge potrebe si izposodim denarja pri društvu. Dadó mi ga brez obotavljanja. Vse gre kakor po maslu...

»V »Letavcu« in »Begunu« se pojavi moj životopis, v katerem, minogrede rečeno, ni bilo besede resnične, toda kakor pravi Ostrînski: »Kaj to mene briga?« Dobil sem tudi naročilo na dve

sliki. Hočejo priobčiti mojo sliko in posnetek moje slike. Dobro.

Denarja bo kakor vode.

IV.

Teden pozneje dobim zadatek od barona Hirša.

Ves znesek se izplača, kadar dobí kupec sliko v svojo last; med tem pa mi trgovinska banka položi na mizo pet tisoč frankov samih ludvikov. Odkar živím, nisem še videl toliko denarja. Vrnem se obložen kakor mula...

Ko dospem v delavnico, vsujem svoje ludvike na tla, in ker se doslej še nikdar nisem valjal po zlatu, torej se jamem valjati po njih. Za menoj se valja Švjatecki... Pride gospodar ter si misli, da sva zgubila pamet... Zabavala sva se po kanibalsko!

V.

Nekega dné mi pravi Ostrînski, da se čuti srečnega, da je prejel jerbašček od Katrice, ker pred njim se odpira bodočnost, kakoršne si ne morem niti misliti.

Bil sem tega zelo vesel, ali bolje, bilo mi je to vsejedno. Verjel pa sem pri tem, da Ostrînski si zna pomagati v življenju.

Ko je hodil za Katrico, je imel stariše na svoji strani; zlasti oče Suslovski je bil ž njim. Ostrînski je imel celo nad njim prevago, da je ta Rimljan izgubljal pred njim svojo rimljansko narav. Katrica pa ga je mrzila že od prvega hipa, ko ga je spoznala. Bila je to nekaka tajna zopernost, kajti tega sem si popolnoma svest, da je ni odpahoval od sebe s tem, s čemur odpahuje mene in nas vse, ki .podrobnejše poznamo to naturo.

Čuden človek to, ali bolje, čuden literat.

Gotovo so ne samo pri nas, marveč na vseh večjih slovstvenih in umeteljskih ognjiščih ljudje, o katerih se nehoté vprašamo, od kod se jemlje njih veljava?

K takim spada moj prijatelj iz »Letavca«. Kdo bi verjel, da tajnost veljave Ostrînskega in temelj njegovega duševnega obstanka je to, da Ostrînski ne ljubi in ne spoštuje talentov, zlasti

pisateljskih; da jih prezira... Prezira pa jih kakor človek, kateremu pravilnost življenja, osupljivo in veliko bistrumje zagotavljajo v društvenem življenju zmago nad njimi.

Treba ga je le videti na sejah, na artističnih, slovstvenih zborih, na obedih jubilarov, s kako ironijo obsoja ljudi, ki v stroki tvorilnosti desetkrat več premorejo od njega, kako jih pritiska k zidu, kako jih bega s svojim razsodkom, jim vsiljuje svojo slovstveno veljavo.

Švjatecki, kadar koli se spomni tega, želi si imeti v rokah desko iz postelje, katero bi hotel razbiti na glavi Ostrînskega, toda jaz le občudujem to njegovo prevago. Ljudje resnično nadarjeni so pogostoma okorni, bojazljivi, prikrajšani, zlasti na odbijajočem se bistrumju in duševnem ravnotežju... Še le tačas, ko se pravi talent dobí na samem, zrastejo mu krila pri ramah; Ostrînski pa v takih okoliščinah bržkone gre spat, ker sam sebi nima brezpogojno ničesar povedati.

Bodočnost napravi med temi ljudmi red, razdelí dostojanstva ter naznači vsakemu primerno mesto. Ostrînski je

prebistroumen, da tega ne bi vedel, toda v duhu se le roga temu. Dovolj mu je, da ima v sedanjosti nekaj več veljave in da več računajo ž njim nego z drugimi, boljšimi od njega.

Mi, slikarji, mu delamo manj napotja. Včasih dela on tudi reklamo pisateljskim talentom, pa le samo takrat, kadar to zahteva prospeh »Letavca« in tekmovanje z »Begunom«. Sicer pa je dober tovariš in prijazen človek. Lahko rečem, da ga imam rad, toda ...

Toda naj zlodi vzame Ostrînskega — dovolj o njem...

VI.

Pripravili so me do tega, da sem-tertje zaloputnem z vratmi.

Kaka komedija! Od onega časa, ko imam slavo in denar, se Suslovski navzlic mojemu pričakovanju obnaša proti meni naravnost prezirljivo. On, žena, vsi Katričini sorodniki in sorodnice se obnašajo proti meni jako mrzlo.

Prvega večera mi je Suslovski dejal, da ako si mislim, da je moje novo stališče vplivalo na njih postopanje, ali

ako menim — kar je bilo baje videti na meni — da jim skazujem nekako milost, vendar kakor sta ona pripravljena žrtvovati mnogo za srečo svojega otroka, ipak tudi to jedino dete ne more zahtevati od nju, da mu žrtvujeta svojo človeško dostojnost. Mati je dodala, da dete bi že vedelo, kje ima v takem slučaju iskati zavetja. Poštena Katrica me včasih vneto brani, toda ona dva prežita na vsako mojo besedo.

Komaj odprem usta, grize si Suslovski ustnice, pogleda ženo ter kima, kakor bi hotel reči: »Vedel sem, da pride do tega!« S takimi praški me pitajo od jutra do večera.

Treba je še pomisliti, da je vse to hinavščina, ki ima služiti za to, da me obdržé v zanjki, da prav za prav prežé na mojih petnajst tisoč frankov in da je njim prav toliko mar za to kakor meni, dasi so nam vzroki različni.

Treba je, da bi bilo tega konec.

Pripravili so me takó daleč, da se mi zdi, da sem res napravil neko neumnost, prejevši zlato svetinjo in petnajst tisoč frankov za sliko.

VII.

Približa se dan moje zaroke.

Kupil sem zal prstan v zlogu Ludvika XV., ki pa ni ugajal Suslovskim in niti Katrici, ker tam v vsej hiši o pravi lepoti nihče nima pojma.

S Katrico imel bom še dokaj opravka, predno izrujem iz nje meščanski okus ter jo naučim umetniški čutiti; toda ker me ljubi, se nadejam, da se mi to posreči.

Na zaroko nisem povabil nikogar razun Švjateckega. Hotel sem, da je prišel v dotiko s Suslovskimi. On trdi na vso moč, da kakor je tudi propal fizično in moralno, a tak podlež še vendar ni, da bi imel zahajati komu v posete... Ni je pomoči!

Najavil sem Suslovskim že poprej, da je moj prijatelj pravcat original, sicer pa veleumen slikar in najpoštetnejši človek na svetu.

Ko je Suslovski slišal, da moj prijatelj slika mrliča in trupla, je dvignil obrvi, govoreč, da doslej je imel opraviti z rednimi ljudmi, da je vsa njegova

uradniška služba bila neskaljena in da se nadeja, da bo »gospod Švjatecki« spoštoval običaje, ki so navadni v njih pošteni in skromni hiši...

Priznavam, da v tem oziru nisem bil prost bojazni ter sem se že od rana pričkal s Švjateckim. On je trdil, da pojde s hlačami v škornjih. Ugovarjam mu, prosim, vneto prosim.

Naposled se vdá, najavivši mi, da ne vidi nikakega vzroka, vsled katerega bi imel postati bedak. Škoda, da te njegove škornje spominjajo eksploatorov po srednji Afriki; črnila še niso videle, odkar so jih prinesli na upanje od čevljarja. Kaj mi je bilo početi?

Še huje pa je bilo, da je bila glava Švjateckega kakor kak tatranski grič, pokrit z lesom ter polomljen od vetra. S tem pa sem se moral že uzadovoljiti, kajti na svetu ni glavnika, s katerim bi se dalo kaj opraviiti na tej kodrasti glavi; za to pa sem prisilil Švjateckega, da je namesto jopiča, ki ga je imel navadno na sebi, oblekel vrhno suknjo. Ubogal me je, toda pri vsem tem je bil videti kakor jedna slik; poleg tega se ga je lotil pravi mrliški humor.

Na ulici so ogledovali ljudje njegovo rogljasto palico, in velikanski oguljen klobuk, toda tega sem bil že navajen...

Pozvoniva, vstopiva.

V veži že začujem glas strica Jačkoviča, razpravljajoč o preobljudenju. Stric Jačkovič neprestano govori o preobljudenju; v tem tiči njegova modrost. Katrica se je kazala v svojih koravdah kakor gliva in bila je krasna.... Suslovski je hodil v fraku, takó tudi sorodniki; stare tete pa v svilnatih suknjah.

Prihod Švjateckega je napravil vtis. Ogledujejo ga z očitnim nemirrom... On pogleda mračno okrog sebe ter najavi Suslovskim, da bi se gotovo ne bil vsiljeval, ako bi ne bilo to, da se Vladko ženi ali sploh ima nekaj takega v mislih.

To »nekaj takega« je napravilo kar najslabši vtis. Suslovski se ponosno zravnja po koncu ter vpraša, kaj gospod Švjatecki misli s to besedo... Švjatecki odgovori, da mu je to vsejedno, toda »za Vladka« bi bil zmožen dati se celo polakirati, zlasti ako bi vedel, da je gospodu Suslovskemu kaj mar za to...

Moj bodoči tast pogleda ženo, mene in Katrico s pogledom, ki je kazal, da se v njem bori groza s pohujšanjem.

Na srečo še popravim položaj z redko pri meni samozavestjo ter poprosim prihodnega tasta, naj me predstavi onim udom rodbine, katerih še ne poznam...

Sledi predstavljanje, na kar se vsedemo k mizi.

Katrica sede poleg mene ter pusti svojo roko v moji. V sobi je dokaj ljudij, toda vsi so nekako otrpneli in molčeči. Ozračje postane dušljivo.

Stric Jačkovič jame znovič govoriti o preobljudenju. Moj Švjatecki gleda pod mizo... V tišini se razlega čedalje razločnejše Jačkovičev glas, kateri, ker je Jačkoviču manjkal prednji zob, se je vsikdar, kadar je imel izgovoriti š, spremenil v zategljiv žvižg.

»Najogromnejša nezgoda more sčasoma nastati iz tega za vso Evropo,« zatrjuje Jačkovič.

»Izseljenje...« omeni nekdo na strani.

»Statistika dokazuje, da se z izseljenjem ne pride v okom preobljudenju.«

Švjatecki naglo dvigne glavo ter upre svoje ribje oči v govornika.

»Torej je treba vpeljati pri nas kitajski običaj,« se oglaší z debelim glasom.

»Dovolite . . . kako to, kitajski običaj?«

»Na Kitajskem imajo namreč stariši pravico, daviti nesposobne otroke — torej kaj! treba je, da dobé pri nas otroci pravico, daviti nesposobne stariše.«

Zgodilo se je! Strela je udarila, naslonjač je zaječal pod tetami in jaz sem se zganil. Suslovski zapre oči ter ostane nem za nekaj časa.

Molčanje.

Na to se ozvè trepetajoč se od groze glas mojega bodočega tasta:

»Gospod, nadejam se, da kot kristjan . . .«

»Čemu imam biti jaz kristjan?« seže mu Švjatecki v besedo, zlobno potresujé glavo.

Druga strela! Naslonjač s tetami jame se tresti kakor mrzličen ter leti v propasti... Jaz čutim, da se tudi pod menoj odpira zemlja.

Vse je zgubljeno, vsa nada je proč.

Nakrat pa se ozvé kakor zvonček zvoneč smeh Katričin, za njim se spusti v smeh, ne vedé zakaj, Jačkovič, jamem se smejati, ne da bi vedel čemu, tudi... jaz.

»Oče!« zakriče Katrica. »Vladko vam je že poprej povedal, da je gospod Švjatecki original. Švjatecki se le šali in jaz vem, da ima mater ter je njen najboljši sin!«

Kaka poniglavka je ta Katrica! Ona si ne samo domisli, marveč celo ugane, ker Švjatecki zares ima mater ter je vedno njen vrli sin.

Njen smeh in besede popravijo nasprotje. Pa še bolj jo popravi prihod služabnika z vinom in pecivom. Bil je to oni vratar, ki mi je odnesel ona dva rublja, toda sedaj je bil oblečen v frak ter se nosil ponosno kakor lakaj. Oči ima uprte v pladnik, steklenice rožljajo, on pa gre tako počasi, kakor bi nesel čašo polno vode.

Začenjam se bati, če mar ne spusti vsega na tla; na srečo pa je bila prazna moja bojazen...

Čez kratko so bile čaše napolnene. Napoči trenutek zaroke.

Maloletna bratranka drži porcelanast pladnik, na katerem ležita dva prstana. Oči ji zlezejo iz jamic od radovednosti in ves obred ji dela tako razkošje, da kar poskakuje s pladnikom in prstanoma. Suslovski vstane, vstanejo vsi; čuje se ropot odrivanih stolov.

Nastane tišina. Čujem, kako jedna od matron šepetaje omenja, da se je nadejala, da bo moj prstan »čednejši«. Navzlic tej opazki je trenutek tako veličasten, da muhe padajo od sten...

Suslovski jame govoriti:

»Moja otroka, sprejmita blagoslov starišev.«

Katrica poklekne, poklekнем tudi jaz...

Kako je moral biti v tem trenutku Švjatecki, kako?!

Toda nisem ga smel pogledati. Zrem na koravdino Katričino suknjico, ki na rdečem naslonjaču tvori kaj čedne gube.

Roke Suslovskega in gospé Suslovske počivajo na najinih glavah, na kar nadaljuje moj bodoči tast:

»Moja hči. Ti si imela najlepši zgled doma, kaj ima biti žena možu, torej mi ni potreba, učiti te teh dolžnostij, katere ti itak pokaže mož (nadejam se!)... Pa obrnem se k tebi, gospod Vladislav...«

Za tem je sledil govor, med katerim štejem do sto, in doštevši do sto, jamem znovič šteti nazaj do jedne. Suslovski državljan, Suslovski uradnik, Suslovski oče, Suslovski Rimljan ima najlepšo priliko, da pokaže vso velikost svoje duše... Besede: dete, roditelji, dolžnosti, bodočnost, blagoslov, trnje, čista vest — mi brné okrog ušes kakor tropa os, sedajo mi na glavo ter me zbadajo v više imenovana ušesa, v vrat in glavo...

Moral sem imeti ovratnik nekoliko pretesno zapet, kajti jelo me je dušiti. Čujem jok gospé Suslovske, ki me je globoko ganil, kajti bila je zares poštena ženska; čujem žvenket prstanov, ležečih na pladniku, s katerim poskakuje bratranka. Kristus Gospod, kakošen je moral biti Švjatecki?!

Naposled vstaneva. Bratranka mi pomoli pladnik prav pod nos. Zamenjava s Katrico prstana...

Uf, zaročen sem. Mislim si, da je že konec, toda ni še, ker Suslovski naju povabi, naj greva vse tete prosit blaslóva.

Greva. Poljubujem pet rok, podobnih čapljinim nogam... Vse tete se nadejajo, da jih ne goljufajo njih nade.

Kake za zlodja nade morajo one staviti v me? Stric Jačkovič me objema. Bržkone moram imeti vratnik pretesno zapet...

Toda najhujše je minilo. Mrači se... Prinesó čaj.

Sedim poleg Katrice ter se neprestano delam, kakor da ne vidim Švja-tekega. Gorila, še enkrat me je močno vznemiril, ko je odgovoril na vprašanje: če si mar ne naliže k čaju nekoliko rižovke (araka), da rižovka se pije samo iz steklenic... Sicer pa se je večer srečno končal.

Odideva. S potnimi prsi požiram sveži zrak. Zares, ovratnik sem imel pretesno zapet.

Molčé korakava s Švjateckim domu. To molčanje jame mi presedati in kmalu mi postane neznosno. Čutim potrebo, govoriti s Švjateckim, povedati mu kaj o svoji sreči, o tem, kako se je vse lepo izvršilo in kako ljubim Katrico... Začenjam, toda ne gre. Naposled, ko sva bila že blizu delavnice, pravim :

»Priznaj, Švjatecki, da je življenje vendar-le lepo.«

Švjatecki se vstavi, pogleda me izpod čela ter dé :

»Kužek !«

Tega večera nisva več govorila.

VIII.

Teden dnij po moji zaroki so dospeli moji »Židje« na razstavo.

Sliko so nastanili v posebni sobi in društvo je pobiralo posebno vstopnino. Polovica čistega dobička namenjena je meni... Na razstavi je gnječa od jutra do večera.

Bil sem tam samo enkrat, pa ker so več ogledovali mene nego sliko, tjekaj ne pojdem več. Čemu se imam jeziti po nepotrebnem ?

Ko bi moja slika bila mojstersko delo, kakoršno še doslej ni bilo videti na svetu, bi občinstvo še vedno zahtevalo pomirjenja one radovednosti, ki ga žene ogledati si »Krao« ali Hotentota, pojedajočega žive golobe.

Tak Hotentot sem v tem hipu jaz... Bil bi celo vesel, ko bi zares bil kužek. Toda preveč sem zaljubljen v slikarstvo, da bi se ne smel jeziti nad takim ponižanjem umetelnosti od strani novodobnega občinstva...

IX.

Pred tremi tedni je le malokdo vedel zá-me, a sedaj pa mi jame dohajati na desetine pisem, večinoma ljubavne vsebine. Izmed peterih se gotovo štiri začenjajo z besedami: »Nemara, ko prečitaš to pismo, prezreš žensko, katera itd.« Ne preziram ženske, pod pogojem, da ona dá mir moji duši.

Ko bi ne bilo Katrice, resnica, ne bil bi nemara tako skomigal z rameni nad tem potokom občutkov.

Razburja pa me zlasti to, kako se more taka »nepoznana« nadejati, da

moški, kateri je poprej še ni videl, odgovori na njen poziv. Odstrani najpoprej zagrinjalo, zala nepoznanka! in ko te zagledam, potem ti še le odgovorim... Oj, ne odgovorim, ker Katrica!...

Prejel sem tudi brezimno pismo neke sivolase prijateljice, v katerem me imenuje mojstra, Katrico pa gosko.

»Mojster, ali je to žena tebi primerna?« (vpraša me moja sivolasa prijateljica). »Ali je ta izbrana vredna njega, na katerega so obrnene oči vsega kraja? Žrtva si intrige itd.«

Čudna sodba, toda še čudnejša zahteva, da bi se jaz ne smel ženiti po nagonu svojega srcá, marveč da vstrežem splošnemu mnenju.

In ta revna Katrica jim že dela napotje!

Gotovo so še večja zločinstva od brezimnih pisem, toda ni je večje... kako bi se dalo to najlepše povedati?... Toda pustimo to!

Čas moje svatbe s Katrico še ni določen, toda tudi ta napoči v kratkem.

Med tem sem enkrat dejal Katrici, naj se čedno obleče, da jo spremim na razstavo.

Naj naju vidijo skupaj ...

Dospela je iz Pariza tudi slika Švjateckega.

Slika ima naslov: »Poslednje snidenje« ter kaže mladeniča in dekle, ležeča na prosekijni mizi. Misel se na prvi pogled izvrstno tolmači. Videti je, da sta se ta mrliča ljubila v življenju, da ju je ločila revščina ter združila smrt.

Dijaki, sklonjeni nad truploma, so naslikani nekoliko trdo, perspektiva je napačna, toda »trupli« sta izvrstno naslikani. Takšni sta, da kar hlad veje od njih. V »Salonu« slika ni bila odlikovana, nemara radi tega, ker je grozno zoperna; toda kritika jo je pohvalila.

Med našimi (poljskimi) slikarji je brezdvomno mnogo talentov. Evo, poleg trupel Švjateckega je razstavil Franek Cepkovski: »Smrt Koreckega«. Velikanska moč in individualizem!

Švjatecki imenuje Franka bedaka, prvič vsled tega, ker Cepkovski hodi ostrižen in z brado, drugič, ker se nosi po novejši šegi, in tretjič, ker je zelo dobro odgojen, ceremonijalen ter te pogostoma spominja svojih visoko-blagorodnih sorodnikov.

Toda Švjatecki se moti.

Talent je kakor ptič, ki si dela gnezdo, kjer mu ugaja, sedaj v divji puščavi, pa zopet na obdelanem vrtu.

Videl sem v Mnihovu in Parizu take slikarje, ki so bili podobni pivovarskim hlapcem, ali nasprotno: brivcem, trapežem: človek bi niti tri groše ne dal za nje; a vendar je imel marsikateri zlodček nekak nenavaden vkus v barvah ter v sebi moč, prenesti te barve na platno. Ostrînski, ki ima že pripravljen odgovor na vse, bi napisal, govoreč o tem, v svojem »Letavcu« »spiritus flat, ubi vult« (duh leti, kamor hoče)!

Po mnenju Švjateckega je zgodovinsko slikarstvo »odurno barbarstvo«. Ne slikam zgodovinskih rečij, in kar se mene tiče, mi je to vsejedno; toda ta naprednjaški nazor mi dohaja od vseh strani na ušesa. Prišel je že tako rekoč na dnevni red in to mi začenja presedati.

Naši poljski slikarji imajo jedno napako. Evo, oženijo se nakrat z nekakimi doktrinami v umetnosti, potem pa živé pod njih brezpetnikom, gledajo na

vse z njihovimi očmi ter so več apostoli nego slikarji. Nasprotno od tega, kar sem povedal gori, sem poznal tudi take slikarje, katerim so se kar čeljusti raztegnile od pripovedovanja, kaj je umetnost in kaka mora biti, ko pa je bilo treba prijeti za čopič, niso mogli nič...

Večkrat sem si mislil, da teorijo umetnosti naj tvorijo modroslovci — in ako jo vstvarijo neumno — naj so sami zato odgovorni; slikarji pa so dolžni slikati, kar komur velewa srcé — ter naj znajo slikati, ker to je temelj...

Po mojem mnenju je najskromnejši talent več vreden nego najveličastnejša doktrina in najveličastnejša doktrina ni vredna, da bi si ž njo svoboda čedila škornje.

X.

Bil sem s Katrico in Suslovskimi na razstavi.

Pred mojo sliko je vedno veliko ljudij.

Takoj ko sva vstopila, so jeli šepetati, in v tem hipu so ogledovali ne več sliko, marveč mene in Katrico. Zlasti ženske niso mogle odtrgati od

nje očij. Videl sem, da je bila tega neizmerno vesela, toda ne štejem ji tega v greh.

Huje je, da je pri pogledu na sliko Švjateckega rekla, da je »nespodobna«. Suslovski je dejal, da mu je snela besedo z jezika, jaz pa sem se jezil. Da bi imela Katrica take nazore o umetnosti!

Od jeze sem se takoj poslovil od njih z izgovorom, da se moram videti z Ostrînskimi. Šel sem zares k Ostrînskemu, toda le za to, da ga povabim na obed.

XI.

Videl sem čudež in basta!

Sedaj še le razumem, čemu ima človek oči.

Corpo di Bacco! kaka lepota!

Šel sem z Ostrînskimi. Nakrat zapazim, na voglu Vrbove ulice sreča naju neka ženska. Obstanem kakor vzdan, okamenim, odpiram oči, izgubljam zavest, pograbim nevedoma Ostrînskega za ovratnik, razpnem Ostrînskemu ovratnik in — pomoč! ker poginjam.

Kaj za to, da ima ona tako pravilne črte... Ne črte! — toda to je naravnost umeteljniški vzor, mojstersko delo, naj se to že tiče barv ali občutkov. Greuze bi bil na njeno prikazen vstal od smrti, na to pa bi se obesil od jeze, da je on slikal take donde.

Gledam in gledam... Gre sama — kaj še! gre ž njo poezija, gre godba, gre pomlad, gre razkošje in ljubezen. Ne vem, ali bi jo želel takoj naslikati, ker hotel bi poklekniti pred njo ter ji poljubovati noge zato, da se je taka rodila. Sicer pa, ali mar jaz vem, kaj bi še vse hotel!...

Gre mimo naju, zala, kakor poletni dan. Ostrînski se ji klanja, toda ona ga ne vidi... Budim se kakor iz omedlevice ter kričim:

»Pojdiva za njo!«

»Ne,« odgovorí Ostrînski, »ali si ob pamet. Moram si zapeti ovratnik. Miruj! to je moja znanka.«

»Tvoja znanka? Predstavi me!«

»Tega ne mislim... pazi na svojo zaročnico.«

Vržem v duhu kletev na Ostrînskega in njegovo potomstvo do deve-

tega pokolenja, na to hočem sam dirjati za tujko.

Na nesrečo se je vsedla v kočijo.

Le od daleč sem še videl njen rumenkast klobuk in rdeč solnčnik.

»Ali jo res poznaš?« vprašam Ostrînskega.

»Jaz poznam vse.«

»To je gospá Helena Kolčanovska, iz hiše Turno, znana pod imenom »gospá-vdova«.

»Čemu gospá-vdova?«

»Ker ji je mož umrl na gostovanju. Ako si se že otresel iznenadenja, povem ti njeno zgodovino. Bil je zeló bogat kavalir brez otrok, Kolčanovski iz Kolčanova, plemič iz Ukrajine. Imel je znamenito rodbino, ki se je nadejala po njem bogate dedščine, ter zeló kratek vrat, ki je dajal tem več náde dedičem. Te dediče sem poznal. Bili so v resnici popolnoma pošteni ljudje, toda kaj hočeš. Niti najpoštenejši in najmanj sebični niso se mogli premagati, da se ne bi ozirali na kratek vrat Kolčanovskega. To je naposled jelo tako prese-dati staremu, da je na jezo svoje rodbine poprosil za roko hčerko svojega

soseda, zapisal ji vse premoženje, naposled se ž njo oženil in po svatbi je bilo gostovanje pri sladkornem pecivu. Ob koncu gostovanja pa ga je zadela kap... Na tak način je gospica Helena postala gospá-vdova — razumeš?»

»Kedaj je bilo to?»

»Sedaj je tri leta temu. Takrat je bila v dvaindvajsetem letu... Od onega časa bi se bila lahko že dvajsetkrat omožila, toda se noče. Govorili so, da čaka na kneza. Pokazalo pa se je, da tudi to ni bilo res, ker pred kratkim je odpravila celó kneza. Sicer pa dobro vem, da ni tam nikakih tekmecev, in najboljši dokaz je to, da gospica Kolčanovska živí še doslej v tesni prijaznosti z našo znano, simpatično, nadarjeno itd. Evo Adami, s katero sta si bili o svojem času družici v zavodu.«

Ko sem to čul, sem kar poskočil veselja.

Ako je tako, pa z Bogom Ostrînski. Moja ljubljena, poštena Evica mi pomore, seznaniti se z gospico Heleno Kolčanovsko.

»Čuj, torej me res ne popelješ k njej?» vprašam Ostrînskega.

»Konečno kdor se hoče s kom v mestu spoznati, ta se spozna,« odgovorí Ostrînski. »Ker pa si me odrinil od Katrice, torej nočem, da bi se to pot reklo, da sem vama k temu pomagal... Sicer pa kaj jaz vem... Zdrav ostani!«

XII.

Imel bi biti tega dné pri Suslovskih na obedu, toda pisal sem jim, da ne pridem...

Zobje me v resnici še nikdar niso boleli, toda utegnili bi me vendar boleti.

Helena mi ni šla izpred očíj ves dan, ker kakšen slikar bi bil, kdor bi ne bil mislil na tako ličice?

Naslikal sem v duši vsaj deset njenih slik. Tudi mi je šinila v glavo misel na neko sliko, na kateri bi tako lice, kakor Helenino, delalo vtis. Toda še kakih parkrat bi jo bilo treba videti poprej.

Zdirjal sem k Evici, toda nisem je našel doma. Na večer sem dobil listek od Katrice, s katerim me vabi v kopališče na vrt in potem na kavo. Kako

se jim mudi s tem kopanjem in s to kavo!

Ne morem priti, kajti ako zarano ne najdem Evice doma, ne prideva skupaj ves božji dan...

Eva Adami (to je njeno gledališko ime: po pravem se imenuje Ana Jedlinska) je dekle, da malo takih.

Že od davna živiva v prijaznosti med seboj ter se tikava...

Skoro bo že devet let, odkar je prišla v gledišče ter ostala čista v vsakem pomenu te besede. Kajti v gledišču nahaja se gotovo mnogo žensk, fizično nedolžnih, toda ko bi njih oprsniki hoteli kedaj izdati vse želje svojih gospodinj, verjamem, da bi tudi najbrezsramnejši pavijan moral zardeti od teh želj. Gledišče kvvari duše, zlasti ženske.

Težavno je tudi zahtevati, da bi se v ženski, ki predstavlja vsakega večera ljubezen, zvestobo, plemenitost itd., ne vzbudili naposled nagonski občutki, češ, da vse te čednosti so le postranske stvari, spadajoče k dramski in gledališki umetnosti in ne imajoče nikake zveze z življenjem.

Velikanska razlika med umetnostjo in resničnim življenjem jo utrjuje v teh nazorih; tekmovanje in hrepenenje po pohvali zastrupita plemenitejše nagone srca.

Neprestana dotika z ljudmi, tako pokvarjenimi, kakor so gledališki igralci, sprebuja njih poželjivost. Ni ga tako belega mačka angora, kateri se ne bi umazal v podobnih okoliščinah. Premagati jih more samo velikanski talent, ki se očiščuje v ognju umetnosti, ali natura tako vseskozi estetična, da je zlô ne prodrè, kakor ne prodrè voda labudovega perja. K takim »imper-méable« naturam pripada Eva Adami.

Po večerih, pri čaju in pipi, smo se tovariši večkrat pomenkovali o ljudeh, pripadajočih umetniškemu svetu, začeni od najvišje kategorije, to je pesnikov, in končavši na najnižji, to je na gledaliških igralcih.

Bitje, ki ima domišljijo bolj razvito nego navadni umrljivi ljudje; bitje, ki je pristopnejše vtisom, ki v stroki sreče in razkošja ve vse in zahteva to z neverjetno močjo — to je gledališka igralka.

Treba ji je trikrat več značaja in volje nego drugim, da se upre skušnjavi.

Med tem pa, kakor ni vzroka, vsled katerega bi cvetka, zalša od drugih, morala biti močnejša, da bi se upirala viharju, tako tudi ni razloga, vsled katerega bi morala imeti gledališka igralka več značaja od navadnega človeka.

Nasprotno pa je vzrokov dovolj, vsled katerih ima ona manj značaja, kajti njena življenjska moč gine v tej propasti in v tem razkolu, ki delí svet umetelnosti od sveta vsakdanje resničnosti.

Sploh je to nekaka bolna ptica, ki ima neprestano vročnico, ki včasih izgine človeku izpred očíj pod oblake, včasih pa vleče svoja krila po prahu in pesku. Umetnost jo sili, sovražiti prah in nesnago, toda življenje ji odteguje močí, popeti se kvišku. Od tod pogostoma tak razkol med notranjim in unanjim življenjem gledaliških igralcev.

Svet, ki zahteva od njih več nego od drugih ter jih obsoja huje od drugih, ima nemara prav, toda tudi Kristus bo imel prav, ako jih zveliča...

Ostrînski zares trdí, da gledališki igralci spadajo za toliko k umetniškemu svetu, za kolikor spadajo k njemu trombe, klarineti, lovski rogovi itd., toda to ni resnica.

Najboljši dokaz je Eva Adami, ki je vseskozi gledališka igralka po talentu in artistiških občutkih, ki so jo kakor mati ohranili zlega ...

Navzlic vsej prijaznosti, kakoršno imam do Eve, je vendar že dolgo nisem videl. Ko me je zategadel opazila, se je zelo razveselila, dasi se je pri tem namuzala tako čudno, da tega nisem mogel pojmiti.

»Kako se imaš, Vladko?« je vprašala; »vendar te zopet vidim.«

Bil sem vesel, da sem jo našel doma.

Imela je na sebi turško spalno suknjo, pretkano s rdečimi palmami ter s širokim vieil or obšitjem in razpetimi rokavi. Zlasti obšitje se je mično odbijalo od njene blede polti in plavih očíj. Povedal sem ji to, česar je bila zelo vesela; torej se takoj poprimem stvari.

»Moja zlata de v a!« pravim, »ti si znana z gospico Kolčanovsko, to mično Ukrajinko?«

»Sem, to je moja sovrstnica.«

»Popelji me k njej...«

Eva jame tresti glavo.

»Moja zlata, moja dobra, stori to, ako me imaš rada!«

»Ne Vladko! ne popeljem te...«

»Vidiš, kako si zlobna, in jaz sem se skoro enkrat že zaljubil v tebe!«

Kako občutljiva je ta Eva!

Zaslišavši to, se vsa spremení, oprè lakte ob mizo (čudo, ne lakte), pokrije si z rokami blede lice ter vpraša:

»Kedaj je bilo to?«

Mudilo se mi je govoriti o Heleni, toda ker sem se enkrat zares malone zaljubil v Evo ter jo hočem pripraviti sedaj v dobro voljo, torej jamem pripovedovati:

»Bilo je tako... Šla sva enkrat iz gledišča na botaniški vrt. Se li spominjaš, kako prijetna noč je bila? Sedela sva na klopi pri ribniku; rekla si, da bi rada slišala slavčka. Bil sem nekako otožen; snel sem klobuk, ker me je bolela glava, ti pa si šla k ribniku,

namočila robec v vodo ter mi ga priložila z roko vred k čelu. Zdela si se mi takrat dobra kakor angel in mislil sem si: ako primem to roko ter si jo pritisnem k ustom — ne pomaga nič! pa se v tebe zaljubim na smrt...«

»In kaj?« vpraša potihoma Eva.

»Pa si jo tudi urno umaknila, kakor bi bila nekaj slutila.«

Eva sedi nekaj časa zamišljena; na to se sprebudi iz zamišljenosti ter reče urno:

»Ne govoriva o tem, prosim te...«

»Prav, ne govoriva o tem... Veš, Eva, prerad te imam, da bi se imel kedaj v tebe zaljubiti. Jedno izključa drugo. Od onega časa, ko sem te spoznal, čutim do tebe odkritosrčno naklonjenost.«

»Toda?« pravi Eva, kakor bi drvila za sledom lastnih mislij, »ali je resnica, da si zaročen?«

»Resnica.«

»Čemu mi tega nisi povedal?«

Ker je bilo že vse razdrto in se je še le pred kratkim popravilo! Toda ako mi nameravaš reči, da kot zaročnik se ne smem spoznati z gospico Heleno, pa

ti povem že naprej, da sem bil poprej slikar nego zaročnik. Za njo se vendar ne bojiš?»

»Tega si ne misli. Ne popeljem pa te k njej, ker nočem, da bi prišla ljudem v zobe. Govoré, da je že nekoliko tednov pol Varšave v tebe zaljubljeno; nečuvéne reči pripovedujejo o tvoji sreči. Uprav včeraj sem slišala dovtip, da si si iz deseterih božjih zapovedij napravil samo jedno — veš katero?»

»Katero?»

»Ne želi zaman svojega bližnjega žene...«

»Ti, Bog, vidiš mojo revščino, toda dovtip je dober.«

»In zadel te je, kaj?»

»Čuj, Eva, hočeš-li vedeti vso resnico? Bil sem vedno bojazljiv, okoren, nisem imel in niti nimam sreče pri ženskah. Ljudje si domišljujejo Bog vé kaj, a med tem si ti niti ne domisliš, koliko je bilo resnice v tem mojem vskliku: Bog, ti vidiš mojo revščino!«

»Povero maestro (revni umetnik)!«

»Miruj mi z italijanščino... me li popelješ h gospici Kolčanovski?»

»Moj Vladko, ne morem... Čim bolj te povsod smatrajo za Don-Juana, tem manj se spodobi, da bi te jaz, gledališka igralka, povedla k ženski, katera tako obrača ná-se oči kakor Helena.«

»Čemu me potem pustiš k sebi?«

»Jaz? to je kaj drugega. Igralka sem ter morem obrniti ná-se besede Shakespearove: »Dasi bi bila čistejša od solze, belejša od snega, obrekovanju ne uideš!«

»Ali veš, da je mogoče priti ob pamet. Torej vsakdo jo sme poznati, sme bivati pri njej, sme gledati na njo, samo jaz ne smem tega! In zakaj? Zato, ker sem naslikal dobro sliko ter si pridobil nekak sloves.«

»S svojega stališča imaš prav,« odvrne smehljaje se Eva. »Niti si ne domisliš, da sem že naprej vedela, po kaj si prišel k meni. Bil je tu Ostrînski ter mi je prigovarjal, naj te »raje« ne popeljem k Heleni.«

»Ha, razumem, in ti si mu obljubila?«

Nisem mu obljubila, marveč se celó razsrdila... A mislim vendar, da je

bolje, če te ne popeljem. Govoriva sedaj o tvoji sliki.«

»Miruj mi s sliko in slikarstvom. Toda če je takó, pa dobro! Evo, povem ti, da se v teku treh dnij spoznam z gospico Kolčanov-ko, akoprav bi imel iti k njej preoblečen.«

»Preobleči se za vrtnarja ter nesi ji šopek od — Ostrînskega.«

Toda v tem hipu mi šine v glavo povsem druga misel, katera se mi zdi tako dragocena, da se udarim v čelo, pozabim na razžaljenje in jezo, katero sem še pred kratkim čutil do Eve, ter zakličem :

»Daj mož-besedo, da me ne izdaš!«

»Dam ti jo!« odgovorí Eva radovedna.

»Vedi torej, da se preoblečem v be-rača-lirnika. Imam obleko in liro, bil sem na Ukrajini, tudi peti znam. . Gospica Kolčanovska je Ukrajinka, vsled česar me gotovo sprejme — sedaj razumeš ...«

»Kaka originalna misel!« spregovorí Eva.

Preveč je umetnica, da bi ji ne bila všeč; sicer pa, dala mi je mož-be-

sedo, da me ne izda — niti mi nima ničesa očitati.

»Kaka originalna misel!« ponavlja. »Helena takó ljubi svojo Ukrajino, da se bržkone razjoče, ko zagleda tu v Varšavi lirnika... Toda kaj ji poveš? Kako se opravičiš, čemu si prišel sem nad Vislo?«

Moja vnema se nehoté polasti Eve.

Čez nekaj časa sedeva ter jameva kovati načrt.

Dogovoriva se, da se jaz preoblečem in Eva pride po mene, vzame me v kočijo, da bi preveč ne vlekel ná-se očij radovednežev; gospica Helena ne sme vedeti o ničemur, dokler Eva sama ne izda sčasoma tajnosti.

Oba se izvrstno zabavava s svojim načrtom; potem ji jamem poljubljeni roke, na kar me ona pridrži na zajtrek.

Večer sem prebil pri Suslovskih.

Katrica je nekoliko nevoljna, da nisem dospel rano, toda jaz prenašam kakor angel njeno slabo voljo, pri čemur mislim na jutéršnji pohod in... na Heleno.

XIV.

Je ob najstih dopoldne.

Eve še ni videti nikjer.

Imam na sebi hodnikovo srajco, odprto na prsih; obleko nekoliko oguljeno, toda čedno; pas, škornje, vse kar je potrebno.

Lasje sive vlasulje padajo mi na oči, in lisjak bi bil, kdor bi spoznal, da je to vlasulja; moja brada je mojstersko delo potrpežljivosti. Od osme ure rano nalepljal sem s pomočjo močnega lepila bela pasma med svoje brke — ter osivel tako, da ne osivim naravnejše na starost... Razstopljena svinčenina me je napravila zagorelega in gube je izvrstno izdelal Švjatecki. Navidezno imam kakih sedemdeset let.

Švjatecki trdi, da namesto slikati, si lahko služim kruh kot model, kar bi bilo tudi umetnosti v prospeh.

Ura je poldvanajst... Evica je prišla.

Odpošljem culo s svojimi rečmi na voz, ker ne vem, če bo treba, da se

preoblečem; na to vzamem liro, grem navzdol ter pozdravljam pri vratih:

»Slava Bogu!«

Adami je očarana in navdušena.

»Čudovit pasečnik (čebelar)! Čudovit did!« ponavlja smeje se. »Samo umetniku more priti kaj podobnega v glavo?«

Mimogrede rečeno, sama je bila kakor poletno jutro. Imela je na sebi svilnato suknjico in slamnik z makom. Ne morem se je dovolj nagledati. Dospela je v odprti kočiji, torej naju jamejo takoj obkoljevati ljudje; toda kaj se ona zmeni za to!

Naposled kočija oddrda; srcé mi jame živejše vtripati — čez četrto ure zagledam zaželjeno Heleno...

Nisva se še odpeljala za sto korakov, kar zagledam od daleč nama naproti hitečega Ostrînskega.

Ta mora pač biti povsod!

Zagledavši naju, obstojí, priklanja se Evi, na kar jame naju oba pozorno ogledovati, zlasti mene... Ne mislim si, da bi me bil spoznal; toda ko sva bila mimo, se ogledam ter vidim, da še stojí

neprestano ter naju spremlja s pogledom. Še le na ovinku ga izgubiva izpred očíj. Kočija drdra dovolj urno: navzlic temu pa se mi zdi, da traja potovanje celo večnost. Naposled obstaneva v Belvederskem drevoredu...

Dospela sva pred Helenin dom.

Dirjam k vratom, kakor bi gorelo za menoj.

Eva dirja za menoj ter kliče:

»Kako neznosen je ta berač!«

Čedno opravljen služabnik nama odpre vrata ter ob enem široko odpira oči, ko zagleda mene. Eva pomirja njegovo začudenje, češ, da se je berač pripeljal ž njo, in na to stopava kvišku po stopnicah.

Prikaže se služabnica ter najavi, da se gospica oblači v stranski sobi — ter izgine.

»Dober dan, Helena!« kliče Eva.

»Dober dan, Eva!« odgovori zvoneč, svež glas; »tako, tako, v hipu bom gotova.«

»Helena! Niti ne veš, kaj te čaka in koga tukaj zagledaš... Pripeljala sem ti »dida«, pravega »dida-lirnika«, kakoršni hodijo po ukrajinskih stepah.«

V stranski sobi se ozve radosten smeh, vrata se naglo odpró in čez prag stopi Helena neoblečena, v oprsniku, z razpuščenimi lasmi.

»Did, slepi did je tu, v Varšavi!«

»Ni slep, vidi!« zakliče urno Eva, ne hoteč spraviti šalo predaleč.

Toda že je prepozno, kajti v tem trenutku se vržem Heleni k nogam, klicaje :

»Kerubim božji!«

In objemam z rokami njene noge... Narodi, pokleknite! Ljudje pridite s kardilnicami. Venera Milonska! prava Milonska!

»Kerubim!« ponavljam v resnični vnemi.

Moja beraška vnema opravičuje se le s tem, da sem po dolgem potovanju naletel tu na prvo ukrajinsko bitje. Navzlic temu pa Helena puli svoje noge iz mojih rok ter se umiče... Le za trenutek še vidim njene gole roke in vrat, katere me spominjajo Psyhe v neapolitanskem muzeju — na kar izgine za vratmi, jaz pa ostanem klečé sredi sobe.

Eva mi ob enem pogrozi s solnčnikom ter se smeje, skrivaje svoj rožnati nasek v šopek resede.

Med tem se skozi vrata začuje razgovor v najlepšem narečju, kakoršno se je kedaj govorilo od Pripeči do Črtomeljika.

Pripravil sem se že poprej na vsakoršna vprašanja, torej sem lagal kakor bi bil najet... Sem »pasečnik« (čebelar) izpod Čehrína. Moja hči je odpotovala za Poljakom v Varšavo in jaz starec sem doma tugoval in tugoval, dokler nisem tudi sam odpotoval. Dobri ljudje so mi dajali groše za to, da sem jim prepeval... Kaj pa sedaj? Nù, obiščem »detynu milenkiju«, blagoslevim jo ter se povrnem, ker se mi že toži po materi Ukrajini. Raje umrem tam med panji. Vsakdo mora umreti, pa tudi staremu Filipu bi bil čas že davno...

Kaka je vendar narava glediških igralcev! Eva vendar ve, kdo sem, toda tako sprejme mojo ulogo, da jame melanholično kimati s svojo zalo glavico ter sočutno gledati na-me. Helenin glas v drugi sobi se kar trese od ganutja.

Vrata se nekoliko odpró, skozi špranjo se pokaže mična roka in nepričakovano začutim v roki tri rublje, katere vzamem, ker ne morem drugače, in kar je še več, zlivam v imenu vseh svetnikov potok blagoslova na Helenino glavo.

Moje blagrovanje pretrga služabnica, ki pride h gospé z naznanilom, da je spodaj Ostrînski ter povprašuje, ali ga gospica sprejme.

»Ne pusti ga sem, moja draga!« kliče prestrašena Eva.

Helena odvrne, da ga ne sprejme. Izrazi celó svoje začudenje, da jo išče tako zgodaj. Jaz, resnica, tudi ne razumem, kako je Ostrînski, ki se baha z znanjem običajev, mogel dospeti ob tem času.

»To nekaj pomeni,« pravi Eva.

Toda na daljše opazke nima več časa, ker v tem hipu se prikaže Helena že oblečena ter ob enem najavi, da je zajtek pripravljen.

Obe ženski gresta v jedilnico.

Helena me hoče na vsak način posaditi k mizi, toda jaz se upiram ter sedem s svojo liro pri pragu. Čez kratko

dobim pred se skledo tako obloženo z jedili, da po zavžitju vsega tega bi moralo pet ukrajinskih beračev zboleti na neprebavljenju. Jem pa vendar, ker sem lačen, ter med jedjo ogledujem Heleno.

Resnica, lepše glave ni najti v nobeni galeriji na svetu! Odkar živim, nisem še videl tako prozornih očí; zdi se mi, da vidim skozi nje vse misli, kakor je moči videti dno jasnega studenca. Te očí imajo še to lastnost, da se jamejo smejati poprej nego usta, na kar se zjasni lice, kakor bi padel nanj solnčni žarek. Kako milino krijejo v sebi usta... Je to glavica nekoliko sorodna tipu Karola Dolce, dasi te očí in obrvi spominjajo Sanzia v najplemenitejšem tipu.

Naposled neham jesti ter gledam, gledam... in gledal bi do smrti.

»Ni te bilo včeraj k meni,« omeni Evi Helena; »mislila sem, da dospeš popoldne.«

»Rano smo imeli skušnjo, popoldne pa sem hotela ogledati si sliko Magorskega.«

»Si jo li videla?«

»Ne dobro, bila je gnječa... in ti?«

»Bila sem tam zarano. Kakšen pesnik! Kar jokal bi se človek s temi Židi.«

Eva me pogleda in duša mi raste.

»Pojdem še kolikorkrat bom mogla,« nadaljuje Helena. »Če hočeš, pojdiva skupaj tje. Nemara še danes? Tako prijetno mi je bilo ne samo gledati to sliko, marveč pomisliti, da se je našel pri nas tak talent.«

Kako bi človek ne povelečeval te ženske!

Med tem čujem dalje:

»Škoda, da tako čudne reči pripovedujejo o tem Magorskem... priznavam ti, da sem umirala od koprnjenja, spoznati ga.«

»Oh!« spregovori malomarno Eva.

»Ti ga poznaš, kaj ne?«

»Morem te zagotoviti, da izgublja veljavo, ako ga poznaš od bližje: prevzeten je in slavohlepen, oh, kako slavohlepen...!«

Mikalo me je, pokazati Evi jezik, da sem se res komaj premagal; ona pa obrne k meni svoje pobalinske oči ter pravi:

»Kaj da več ne jeste, dedec?«

Pokažem ji jezik — ne vzdržim!

Ona pa se znovič obrne k Heleni:

»Tako! Magorskega se bolje spleča občudovati nego se ž njim spoznati. Ostrînski trdi o njem, da je to genij v telesu »koafera«.

Ostrînskemu bi bil odtrgal ušesi, ako bi bil rekel kaj takega; o Evi pa mi je bilo znano, da je navihana; toda pretiravala je vsekakor.

Na srečo se konča zajtrk.

Odidemo na vrt, kjer se imam skazati s pesmimi.

To mi je nekoliko sitno; poleg Helene bi bil raje slikar nego »did« ...

Toda težavna pomoč!

Vsedem se ob zidu v senci koštanjev, skozi listje katerih prodira solnce ter dela na tleh množico jasnih madežev. Ti madeži dregetajo, migljajo, zginejo, pa se zalesketajo znovič, v meri, kakor veter guga listje. Vrt je zelo prostoren; mestni hrup sem niti ne doletava, zlasti pa gluší šum vrtnega vodometa. Vročina je velika. V goščavo se začuje čvrčanje vrabcev, toda slabo in zaspano. Sicer pa je tiho naokrog.

Opazil sem, da nastaja povsem zala slika : vrt, skupina dreves, solnčni madeži, vodometa, ti dve ženski z nenavadno zalima obrazoma, in jaz, did, z liro pod zidom ; vse to ima v sebi nekak čar, ki prevzema mene, slikarja.

Pozabim nekoliko na svojo ulogo ter jamem navdušeno popevati :

»Hažut lude, ščom ščastlîva,
Ja z togo smiejusja,
Bo ne znajut, jak ja často
Slozami zaljusja.

Neščastlîva rodîlasja,
Neščastliva zgînu,
Čom ti rodîla mne, matî
V takoju godînu ?« *)

Eva se navdušuje, ker je umetnica, Helena — ker je Ukrajinka, in jaz — ker sta obé tako zali, da me vpijanja njuna prikazen.

Helena posluša brez vseh predsodkov, brez umetne vneme, toda v njenih

*) Ljudjé trdé, da sem srečna, jaz le temu se smejim, ker ne znajo, kakó često — se jaz revica solzim.

Nesrečna sem se rodila, nesrečna tudi umrem ; čemu si rodila, mati, me ob takem času zlem ? —

prozornih očeh vidim, da ji poslušanje petja provzroča radost.

Kaka razlika med onimi Ukrajinkami, ki prihajajo o pustu v Varšavo ter med plesom tožijo svojim plesalcem o tugi za Ukrajino; v resnici pa, kakor mi trdi jeden mojih znancev, bi se nobena ne dala niti s kavelji odvreči iz Varšave na svojo Ukrajino!

Helena posluša, kima s svojo zalo glavico, včasih reče Evici »to znam« ter poje ob enem z menoj; jaz pa sem prekosil samega sebe. Izmečem iz spomina in prsij celo zalogo stepnega gradiva, začevši od »hetmaniv, lîcariv i kozakiv« ter končavši na sokolah, Sonjah Marusjah, stepah, mogilah in Bog vé na čem. Sam se čudim, od kod se mi je tega toliko nabralo.

Čas je prešel kakor sèn.

Vrnil sem se nekoliko utrujen, toda pijan...

XV.

V delavnici naletim nepričakovano na Suslovska in Katrico.

Hoteli so me iznenaditi...

Čemu jim je ta Švjatecki povedal, da se gotovo v kratkem vrnem?

Niti Katrica niti Suslovska me niso spoznali. Dokaz, kako sem bil dobro preoblečen! Približam se h Katrici ter jo primen za roko; ona pa se umiče nekoliko prestrašena.

»Katčica, me li ne poznaš?» vprašam.

»Saj je to Vladek,« omeni Švjatecki.

Katrica me pozornejše pogleda: naposled se jame smejati, govoreča:

»Fuj! kako oduren je ta berač!«

Jaz sem oduren berač! Radoveden sem, kje je videla čednejšega? Toda bedni Katrici, izgojeni v estetičnih predsodkih gospoda Suslovskega, je gotovo vsak berač oduren.

Skrijem se v kuhinjo in čez nekaj časa se znovič pokažem v svoji pravi podobi.

Katrica in stariši jamejo poizvedovati, kaj pomeni ta maškerada.

»Kaj pomeni ta maškerada?... Zelo priprosta reč... Evo vidite, gospôda, mi slikarji vstrezamo drug drugemu ter si vzajemno služimo v modele. Tako mi je služil Švjatecki, ko sem slikal starega Žida. Ga-li nisi spoznala,

Katrica, na sliki ? Jaz sedaj služim Cepkovskemu. Med slikarji je že taka navada, zlasti ker v Varšavi nedostaja modelov.

»Prišli smo te iznenadit,« pravi Katrica ; »vrhu tega pa še, odkar sem živa, nisem bila v slikarski delavnici. Oh, kako je tu vse v neredu ! Ali je tako pri vseh slikarjih ?«

»Več ali manj, več ali manj.«

Gospod Suslovski najavi, da želi pri meni nekoliko več redu ter da se nadeja v tem oziru premembe v bodočnosti. Kar mikalo me je, razbiti mu na glavi svojo liro. Katrica pa se med tem koketno nasmeje ter pravi ;

»Je neki slikar, pri katerem bo vse drugače, ko se jaz enkrat poprimem dela ... vse mora biti redno vloženo.«

Tako govoreč dvigne kvišku svoj potlačen nosek, gleda na preproge pajčevine, zaljšajoče kôta najine delavnice, ter pristavi :

»Saj celo kupca mora osupniti tak nered ... Naj le kateri pride, čuti se takoj kakor v tandlu. Evo na primer to orožje, groza, kako je zarjavelo. A

med tem treba je le poklicati služabnico, ukazati ji razbiti nekoliko opeke — in vse se jame lesketati kakor nov samovar.«

»Jezus, Marija! Ona govori o kupcih ter hoče snažiti z opeko moje oklepe, pridobljene iz mogil... Oh, Katrica, Katrica!«

Suslovski, ves srečen, jo poljubi na čelo, a Švjatecki jame nekako zlo-kobno kričati, kar me je spominjalo na vranovo krokanje.

Katrica mi pogrozi s prstičem pod nos ter nadaljuje:

»Prosim, da si zapomnite, da se vse spremeni.«

Na to pa dostavi:

»Ako neki gospodič ne pride no-cojšnji večer k nam, zameri se nam tako, da ga ne bomo več imeli radi.«

Po teh besedah si zakrije lice. Ne morem reči, da bi ne bilo dokaj mičnosti na njenem licu... Obljubim ji, da pridem ter pospremim svojo bodočo rod-bino navzdol...

Vrnivši se, najdem Švjateckega, ogledujočega z nezaupnostjo precejšen

zavoj sto rubljevih bankovcev, ležečih na mizi.

»Kaj je to ?«

»Veš, kaj se je zgodilo ?«

»Ne vem...«

»Okradel sem nekega človeka kakor kak preprost tat.«

»Kako to ?«

»Prodal sem svojo sliko.«

»In tù imaš denar ?«

»Dà — podel oderuh sem.«

Objamem Švjateckega, čestitam mu iz vsega srca, on mi pa jame pripovedovati, kako se je to zgodilo.

»Po tvojem odhodu sem sedel tù v delavnici, kar pride neki gospod ter me vpraša, ali sem jaz Švjatecki. »Odgovorim mu: »Radoveden sem, čemu bi ne imel biti Švjatecki!« Na to mi pravi: »Videl sem vašo sliko ter jo hočem kupiti.« Pa mu rečem: »To je dobro, toda dovolite, da vam povem, da mora biti bedak, kdor bi kupoval tako podlo sliko.« On reče na to: »Bedač sicer nisem, mika me pa, kupovati slike, naslikane od bedakov.« — »Ako je tako, pa dobro,« mu odvrnem... Na to me vpraša po ceni in jaz mu dem: »Kaj

meni mar za to.« — »Dam vam toliko in toliko!« — »To je dobro, ako daste, pa dajte!« On je dal ter odšel. Pustil mi je posetnico z imenom Belkovski, doktor zdravilstva... Podel oderuh sem in basta!«

»Živio trupla! Švjatecki, oženi se!«

»Raje bi se obesil. Podel oderuh sem, nič drugega.«

XVI.

Zvečer sem bil pri Suslovskih.

Oba s Katrico sediva v salonu...

Gospa Suslovska sedi pri mizi, osvetljeni s svetilnico, ter šiva nekaj za Katričino balo; gospod Suslovski pa važno čita pri tej mizi večerno številko »Letavca«.

Bil sem nekako klavern; želel sem si pregnati ta dušni mrak, približujoč se neprestano bližje h Katrici.

V salonu je vladala tišina; vznemirjal jo je samo šepet Katrice, katero hočem objeti in katera mi odgovarja:

»Vladek, oče naju vidi.«

Med tem pa oče povzdigne glas ter jame čitati:

»Sliko znanega umetnika Švjateckega pod naslovom: »Poslednje snidenje« je kupil danes doktor Belkovski za 1500 rubljev srebra.«

»A tako,« rečem, »Švjatecki jo je prodal danes v jutro.«

Pri tem hočem znovič objeti Katrico ter čujem znovič njen šepet:

»Oče naju vidi...«

Moje oči se nehoté obrnejo h gospodu Suslovskemu.

Nakrat vidim, da se mu spreminja obraz; zasloni si oči z roko ter se skloni nad »Letavca«.

Kaj zlodja je mogel tam najti takšnega?

»Oče, kaj ti je?« vpraša gospa Suslovska.

On vstane, prestopi dva koraka proti nama, na kar se vstavi, zbada me s pogledom ter zavihtivši roke, jame kimati z glavo.

»Kaj vam je?«

»Evo, kako laž in zločinstva pridejo vsikdar na dan,« odgovorí strastno Suslovski. »Čitaj, gospod, ako ti pusti rdečica prečitati do konca.«

Po teh besedah se zgane, kakor bi se zavijal v togo *), ter mi podá »Letavca«. Vzamem list in pogled mi obstane na novici z naslovom: »Lirnik ukrajinski«. Nekoliko zbehan jamem urno čitati naslednje:

»Pred nekoliko dnevi je dospel v naše mesto redok gost v osebi postaraneega lirnika, ki obiskuje naše premožne ukrajinske rodbine, proseč miloščine s popevkami.

Pravijo, da se je posebno pobrinila za starca naša znana in simpatična umetnica E. A., s katero so ga danes rano videli ljudje v kočiji. V prvih dnevih, ko se je prikazal daljni gost, raztrosila se je čudna novica, da se pod debelo srajco lirnikovo skriva jeden najznamenitejših naših slikarjev, kateri na tak način, ne obračajoč ná-se pozornosti mož in varuhov, najde lehak pristop v »budoare«. Zagotovljeni smo, da je ta novica neosnovana, čeprav že jedino vsled tega, ker bi se naša »deva« ne dala pridobiti za to, da mu olajšuje taka podjetja. Starec, kakor smo se informovali,

*) Toga = obleka starih Rimljanov.

je došel naravnost iz Ukrajine. Lice mu je nekoliko zagorelo, toda spomin izvrsten...«

Peklo!

Suslovski je tako razburjen, da ne more spraviti glasu iz sebe: naposled vendar jame izbruhati ostanek svoje jeze.

»Kako novo laž, kak izgovor najdete, gospod, v opravičenje svojega postopanja? Ali vas nismo videli danes v tej sramotni obleki? Kdo je ta berač?«

»Jaz sem ta berač,« odgovorim, »toda ne razumem, čemu smatrate to obleko sramotno?«

V tem hipu mi Katrica izpuli »Letavca« iz rok ter ga jame čitati. Suslovski pa se krepkeje zavija v togo razburjenosti ter nadaljuje:

»Torej komaj ste pristopili prag poštene hiše, že prinašate s seboj pohujšanje. Niste še soproj tega nesrečnega deteta, pa ga že izdajate v družbi lahkoživnih žensk, že teptate naše zaupanje, že prelamljate dano besedo... In radi koga? Radi gledališčne vlačuge!«

Pri teh besedah me pograbi jeza.

»Gospod,« pravim, »dovolj je te surovosti. Ta vlačuga je več vredna

nego deset takih goljufnih Katonov, kakor ste vi... Vi mi niste še ničesar in vedite, da me le dolgočasite. Sit sem že vašega patosa, vaše...»

Tu mi zmanjka besed, pa jih tudi več ne potrebujem, ker Suslovski naglo odpne srajco, kakor bi hotel reči:

»Udari! Ne ščedi; tu so moje prsi...«

Toda jaz ne mislim udariti; najavim samo, da grem, vsled bojazni, da bi še kaj hujšega ne povedal Suslovskemu.

Pa tudi zares odidem, ne poslovivši se z nikomur...

Sveži vetrič hladi mojo razpaljeno glavo.

Bilo je ob devetih zvečer in noč zelo lepa.

Potrebujem razvedrila, in da ga najdem, hitim proti belvederskemu drevoledu.

Okna v Heleninem letovišču so temna. Očividno je ni doma. Sam ne vem, čemu me spravlja to v veliko nevoljo...

Ko bi bil zapazil vsaj njeno senco na šipi, bil bi se pomiril; tako me pa znovič pograbi jeza...

Kaj učinim s tem Ostrînskimi, ko ga srečam, — ne vem.

Na srečo ni to človek, ki bi se umikal odgovornosti.

Sicer, resnično rečeno, kaj mu tudi hočem? Članek je napisan s peklensko izurjenostjo. Saj Ostrînski ugovarja, da bi imel biti berač preoblečen slikar; zagovarja Evo, a ob enem izda vso tajnost Heleni. Očividno hoče kompromitovati Evo pred Heleno, maščevati se nad menoj za Katrico ter me napraviti smešnega.

Ko bi vsaj ne bil napisal, da imam zagorel obraz! Pa zgodilo se je... Pred očmi Helene sem sedaj osmešen. Ona vendar čita »Letavca«.

Ej, kaka sitnost in pikrost za Evico! Kako se mora ta Ostrînski smejati v pest! Treba je seveda nečesa se lotiti, toda ako vem kaj, pa naj postanem donašalec dnevnih novic za »Letavca«.

Pride mi na misel, naj se posvetujem z Evo. Ona danes igra... Zdirjam h gledišču ter se snidem ž njo na koncu igre.

Še je čas...

Pol ure pozneje sem že v njeni garderobi.

Eva takoj konča, med tem pa se jaz razgledam naokrog...

Naša gledišča, kakor je znano, se ne odlikujejo z razkošjem, kar se tiče njih prireditve. Soba s pobeljenimi stenami, dva plamenčka neprestano trepetajoča gorečega plina, ogledalo, v enem kotu nekoliko stolov, ki so bržkone zasebno imetje igralke, — to je vsa njena garderoba... Pred zrkalom se nahaja množica toaletnih priprav, skudelica neizpite črne kave, pušice z rudilom in belilom, svinčnik za barvanje obrvij, nekoliko parov rokavic, sredi njih dve umetni kiti; na stranski steni kup suknjic, belih, rožnatih, temnih, lahkih in težkih; na tleh dva jerbasa polna ženskega perila. V sobi kar duhti vonjave. Kak nered povsod, kako je to vse z naglico razmetano; koliko barv, koliko bleska vsled trepetajočega plinovega plamena.

To je slika svoje stroke, ki pa ni brez značaja... Sicer pa ni vendar ničesar več nego v navadni ženski oblačilni sobi, a ipak je nekaj, kar vzroča, da ta soba ne dela vtisa oblačilnice,

marveč nekakega zavetišča ; je to nekaka mičnost, čar... Nad tem neredom, prižanostjo, naglico, sredi teh odrtih sten se povznaša duh umetnosti.

Čuje se hrup ploskanja. Ha ! končalo se je. Skozi stene doletava mi na ušesa klic : »Adami ! Adami !« Mine četrt ure, toda tam še vedno kriče.

Naposled dospè Eva v obleki »Teodore«.

Ima venček na glavi, podčrnjene oči ter lice pobarvano z rudilom. Razpušчени lasje ji padajo kakor burja na goli vrat in roke. Je vsa razvnetá in vtrujena tako, da mi komaj zašepče : »kako se imaš, Vladko !« ter urno odloživši venec pade v svoji kraljevi obleki v naslonjač. Videti je, da ne more spregovoriti besedice, ker me le molčé gleda kakor vtrujena ptica... Sedem k njej, položim ji roke na glavo ter ne mislim več ničesar drugega nego na njo...

Vidim v teh podčrnjenih očeh še neugašen plamen vneme, vidim na tem čelu vtisnen pečat umetnosti, vidim, kako to dekle prinaša na oltar gledališčnega moloha zdravje, kri, življenje,

kako ji primanjkuje v tem hipu sape v njenih prsih, in loti se me taka žalost, tako sočutje, da ne vem, kaj mi je početi . . .

Sediva tako nekaj časa molčé; na-
posled pokaže Eva z roko na »Letavca«, ležečega na toaleti, ter šepeta :

»Kaka zoprnost, kaka sitnost!...

Nakrat pa se spusti v grozen jok ter se trese kakor topolov list . . .

Dobro vem, da plače radi vtrujenosti ne pa vsled »Letavca«; da ta članek je nečimnost, na katero že jutri vsi pozabijo, da ves Ostrînski ni vreden jedne Evine solzé, a vendar se mi krči srce čedalje močnejše. Primem jo za roko ter jo pokrijem s poljubci, na to pa jo stiskam k sebi ter si jo pritiskam na prsi. Srcé mi jame utripati čedalje močnejše, z menoj se godí nekaj čudnega. Poklekнем, sam ne zavedaje se, kaj delam, Evi k nogam, oblak mi zakrije oči, ko jo kakor brezzavesten objamem.

»Vladek, Vladek, prizanesi!« šepeta Eva.

Toda jaz si jo le pritiskam na razburjene prsi, poljubljam jo po čelu, očeh,

ustah ter znam povedati samo jedno besedo :

»Ljubim te, ljubim.«

Med tem Evina glavica omahne na tilnik, njene roke krčevito objamejo moj vrat in čujem šepet :

»Jaz sem te ljubila že davno !...«

XVII.

Ako je zame še katero dražje bitje na svetu, nego je Eva, pa naj sem pečena riba.

Govoré, da mi umetniki delamo vse pod vplivom prvega vtisa, toda ni res, kajti že davno sem ljubil Evo, toda bil sem ob enem tak osel, da se tega nisem zavedal.

Sam Bog ve, kaj se je godilo z menoj, ko sem jo spremljal tega večera domu. Šla sva, držé se za roke, ne spregorivši besedice ... Samo jaz sem stiskal neprestano k sebi Evino roko in ona mojo. Čutil sem, da me ljubi na vso moč ...

Pospremil sem jo še po stopnjicah, in ko sva dospela v njen salon, sva bila v taki zadregi, da si nekaj časa nisva

mogla pogledati v oči. Še le, ko si je Eva zakrila lice z rokami, sem ju odtrgal rahlo ter dejal: »Eva, ti si moja? Je-li resnica?« In ona se je stiskala k meni, govoreča:

»Dà! Dà!...«

Bila je tako zala, tako zaspane, a ob enem leskeče so ji bile oči, tako sladka onemoglost v vsej njeni postavi, da se nisem mogel odtrgati od nje....

Resnica, tudi ona se ni mogla odtrgati od mene, kakor bi si hotela nagraditi dolgo molčanje in tako dolgo skrivane občutke.....

Pozno sem se vrnil domu. Švja-tecki še ni spal... Risal je pod svetilnico na les za neki ilustrovan časopis.

»Pismo imaš tukaj,« pravi, ne dvignivši očij od dela.

Vzamem pismo z mize ter otipam skozi ovitek prstan. Prav! jutri ga bom potreboval. Odprem pismo ter čitam naslednje:

»Vem, da Vam povrat prstana napravi veselje, ker ste očitvidno delovali na to. Kar se mene tiče, ne mislim tek-movati z gledališkimi igralkami. K.«

Vsaj dovolj kratko.

Iz tega pisma odseva samo jeza, nič drugega.

Ako je še kaka senca mičnosti obsevala v mojih očeh Katrico, razprašila se je zdaj popolnoma.

Čudno! Vsi si domišljujejo, da je Eva bila kriva, da sem se preoblekel, in vsega, kar se je zgodilo, — a resnica, še le tega, kar pride sedaj, bode kriva Eva.

Zmečkam pismo, spravim ga v žep ter grem spat...

Švjatecki dvigne oči od dela ter me gleda, pričakujoč, da mu kaj porečem, toda jaz le molčim.

»Zvečer po teatru je bil tu ta podli Ostrînski,« omeni Švjatecki.

XVIII.

Drugi dan ob desetih sem hotel zdirjati k Evi, toda ni mogoče, ker imam goste.

Prišel je baron Kartoffler ter naročil drugo sliko (posnetek) mojih Židov. Ponuja mi tisoč in pet sto rubljev, jaz pa zahtevam dva tisoča. To je tudi obveljalo.

Po njegovem odhodu dobim naročilo na dva svetlopisa od Tanzenberga. Švjatecki, ki je antisemit, norčuje se z menoj, češ, da sem postal židovski slikar, toda radoveden sem, kdo pri nas kupuje umetniška dela, ako ne »finance«. Ako se pa »finance« bojé trupel Švjateckega, tega nisem jaz kriv.

Še le ob jedni popoludne dospem k Evi, dam ji prstan ter ji najavim, da po poroki odpotujeva v Rim.

Eva se strinja z načrtom in — čim več sva včeraj obá molčala, tem urneje nama danes teče jezik...

Pripovedoval sem ji o naročilih, katera imam, in oba sva tega vesela. Svetlopisec moram izgotoviti pred odhodom, a »Žide« za Kartoflerja hočem slikati v Rimu. Potem se vrneva v Varšavo, kjer osnujem delavnico in živela bova kakor v nebesih...

Pripovedujé o teh načrtih pravim še Evi, da hočeva vse življenje slovesno praznovati obletnico včerajšnjega dneva...

Toda ona mi skrije glavo na rame ter prosi, naj ji ne govorim o tem. Na to me objame z rokami okrog vratú

ter me imenuje svojega velikega človeka... Je nekoliko bledejša nego navadno, oči ima bolj zamodrele nego navadno, toda lice se ji žarí veselja.

Oh, kak bedak sem bil, imajoč poleg sebe tako žensko, sem iskal drugje sreče, med stanovi, v katerih sem bil popolnoma tuj in kateri so bili tuji meni...

Kaka umetniška narava je ta Eva! Moja zaročnica je, torej se takoj poprime te vloge kot mlada, srečna zaročnica. Toda ne hudujem se radi tega na ljubljeno bitje, ki je toliko let bilo v gledališču.

Po obedu greva h Heleni Kolčarovski.

V hipu, ko me je Eva predstavila tovarišici kot svojega zaročnika, spremení se včerajšnji prihod z beračem v nedolžno šalo, ki ne more provzročiti nesporazumljenj med tema ženskama. In res, Helena naju sprejme z razprostrtimi rokami ter je vsa srečna vsled Evine sreče. Pa se vsi trije smejemo temu, kaj vse je moral poslušati berač o slikarju Magorskem. Včeraj sem se

hotel dvobojevati z Ostrînskimi, danes pa ga le občudujem...

Helena se smeje, da se ji prozorne oči kar zalivajo s solzami. Mimogredé rečeno, prekrasna je. Ko pri slovesu skloni glavico, ne morem odtrgati očí od nje, in tudi Eva je tako prevzeta od tega čara, da potem ves dan pošnema nevedoma ta poklon in pogled...

Dogovorimo se, da po vrnitvi izza meje naslikam Helenin portret, toda poprej v Rimu naslikam svojo Evo, ako bom sploh zmožen, zadeti te nežne črte, to ganljivo ličice, na katerem se odbija vsako ganutje, kakor oblaček v jasni vodi...

Toda zadenem jih, čemu bi jih ne zadel?

Večerni »Letavec« razglaša nečuvno zgodovino o naročilih, katera sem prejel.

Moji dohodki so preračunjeni na tisoče.

Nemara je bilo nekoliko krivo, da sem dobil drugo jutro pismo od Katrice, v katerem mi piše, da je le vsled jeze in ljubosumnosti vrnila mi prstan; toda naj le pridem, da padeva starišem k

nogam, pa se dadó oni nemara še preprositi.

Dovolj mi je že tega padanja k nogam in teh odpuščanj. Nisem ji odgovoril. Naj jim pade k nogam kdor hoče in Katrica naj vzame Ostrinskega: jaz imam svojo Evo!

Vendar moje molčanje provzroča očividno strah med rodbino Suslovskih, kajti nekoliko dnij pozneje dospè poprejšnji poslanec s Katričnim pismom, toda to pot k Švjateckemu.

Švjatecki mi pokaže pismo... Katrica ga prosi, naj pride k njej na kratek razgovor o zadevi, od katere je odvisna vsa njena prihodnost. Računa torej na njegovo srcé, na poštenost, katero je pri prvem pogledu zapazila v njem, ter se nadeja, da ne odbije prošnje nesrečne ženske. Švjatecki proklinja, momlja nekaj pod nosom o podlih filistrih, o neizogibni potrebi, obesiti jih s potomci vred, toda naposled je šel vendar-le...

Domislil sem si, da hoté po njem ná-me.

XIX.

Švjatecki, ki je bil v resnici mehkega srcá, je bil pridobljen.

Ves teden je hodil dan na dan k Suslovskim in poslednje tri dneve hodil okrog mene, gledaje me izpod čela, uprav kakor volk...

Naposled me nekega dné vpraša pri čaju vneto:

»Čuj, kaj nameravaš napraviti s to deklico?«

»S katero deklico?«

»S to Suslovsko, a i kakó ji je že ime?«

»Jaz ne mislim napraviti ž njo ničesar...«

Nastane trenutek molčanja; na to nadaljuje Švjatecki:

»Ona po cele dneve joče, da ne morem več gledati tega...«

Kak poštenjak je to!

V tem hipu strepeta njegov glas od ganutja, da zarohni kakor nosorožec ter dodá:

»Pošten človek ne postopa takó.«

»Švjatecki, mar me začenjaš spominjati očeta Suslovskega!?!«

»Nemara ... raje te spomnim očeta Suslovskega nego bi napravil krivico njegovi hčerki«.

»Prosim te, pojdi mi strani«.

»Prav, niti poznati te nočem več«.

S tem se konča razgovor in od tega trenutka ne govoriva več s Švja-teckim.

Delava se, da se ne poznavata, kar je tem zabavnejše, ker bivava neprestano skupaj, skupaj pije rano čaj, a vendar nobenemu od naju ne pride na misel, izseliti se iz delavnice.

Čas moje poroke z Evo se bliža.

S posredovanjem »Letavca« ve že vsa Varšava o tem... Vsi naju ogledujejo, vsi občudujejo Evo. Ko sva bila na razstavi, so naju obkolili takó, da nisva mogla prodreti gnječe.

Moja nepoznana prijateljica pošlje mi znovič brezimno pismo, v katerem me svari, češ, da Eva ni žena za takega človeka kakor sem jaz...

»Ne verjamem tega, kar pripovedujejo o odnošajih gospodične Adami z gospodom Ostrînskimi (piše moja prijateljica), toda ti, umetnik, potrebuješ žensko, katera se popolnoma posveti

tvoji slavi in velikosti; toda gospodičina Adami je samo umetnica ter bo vedno napeljevala vodo na svoj mlin...»

Švjatecki je naprestano hodil k Suslovskim, toda bržkone za to, da jih je tolažil, saj vendar morajo tudi Suslovski že vedeti za moj namen.

Dobil sem od ravnateljstva gledišča neomejen odpust za Evo. Eva se je jela česati kot kmečka deklica; oblači se dokaj skromno ter nosi jopico zapeto celo pod vrat. To se ji kaj prilega. Prizor v garderobi se več ni ponovil. Eva tega ne dovoljuje! Le roke ji še smem poljubovati. To me zeló jezi, toda tolažim se, da tudi jaz...

Ljubi me na vso moč. Po cele dneve prebija skupaj. Začel sem jo tudi učiti risanja.

Vsa vneta je za ta pouk in za slikarstvo sploh!

XX.

Gromovladni Zevs, na kaj zreš ti z vrha Olimpa!

Dogajajo se reči, o katerih se ni niti sanjalo modroslovcem.

Na večer pred mojo poroko pride k meni Švjatecki, sune me z laktom ter, sklonivši na stran svojo koštrunovo glavo, reče otožno:

»Vladek, li veš? Doprinesel sem zločinstvo«.

»Prav, da si spregovoril!« odgovorim. »Kako zločinstvo?«

Švjatecki gleda uporno v tla ter odvrne kakor sam sebi:

»Da bi tak pijanec, kakor sem jaz, tak bedak brez talenta, tak fizičen in moralen propadlež oženil tako deklico, kakor je Katrica, to je naravnost zločinstvo!«

Ušesom ne verjamen, toda obesim se na vrat Švjateckemu, ne brigaje se za to, da me odriva.

Poroka ima biti čez nekoliko dnij...

XXI.

Po nekoliko mesečnem bivanju v Rimu dobiva z Evo dragocen list, vabeč naju na poroko Ostrînskega z gospico Heleno Turno, primo voto Kolčanovsko.

Ne morava iti, ker Evino zdravje ne dopušča.

Eva neprestano slika ter kaže v tem velik napredek. Jaz sem prejel svetinjo v Pešti. Neki hrvatski bogatin je kupil mojo sliko. Sklenil sem tudi zvezo z Goupilom.

XXII.

V Veroni se mi je rodil sin...

Sama Eva pravi, da takega otroka še nikdar ni videla...

Nenavaden je!...

XXIII.

Že nekoliko mesecev bivava v Varšavi.

Osnoval sem veličastno delavnico.

Pogostoma obiskujeva Ostrînske.

On je prodal »Letavca« ter je sedaj »predsednik društva, razdavajočega ječmenovo kašo med delavce, ki nimajo dela«. Nemogoče je, si domisliti veličanstva in spoštovanja, ki mu ga skazujejo. Mene trka po ramenih ter mi pravi: »no, laskavec!« Briga se tudi za slovstvene talente ter jih sprejema ob sredah.

Ona je vedno zala kakor šen...
Otrok pa nimata.

XXIV.

Pomoči! ker umiram od smeha.

Dospeli so iz Pariza Švjatecki. Ona se postavlja kot žena umetnika iz zlate Češke; on nosi svilnate srajce, ostriženo glavo in pristriženo brado... Vse razumem; razumem, da se je mogla spoprijateljiti z njegovimi običaji, z značajem, toda kako si je pomagala z njegovo koštrunovo glavo, to mi ostane večna uganjka.

Švjatecki ni nehal slikati »trupel«; slika pa tudi druge slike. Dela tudi svetlopiše, ki pa se mu ne hoté radi posrečiti, ker te »karnacija« (barvilo mesá) vedno spominja mrličev.

Vprašal sem ga po stari navadi, ali je srečen z ženo. Odgovoril mi je, da nikdar ni sanjal o podobni sreči. Priznavam, da je Katrica v mnogem prevarila moje pričakovanje.

Tudi jaz bi bil popolnoma srečen, ko bi ne bilo tega, da mi je Eva jela bolehati ter je vsled tega zelo zdražljiva.

Čul sem enkrat po noči, kako je jokala. Vem, kaj to pomenja. Koprni za glediščem. Molčí, toda koprne.

Jel sem delati sliko gospe Ostrînske! To vam je ženska, da ji ni para! Obzir na Ostrînskega bi me ne krotil... Ko bi ne bilo tega, da Evo še vedno močno ljubim, ne vem...

Toda jaz ljubim Evo močno — premočno!

Poroka po pomoti.

Slika iz amerikanskega življenja.

Poljski spisal H. Sienkiewicz.

Posl. Podravyški.

Slučaj, ki mi je služil za predmet današnje slike, se je pripetil bržkone v kakem amerikkanskem mestu. Ali se je pripetil na vshodu, ali na zahodu, tega nisem mogel poizvedeti; sicer pa, slutim, da to nikomur ni dosti mar. Mogoče, da se je nekak amerikkanski ali nemški novelist že okoristil poprej s tem predmetom, kar pa mora biti takisto vsejedno čitatelju, kakor tudi vprašanje, tičooe se kraja te dogodbe.

Okoristivši se s pisateljsko svobodo, povem ta dogodek, kakor bi se bil pripetil v Kaliforniji; pri tem pa se tudi potrudim, podati nekoliko karakterističnih črt iz tamkajšnjega malomestnega življenja.

Pripetilo se je, da so pred petimi ali šestimi leti v mejni grofiji Maripoza iznašli vrelce nafte. Ogromen dobiček, kakoršnega takšni vrelci donašajo v Nevadi in v drugih državah, je pripravil takoj nekoliko podjetnikov, da so sto-

pili v družbo, katere namen je bil: okoristiti se s to iznajdbo. Pripeljali so različne stroje, sesalke, vzdigalke, lestve, sode in sodčke, svedre in kotle: postavili so hiše za delavce ter krstili ta kraj z imenom Struck Oil, in čez nekaj časa je v prazni okolici brez ljudij, v kateri so pred letom bivali zgolj »kujotje«, nastala naselbina, obstoječa iz nekoliko hiš, v katerih je stanovalo nekoliko stotin delavcev. Dve leti pozneje se je Struck Oil že imenovalo — Struck Oil city. Bilo pa je to tudi zares »city« (mesto) v pravem pomenu te besede. Opozarjam vas na to, da je stanoval že čevljar, krojač, tesar, kovač, mesar in zdravnik Francoz, ki je ob svojem času v Franciji bril ljudi, sicer pa je bil kaj »učen« in neškodljiv človek, kar je za amerikanškega zdravnika dovolj mnogo.

Zdravnik, kakor se najpogosteje dogaja v malih mestih, je imel ob enem tudi lekarno in pošto; imel je torej trojni opravke. Bil pa je tudi takisto neškodljiv lekarnar kakor zdravnik, kajti v njegovi lekarni je bilo mōči dobiti samo dvoje zdravil, sladkorni

sirup in »leroe«. Ta tihi in nežni starček je navadno govoril svojim pacientom :

»Ne bojte se mojih zdravil. Navajen sem, kadar prirejam bolniku zdravilo, da tudi sam povžijem takšno porcijo, kajti mislim si, da ako meni zdravemu ne škoduje, ne bo škodovalo tudi bolniku. Ali mar temu ni tako?«

»Resnica!« so odgovarjali pomirjeni bivalci, katerim niti ni prišlo v glavo, da dolžnost zdravnika je: ne le zgolj ne škodovati bolniku, marveč mu tudi pomagati.

Gospod Dasoville — tako se je imenoval zdravnik — je verjel zlasti v čudovito moč »leroe«. Večkrat je na »mitingah« snel klobuk z glave in, obrnivši se k občinstvu, dejal: »Gospodje in gospe! Prepričajte se sami, kaj je to »leroa!« Imam že sedemdeset let; sedaj je temu že štirideset let, kar rabim vsaki dan »leroo« in glejte: niti jednega sivega lasu nimam na glavi.

Gospodje in gospe bi mu bili lahko odvrnili, da zdravnik lahko ni imel nikakega sivega lasu na glavi, ker sploh ni imel nobenega, kajti glava mu je bila gola kakor trebuh svetilnice. Ker

pa takšne opombe ne bi nič hasnile naraščaju Struck Oil city, torej jih tudi nihče ni delal.

Med tem je Struck Oil city rastlo. Po preteku dveh let so napeljali vanj panogo železniške proge. Mesto je že imelo svoje uradnike. Zdravnik, kateri je bil splošno priljubljen, je postal kot predstavitelj razumništva sodnik; čevljar, poljski žid, mister Devis (David) je postal »šerif«, to je načelnik policije, katera je štela samo jednega člana, namreč »šerifa«; pozidali so šolo, katere vodstvo je prevzela nalašč tjekaj poklicana »School Malam«, predvečna devica, kateri je nagajal revmatizem; končno so postavili prvi hôtel pod imenom »Unitet States Hôtel«.

Pa tudi »business« je postal zelo živahen. Izvoz nafte je prinašal gotov dobiček. Opazili so, da je »mister« Devis zapovedal, postaviti pred svojo štacuno stekleno razstavo, podobno onim, kakoršne zalšajo čevljarske štacune v San-Francisco. Na sledečem »mitingu« so bivalci gospoda Devisa javno zahvalili za ta »novi okras mesta«, na kar je mister Devis skromno odgo-

varjal: »Thank yon! thank yon! Oj weg!«

Kjer pa je sodnik in načelnik policije, ondi se dobé tudi pravde. To pa zahteva pisanja in papirja, na kar je na voglu Cojetesotreeta nastalo »stationery«, t. j. skladišče papirja, v katerem so se prodajali tudi politiški dnevniki in karikature, predstavljajoče Granta v podobi dečka, ki molze kravo, kar bi imelo pomeniti Zjedinjene države. Služba načelnika policije mu ni zabranjala prodaje podobnih slik, to ne spada v področje policije.

Toda s tem še ni bil dosežen konec. Amerikansko mesto ne more prebiti brez časopisa, torej po preteku drugega leta je nastal časopis pod naslovom »Saturday Weekly Rewiew« (Sobotni tedenski pregled), ki je štel toliko naročnikov, kolikor je štelu Struck Oil City prebivalcev. Urednik tega časopisa je bil ob enem njega izdajatelj, tiskar, upravnik in raznaševalec. Ta poslednji opravke mu je bil tem lažji, ker je imel krave ter je moral vsako jutro nositi mleko po hišah. To ga tudi ni oviralo, pisati uvodne politične članke,

ki so se pričenjali z besedami: »Ako bi se ravnal naš podli predsednik Zjedinenih držav po svetu, kateri smo mu podelili v poslednji številki itd.«

Kakor vidimo, ni manjkalo torej ničesar v blagoslovljenem Struck Oil city. Vrh tega, ker se rudokopi, ukvarjajoči se s pridobivanjem nafte, ne odlikujejo ni z nasiljem, niti s surovimi običaji, ki so navadno lastni iskateljem zlata, bilo je tudi v mestu vse mirno. Nihče nikogar ni pobil, o »lynchu« ni bilo niti slišati; življenje je teklo mirno, jeden dan je bil podoben drugemu, kakor dve kapljici vode. Zarano se je vsakdo vkvarjal s svojim »businessem«, zvečer pa so požigali smeti na ulici, in ako ni bilo mitinga, so šli spat z zavestjo, da drugi dan na večer bodo znovič žgali smeti.

Jedina skrb »šerifova« je bila ta, da ni mogel odvaditi prebivalce streljanja divjih gosij, ki so zvečer letale nad mestom. »Mestno pravo zabranja streljati na ulicah. Ako bi bilo to kako kakšno garjevo gnezdice, nù, ne rekel bi; toda v tako velikem mestu pif! paf! pif! paf! to je zelo odurno«.

Prebivalci so ga poslušali, kimali z glavami, odgovarjali »o yes,« toda ko so se zvečer na rudastem nebu pojavili beli in črni trakovi, ki so se vlekli z gorovja nad ocean, je vsakdo pozabil na to svojo obljubo, pograbil karabin, in streljanje se je pričelo znovič.

Gospod Devis je mogel res vsakega krivca pognati k sodniku, in sodnik mu je mogel naložiti globo v denarju, toda ni bilo treba pozabiti, da krivci so bili ob enem v slučaju bolezni pacijenti zdravnika, v slučaju raztrganih črevljev pa gostje šerifa, in ker roka roko umije, torej tudi roka roki ne dela krivice.

Bilo je torej v Struck Oil city mirno kakor v nebesih; toda nakrat je napočil konec teh lepih dnevov.

Med barantelcem in barantelko se je pričelo smrtno sovraštvo.

Tu mi je treba še pojasniti, kaj so v Ameriki tako imenovani »groceri« (barantači.) »Groceri« ali »grocerna« je štacuna, v kateri se prodaja vse. Tam je mōči dobiti moke, klobuk, smodke, metlo, gumbe, riža, sardin, sraje, slanine, semen, jopičev, gat, cilindrov za

svetilnice, sekir, saharov, pladnikov, papirnatih ovratnikov, posušenih rib, skratka vsega, kar more človek potrebovati. Iz početka je bila samo jedna takšna štacuna v Struck Oil city. Imel jo je Nemec, z imenom Hans Kasche. Bil je to nekak flegmatičen Nemec, rojen v Prusiji; štel je pet in trideset let in imel izbuljene oči; ni bil debel, pač pa dobro rejen; hodil je zmerom brez jopiča, a pipe nikdar ni del iz ust. Angleški je znal toliko, kolikor je to zahteval njegov »business,« niti trohice več. Trgovina pa se mu je dobro obnesla, da so govorili čez nekaj let v Struck Oil city, da je bil »vreden« nekoliko tisoč dolarjev.

Nakrat pa se je pojavila ondi druga štacuna (grocerna.)

In čudna reč! Prvo je imel v rokah Nemec, drugo je osnovala Nemka. Kunegunde und Eduard, Eduard und Kunegunde! In precej na to se je pričela med obema strankama vojna, začela se radi tega, ker je gospodičina Neuman, ali kakor se je sama imenovala »Niumen,« dala na pozdravilnem »lunchu« gibanice pečene iz moke, pomešane s sodo

in galunom. Bila bi s tem škodovala največ sama sebi v očeh prebivalcev, ako bi ne bila sama trdila ter se sklicavala na priče, ker njena moka še ni bila odložena z voza, da je kupila to moko od Hansa Kasche. Iz tega je torej sledilo, da je Hans Kasche nevošljivec in ničemnik, ki je takoj iz početka hotel ugonobiti svojo tekmovalko v javnosti. Sicer pa je bilo môči slutiti že naprej, da bosta obe štacuni tekmovali med seboj, toda nihče tega ni slutil, da se to tekmovanje spremeni v takšno strašno sovraštvo. To sovraštvo je dospelo kmalu celó do te stopnje, da je Hans sežigal smetje samo takrat, ko je pihal veter v štacuno njegove nasprotnice; nasprotnica pa tudi Hansa ni imenovala drugače nego »Dočmen« (Nemec,) kar pa je ta smatral za najhujše razžaljenje. Prebivalci so se iz početka smejali obema, a to tem več, ker nihče od nju ni znal angleški; polagoma pa sta radi vsakdanjih dotik s štacunami nastali v mestu dve stranki Hansistov in Neumanistov, kateri sta jeli zreti druga na drugo s krvavim očesom, kar je moglo škodovati sreči in miru ljudovlade

Struck Oil city ter priversti za bodočnost grozne homatije. Globokomisleči politik gospod Devis se je torej trudil ozdravljati zlô pri viru; prizadeval si je spraviti Nemko z Nemcem. Večkrat se je pripetilo, da je obstal na sredi ulice ter jima govoril v njunem materinem jeziku.

»Nû, čemu ta prepir? Ali si mar ne kupujeta črevljev pri jednem črevljarju? Sedaj imam v zalogi takšne, da boljših ni dobiti v vsem San-Francisco«.

»Čemu hvaliti črevlje pred njim, ki bo v kratkem hodil bos,« mu seže urno v besedo gospodična Neuman.

»Jaz si ne delam kredita z nogami«, odvrne hladnokrvno Hans.

A treba je vedeti, da gospa Neuman, dasi Nemka, je imela zares zale noge, radi česar so takšne opomnje napolnovale njeno srce s smrtnim sovrastvom.

V mestu sta obe stranki jeli že na mitingih rešetavati spor Hansa in gospodične Neuman; ker pa v Ameriki pri razporu z žensko nihče ne najde pravice, radi tega se je večina nagnila na stran gospodične Neuman.

Kmalu je Hans zapazil, da se njegova štacuna komaj še splačuje.

Pa tudi gospodična Neuman se ni mogla pohvaliti z barantijo, kajti vse ženske v mestu so bile na strani Hansa; zapazile so bile namreč, da imajo njih možje prepogostoma opravek pri zali Nemki in da se ob času vsakega opravka mudé pri njej predolgo.

Kadar ni bilo nikogar v štacuni, sta Hans in gospodična Neuman stopila na prag drug proti drugemu, ter gledala srpo drug drugega. Takrat je gospodična Neuman popevala po napevu pesmi »mein lieber Augustin:«

»Dočmen, Dočmen, Do-Dočmen, Do-Dočmen — men!«

»Kaj jaz morem storiti?« si je mislil Hans. »Imam zastrupljeno pšenico za podgane, kaj ko bi ž njo zastrupil njene kokoši? Ne! Obsodijo me v globo. Toda že vem, kaj napravim«.

In zvečer je gospodična Neuman na veliko svoje začudenje zapazila gospoda Hansa, nosečega skupaj povezke divjih solnčnic, iz katerih je delal nekako stezico pod zamreženim oknom kleti. »Radovedna sem, kaj bo iz tega,«

si je mislila. »Gotovo snuje kaj zoper mene!« Med tem se je stemnilo. Gospod Hans je naložil stebila solnčnic v dve vrsti tako, da je samo na sredi ostal prost vhod do okna kleti; na to je prinesel še nekak predmet, pokrit s platnom, obrnil se s hrbtom proti gospodični Neuman, platno od onega tajnostnega predmeta odtegnil in ga pokrtil s peresi od solčnic, končno pa se je približal k zidu ter jel pisati na njem neke črke.

Gospodična Neuman je kar sahnela radovednosti.

»Gotovo piše kaj meni na rovaš,« si je mislila, »toda precej ko pojdejo vsi spat, pojdem pogledat, ako bi mi tudi bilo treba umreti.«

Hans, dovršivši delo, je šel v zgornje prostore ter kmalu ugasnil luč. Takrat je gospodična Neuman ogrnila okrog sebe lahko spalno suknjo, nataknila brezpetnike na gole noge in zletela tje preko ulice. Dospevši do stebel solnčnic, je šla naravnost po stezici k oknu, hoteča prečitati napis na steni. Nakrat pa so ji oči stopile iz jamic, prevrgla se je z gornjo polovico telesa nazaj in iz ust ji je privrelo boleстно:

»Aj! aj!« na to pa še obupen krič:
»Pomagajte! Pomagajte!«

Okno v gornjem nadstropju se je odprlo.

»Was ist das?« se je začul miren Hansov glas. »Was ist das!«

»Prokleti Dočmen!« je vriščala gospodična, »umoril si me, ugonobil. Jutri bodeš videl. Pomoč! pomoč!«

»Tako pridem«, reče Hans.

Zares se čez trenutek prikaže s svečo v roki. Pa pogleda gospodično Neuman, ki je stala kakor prikovana k zemlji, na kar se prime z roko za bok ter se jame smejati.

»Kaj je to? To ste gospodična Neuman? Ha! ha! ha! Dober večer, gospodična! Ha! ha! ha! Nastavil sem past lisicam, pa sem vjel gospodično! Čemu ste prišli, gospodična, gledat v mojo klet? Nalašč sem napisal na steni svarilo, da se naj ljudje semkaj ne bližajo. Kričite sedaj, gospodična; naj privró skupaj ljudje: naj vidiijo vsi, da prihajate po noči kukat v Dočmenovo klet. O mein Gott! kričite, toda stojte mirno tukaj do jutra. Lahko noč, gospodična, lahko noč!«

Gospodična Neuman je bila v groznem položaju. Ako kriči, prihite ljudje skupaj, in sramota je gotova. Ako ne kriči, stala bo vso noč vjeta v past in drugi dan bodo imeli ljudje kaj gledati... Pa tudi noga jo boli čimdalje bolj... V glavi se ji zavrti, zvezde se pomešajo med seboj, pokaže se mesec z zlokobnim licem Hansa: omedlela je.

»Herr Je...!« zakriči sam sebi Hans. »Ako umre, pa me jutri obesijo brez vsake sodbe«.

In lasje so mu stopili od strahu po koncu na glavi.

Ni bilo pomoči. Hans poišče čim najurnejše ključ, da ž njim odpre past, toda to ni bilo tako lahko, kajti ovirala ga je spalna suknja gospodične Neuman. Treba jo je bilo nekoliko odgrniti in... navzlic vsemu sovraštvu in strahu se ni mogel premagati, da ne bi obrnil svojega pogleda na zale, kakor iz mramora izklesane noge svoje sovražnice, osvetljene od bleska rudastega meseca.

Lahko si je bilo domisliti, da se je njegovo sovraštvo spremenilo sedaj v pomilovanje. Urno odpre past, in ker se gospodična še ni ganila, jo vzame v

naročje ter jo urno odnese v njeno stanovanje. Potoma je začutil v sebi kes. Na to se vrne domu, a vso noč ni mogel zatisniti očesa.

Drugega dne se je gospodična Neuman pojavila pred svojo štacuno, da bi popevala: »Dočmen, Dočmen, Do-Dočmen.« Nemara jo je bilo sram, nemara pa je celó kovala osveto.

Pokazalo se je, da je kovala osveto. Zvečer istega dne je urednik »S. W. Reviev« pozval Hansa na boj s pestjo in takoj pri početku boja ga močno pobil na očesu. Hans pa, priveden s tem v obup, mu je zadal toliko groznih udarcev, da je po kratkem brezuspešnem uporuh padel urednik, kakor je bil dolg, na tla, klicajoč: enough! enough! (dovolj, dovolj!).

Ni znano, na kak način, vsekakor ne po Hansu, je vse mesto izvedelo za ta ponočni dogodek gospodične Neuman. Po borbi z urednikom je v Hansovem srcu znovič zibnilo pomilovanje do sovražnice in ondi ostalo zgolj sovraštvo.

Hans je slutil, da ga doleti nekak nepričakovan udarec od sovražne roke, in res nanj ni bilo treba dolgo čakati.

Lastniki štacun prilepljajo pogostoma pred prodajalnicami razglase o raznem blagu pod naslovom »Notice«. Od druge strani je treba vedeti, da v štacunah prodajajo navadno krčmarjem led, brez katerega noben Amerikanec ne pije ni »whisky« niti piva. Kar nakrat pa je Hans zapazil, da so ljudje nehali pri njem kupovati led. Ogromni kosovi, katere si je dal pripeljati po železnici, shranjeni v kleti, so se stajali; škode je bilo za več dolarjev. A radi česa? kako? kaj? Hans je videl, da so celo njegovi privrženci kupovali vsaki dan led pri gospodični Neuman; ni pa razumel, kaj to pomeni, tem manj, ker z nobenim krčmarjem ni živel v prepiru. Sklenil je torej, priti tej stvari do živega.

»Radi česa ne kupujete ledu od mene?« je vprašal v okorni angleščini krčmarja Petersa, ki je uprav šel mimo njegove štacune.

»Ker ga nimate.«

»Kako, da ga nimam?«

»Nù, saj jaz to vem.«

»Kaj pa je to?« reče krčmar, kazaje s prstom na oglas, prilepljen na zidu.

Hans pogleda ter postane zelen od jeze. Na njegovem oglasu je nekdo v besedi »Notice« izpraskal na sredi, vsled česar je iz »Notice« nastalo »No ice«, kar pomenja v angleščini: ledu ni.

»Donnerwetter!« zakriči Hans ter ves zelen in tresoč se od jeze zdirja v štacuno gospodične Neuman. »To je nesramnost!« je kričal s peno na ustih. »Čemu ste mi, gospodična, izpraskala črko iz srede?«

»Kaj sem vam izpraskala iz srede?« vpraša ga, naredivši bedast obraz, gospodična Neuman.

»Črko, pravim, črko t. Izpraskala si mi, gospodična, t. Aber goddam! Tako ne more iti dalje. Gospodična, mi moraš plačati led! Goddam! goddam!«

In izgubivši navadno hladno kri je jel vriščati kakor obseden; pa tudi gospodična Neuman se je spustila v krič; ljudje so jeli vreti skupaj.

»Pomagajte mi!« je klicala gospodična Neuman. »Dočmen je zblaznel! Pravi, da sem mu izpraskala nekaj iz srede, toda jaz mu nisem ničesar izpraskala. Kaj sem mu imela izpraskati? Ničesar mu nisem izpraskala. O za

Boga! izpraskala bi mu oči, ako bi mogla, toda ničesar, več. Jaz revna ženska sem sama. On me tu ubije, zamori!»

Tako kričé se je zalila z bridkimi solzami. Amerikanci zares niso razumeli, za kaj tu gre, toda Amerikanci ne morejo prenesti ženskih solz. Pograbili so torej Nemca za bučo in ga telebnili skozi vrata. Hotel se je upirati: kaj še? Odletel je kakor kamen iz prače, preletel preko ulice, butil v lastne duri ter padel kakor je bil dolg in širok.

Teden pozneje je nad njegovo štacuno viselo ogromno pobarvano kazalo. Kazalo je predstavljalo opico, opravljeno v prižasto janko, v bel predpasnik z naramniki: skratka popolnoma tako, kakor se je nosila gospodična Neuman. Pod sliko pa je bil narejen z velikimi žoltimi črkami napis:

»Štacuna pri opici.«

Dokaj ljudij je prihitelo gledat sliko. Smeh je privabil tudi gospodično Neuman pred vrata. Prišla je, pogledala in obledela, toda ne izgubivši zavesti, je zaklicala nakrat:

»Štacuna pri opici! Nikako čudo, kajti gospod Kasche stanuje nad štacuno. Ha!«

Udarec pa jo je vendar-le zadel v srce. Opoludne je slišala, kako so tolpe otrok, korakajoče mimo štacun iz šole, obstajale pred kazalom, kričé:

»O! Ahat's miss Neuman! Good svenig miss Neuman!«

Tega je bilo že preveč. Zvečer, ko je dospel urednik k njej, mu je dejala:

»Ta opica sem jaz. Vem to, da sem jaz, toda ne udam se ne! On mora sneti in z lastnim jezikom polizati to opico poleg mene.«

»Kaj nameravate, gospodična, učiniti?«

»Pojdem takoj k sodniku.«

»Kako, takoj?«

»Jutri.«

Zarano je šla vèn in približavši se Hansu, mu rekla:

»Čuj me, gospod Dočmen! Jaz vem, da ta opica sem jaz, toda pojdi no z menoj k sodniku. Bova videla, kaj poreče on na to?«

»On poreče, da smem slikati nad svojo štacuno, kar hočem.«

»Takoј bova videla.«

Gospodična Neuman je komaj mogla dihati.

»A odkod, gospodična, veste, da ste to vi?«

»Vest mi to pravi. Pojdi, pojdi z menoj k sodniku, ako ne pa te »šerif« zvezanega pripelje tje kaj.«

»Prav, pojdem,« reče Hans, ki si je bil svest zmage.

Zaprla sta vsak svojo štacuno ter šla, oštevaje drug drugega na poti. Še le pri vratih sodnika Dasonvila sta se spomnila, da ne znata dovolj angleški, da bi mu pojasnila to zadevo. Kaj sta hotela storiti? Evo »šerif« kot poljski žid zna nemški in angleški. Torej se napotita k šerifu.

Toda šerif je uprav že sedel na vozu ter se pripravljaj na odhod.

»Pojdita k »devilu« (zlodju)!« zakriči naglo. »Vse mesto je radi vaju nemirno! Hodita po cela leta v jednih črevljih! Jaz grem po »lumber«. Good bye!«

In odpeljaj se je.

Hans se z roko prime za bok.

»Morate, gospodična, čakati do jutri«, reče hladnokrvno.

»Jaz naj čakam? Poprej umrem. K večjemu, ako, gospod, snameš opico«.

»Ne snamem opice.«

»Nù, potem bodeš tudi visel! Visel boš, Dočmen. Opravim to tudi brez šerifa. Sodnik že itak ve, za kaj tu gre.«

»Nù, pa pojdiva tje tudi brez šerifa!« reče Nemec.

Gospodična Neuman se je vender-le motila. Jediní sodnik v vsem mestu ni vedel niti besedice o njuni svaji. Bogu z vso dušo udan, je starček pripravljaj svoja zdravila, in zdelo se mu je, da ozdravlja svet.

Sprejel ju je, kakor je navadno sprejel vsakega, prisrčno in uljudno.

»Pokažita jezika, moja draga!...« je dejal. »Takoј vama zapišem zdravilo.«

»Oba sta začela mahati z rokami v znamenje, da nočeta zdravil. Gospodična Neuman je ponavljala:

»Tega ni treba, tega ni treba!«

»Torej česa?«

Govorila sta oba nakrat. Hans je izrekel jedno besedo, a gospodična deset. Končno si je Nemka domislila, da je treba pokazati na srce, v znamenje, da ga ji je Hans prebodel s sedmerimi meči.

»Razumem, sedaj razumem!« reče zdravnik.

Na to odpre knjigo ter jame pisati. Najpoprej vpraša Hansa, koliko je star? Šest in trideset let. Na to vpraša to isto gospodično. Ni se spominjala natanko, toda zdi se ji, da jih ima okolo pet in dvajset. All right! Kako jima je ime? Hans — Lora. Al right! S čem se vkvarjata? Oba imata štacune. All right! Na to so sledila še nekatera vprašanja. Nista jih razumela, toda odgovarjala sta »yes«. Doktor je pokimal z glavo. Vse je bilo končano.

Dovršivši pisanje, je vstal ter nakrat na veliko začudenje — jo objel in poljubil.

Ona je smatrala to za dobro napoved in polna rožnatih nadej odšla domu.

Potoma je še rekla Hansu :

»Jaz ti že pokažem.«

»Pokažeš, gospodična, komu drugemu!« odvrne ji mirno Nemec.

Drugo jutro dospe šerif pred štacuni. Lastnika sta stala oba pred durmi. Hans je basal lulo, a gospodična je popevala:

»Dočmen, Dočmen, Do-Dočmen, Do-Dočmen — men.«

»Ali hočete iti k sodniku?« vpraša ju šerif.

»Že sva bila ondi.«

»Nù in kaj?«

»Moj šerif, moj gospod Devisk,« zakliče gospodična, »pojdite poizvedet. Ravnokar potrebujem črevljev. A spregovorite ondi pri sodniku kako besedo zá-me. Vidite, jaz revno dekle... samo...«

Šerif je odšel ter se čez četrto ure vrnil. Nihče pa ni vedel, čemu se je vračal obkoljen od tolpe ljudi.

»Nù kaj? nù kako?« jela sta povpraševati oba.

»Vse je dobro, oh!« odvrne šerif.

»Nù, kaj je napravil sodnik?...

»Kaj je imel napraviti slabega? On vaju je poročil.«

»Poročil?!!!«

»Ali se mar ljudje ne ženijo?«

Ako bi bilo v bližini nakrat treščilo, gotovo se Hans in gospodična Neuman ne bi bila huje ustrašila. Hansu so stopile oči iz jamic, odprl je usta, pokazal jezik ter gledal kakor bedast gospodično Neuman; gospodična Neuman pa je tudi izbulila oči, odprla usta, pokazala jezik in zrla kakor nora gospoda Hansa. Ostrmela sta, okamenela. Na to sta se oba spustila v krič:

»Jaz naj bom njegova žena!?!«

»A jaz naj bom njen mož?!«

»Nasilje, nasilje! Nikdar! Jaz takoj zahtevam ločitev. Kaj se tu godi?«

»Moja draga,« reče mirno šerif, »kaj vama tu pomaga krič?... Sodnik vaju sicer zveže, toda sodnik vaju ne razveže. Čemu kričati? Ali sta mar kakšna milijonarja iz San Franciska, da se hočeta ločiti? Mar ne vesta, koliko to stane? Aj! Čemu tu kričati? Imam zale otročje čreveljce; po ceni jih prodajam! Good bye!«

Po teh besedah odide. Ljudje smejajoči se, se tudi razidejo; novoporočenca ostaneta sama.

»To je ta Francoz,« je zakričala gospodična — soproga, »nama nalašč napravil, ker sva Nemca.«

»Richtig,« odvrne Hans.

»Toda napraviva korake k ločitvi.«

»Jaz jih napravim prvi. Gospodična si mi izpraskala t iz srede!«

»Ne, jaz hočem biti prva! Ti si me vjel v past!«

»Jaz te nočem.«

»Jaz te ne trpim.«

Razšla sta se ter zaprla štacuni. Ona je sedela doma, premišljajoča ves dan, pa tudi on je tičal doma. Prišla je noč. Noč pa prinaša mir. Toda nikdo njiju ni mogel misliti na spanje. Vlegla sta se, toda oči se jima niso zaprle. On si je mislil: »Ondi-le spi moja žena.« Ona pa: »Ondi spi moj mož.« In nekaki čudni občutki so se rodili v nujnih srcih. Bilo je to sovraštvo in jeza, združena z občutkom samote. Vrh tega pa je še Hans mislil na svojo opico nad štacuno. Kako naj jo pusti ondi, ako je pa to karikatura njegove žene. In zazdelo se mu je, da je napravil nekaj zelo napačnega, ko je naročil to opico. Toda znovič ta gospodična Neuman!

Vendar, on jo sovraži. Saj se je radi nje stajal njegov led. On jo je vendar-le vjel po noči v past. Tu mu znovič pride v misel njena podoba, ki jo je videl pri svetlobi meseca. »Nu, kar je res, je res, ona je prav krepka deklina (si je mislil.) Toda ona me sovraži in jaz njo.« Evo ta položaj! Ach, Herr Gott! Oženil se je? Toda s kom? z gospodično Neuman! A ta ločitev stane toliko; vsa štacuna za to ne zadošča!«

»Jaz sem žena tega Dočmena,« je dejala sama sebi gospodična Neuman. »Jaz že nisem več gospodična... t. j. hotela sem reči: gospodična, ki se je omožila! S kom? S Kaschem, ki me je vjel v past. Resnica je tudi to..., da me je vzel v naročje ter odnesel domu. Ej, kako močen je! Evo, tako-le me je vzel na roke... Kaj je to? Nekak šum...«

Šuma ni bilo nobenega, toda gospodična Neuman se je jela bati, dasi se poprej ni bala nikdar.

»Ako bi se on vendar predrznil sedaj... O Bog!«

Na to pa je dodala z glasom, v katerem se je opazal nekak čuden odmev razočaranja ...

»Toda on se ne predrzne. On...«

Pri vsem tem pa je njena bojazen naraščala. »Tako se zmerom godi ženski, ki je sama!« si je mislila dalje. »Ako bi bil tukaj kak moški, bilo bi dokaj varnejše. Čula sem o nekakih umorih v okolici (o umorih gospodična Neuman ni nič slišala.) Prisegam, da me nekoč tukaj umoré. Oh, ta Kasche, ta Kasche! zaprl mi je pot. Treba pa se je vendar le posvetovati o ločitvi.«

Tako razmišlja se je obračala brez spanja na široki amerikanski postelji ter se zares čutila zelo osamljeno. Nakrat pa se je zganila znovič. To pot pa je bil opravičen njen strah. V nočni tišini je bilo moči različno slišati udarce kladiwa.

»Ježuš!« je zakričala gospodična, »hočejo vlomiti v mojo štacuno!«

Po teh besedah je skočila iz postelje ter stekla k oknu, vendar pogledavši skozi njo, se takoj pomirila. Pri svetlobi meseca je zagledala lestvo in na njeje okroglo belo postavo Hansovo,

odbijajočo s kladvom žreblje, s katerimi je bila pribita opica.

Gospodična Neuman potihoma odpre okno.

»Sedaj sname opico, to je pošteno od njegove strani!« si je mislila.

In nakrat je začutila, kako se ji je nekaj tajalo okrog srca.

Hans je polagoma izdrl žreblje. Kositvena plošča je z ropotom padla na tla. Takrat je splezal na tla, odbil okvir, zvil kositer z mišičastimi rokami v trombo ter šel, da odstavi lestvo.

Gospodična ga je spremljala z očmi... Noč je bila tiha in topla...

»Gospod Hans!« pošepeta nakrat.

»Torej, gospodična, ne spite?« pošepeta takisto tiho Hans.

»Ne, dober večer, gospod!«

»Dober večer, gospodična.«

»Kaj delate, gospod?«

»Snemam opico.«

»Hvala vam, gospod Hans.«

Nastane trenutek molčanja.

»Gospod Hans!« zašepeta znovič gospodična.

»Kaj je, gospodična Lora?«

»Morava se posvetovati o ločitvi.«

»Dà, gospodična Lora.«

»Jutri ?«

»Jutri.«

Zopet je napočil trenutek molčanja, mesec se je smejal, psi niso lajali.

»Gospod Hans.«

»Kaj, gospodična Lora.«

»Ker meni se muđi k tej ločitvi...«

Njen glas je zvenel zelo melanholično.

»Tudi meni, gospodična Lora !«

Hansov glas je donel otožno.

»Kajti, vedi, gospod, da se reč ne zavleče...«

»Najbolje je, ne odlašati.«

»Čim poprej se posvetujeva, tem bolje.«

»Tem bolje, gospodična Lora.«

»Torej se moreva takoj posvetovati...«

»Ako, gospodična, dovolite...«

»Nù potem pridete k meni...«

»Samo oblečem se poprej.«

»Ni treba nikakih ceremonij.«

Duri spodaj so se odprle in gospod Hans je zibnil v temi ter čez trenutek dospel v sobo gospodične, tiho, toplo, čedno. Gospodična Lora je imela na

sebi belo spalno suknjo ter bila očarujoča.

»Ubogal sem vas,« reče Hans z zlomljenim, mehkim glasom.

»Toda, vidite, gospod, jaz bi se kaj rada ločila, toda... bojim se, da bi naju ne zagledal kdo z ulice.«

»Saj je temno v sobi,« odvrne Hans.

»Oh, resnica!« odvrne gospodična.

Takrat se je pričelo posvetovanje o ločitvi, ki pa več ne spada k tej pripovedki.

V Struk Oil city pa se je vrnil mir.

Vsebina.

1. Črtice z ogljem. Povest. Poljski spisal H. Sienkiewicz. Poslovenil Podravski . . . 5
2. Ta tretja. Kratkočasna povest. Poljski spisal H. Sienkiewicz. Poslovenil Podravski 133
3. Poroka po pomoti. Slika iz amerikanskega življenja. Poljski spisal H. Sienkiewicz. Poslovenil Podravski 239

24. VIII. 1946

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000075036

240 -

